

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

IŞIN SOYSAL

ANTALYA'DAKİ YÖRÜKLERİN YEREL SİYASETTEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Bilgi KÜÇÜKCAN

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2010

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından
Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

.....

Başkan:

Üye (Danışman) :

Üye:

Üye:

Üye:

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../.....

İmza

.....

İÇİNDEKİLER

GRAFİKLER VE TABLOLAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

SİYASET KAVRAMI ÜZERİNE

1.1. Siyasetin Aktörleri	4
1.1.1. Birey	4
1.1.2. Baskı Grupları	7
1.1.3. Siyasi Partiler	8
1.1.4. Kamuoyu ve Sivil Toplum	9
1.1.5. Bürokratik Otoriteler ve Kurumlar	13
1.2 Yerel Siyaset ve Yerel Siyasetin Aktörleri	15
1.2.1 Yerel Siyaset ve Kentsel Siyaset	16
1.2.2. Kentsel Siyaset	20
1.3. Kentsel Siyaset Alanındaki Başlıca Yaklaşımlar	21
1.3.1. Çoğulcu Yaklaşım	22
1.3.2. Sınıf Yaklaşımı	23
1.3.3. Statü-Elit Yaklaşımı	24

2. BÖLÜM

YÖRÜKLER

2.1. Yörüklerin Tarihçesi	26
2.1.1 Yörük Kelimesinin Kökeni	26
2.1.2. Yörüklerin Tarihi	27

2.2. Tarihte Anadolu Yörükleri	30
2.2.1 Batı Anadolu Yörükleri	30
2.2.2. Akdeniz Yörükleri	31
2.2.3. İç Anadolu Yörükleri	32
2.2.4. Batı Karadeniz Yörükleri	34
2.2.5 Marmara Yörükleri	34
2.2.6. Halep Yörükleri	35
2.3. Osmanlı'da İskan Politikası ve Etkisinin Yörükler Üzerindeki Etkisi	36
2.4. Yörüklerin Ekonomik Hayatı	38
2.4.1 Hayvancılık	38
2.4.2. Yörüklerin Ürettikleri Ürünler	39
2.4.3. Süt Ürünleri	39
2.4.4. Dokumacılık	42
2.5. Yörüklerde Sosyal Hayat	44
2.5.1. Doğum	45
2.5.1.1. Doğum Öncesi ve Doğumla İlgili Bazı İnanışlar	45
2.5.1.2. Doğum Anı	46
2.5.2. Evlilik	47
2.5.2.1. Kına Gecesi	49
2.5.2.2. Gelin Alma	50
2.5.3 Ölüm	51
2.5.4. Tekerlemeler-Masallar-Maniler-Ağıtlar	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖRÜKLERİN ANTALYA YEREL SİYASETİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

3.1. Seçmen Olarak Yörükler	53
3.2. Yörüklerin Siyasal Davranışlarını Şekillendiren Faktörler	53
3.3 Antalya'nın Yeni Beldelerinde 2009 Yerel Seçim Sonuçlarının İncelenmesi	55
3.3.1. Bademağacı Belediyesi	56
3.3.2. Dağbeli Belediyesi	57
3.3.3. Ekşili Belediyesi	58
3.3.4. Karaöz Belediyesi	59
3.3.5. Karaveliler Belediyesi	60
3.4. Aktif Siyasette Yörükler	60
3.5. Yörükler Cemaat-Cemiyet Kültürünün Neresinde	62
3.6. Baskı Grubu ve Sivil Toplum Olarak Yörükler	63
3.7. Yörüklerin Siyasi Kültürü	64
3.8. 2010 Anayasa Referandumu Sonuçlarının Antalya İlçelerinde İncelenmesi	65
SONUÇ	68
KAYNAKÇA	70
EKLER	74
Ek-1 Kemal Çelik'le Yapmış Olduğum Birebir Mülakat ve Röportaj	74
Ek-2 Bir Yörük Tekerlemesi	78
Ek-3 Bir Yörük Masalı Örneği: "Köse Masalı"	79

Ek-4 Bir Yörük Manisi Örneği: “Karakoyun Manisi”	82
Ek-5 Erkek Çocuğu Doğunca Söylenen Mani	82
Ek-6 Yörüklerin Hastalıkları Tedavi Yöntemleri	82
Ek 6-1 Buğu Yapmak	82
Ek 6-2 El ve Ayaklardaki Mantarın Tedavisi	83
Ek 6-3 Lök Vurma(Sürme)	83
Ek 6-4 Alerjik Olan El ve Kolların Tedavisi	83
Ek 6-5 Yara Olan Yerlerdeki Cerahatin Çıkarılması	83
Ek 6-6 Karın Ağrısına Uygulanan Tedavi	83
FOTOĞRAFLAR	84
ÖZGEÇMİŞ	89

GRAFİKLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Grafik 3.1	2009 Bademağacı Belediye Seçim Sonuçları	56
Grafik 3.2	2009 Dağbeli Belediye Seçim Sonuçları	57
Grafik 3.3	2009 Ekşili Belediye Seçim Sonuçları	58
Grafik 3.4	2009 Karaöz Belediye Seçim Sonuçları	59
Grafik 3.5	2009 Karaveliler Belediye Seçim Sonuçları	60
Tablo 3.1	Antalya İlçelerinde 2010 Anayasa Referandum Sonuçları	67

ÖZET

ANTALYA'DAKİ YÖRÜKLERİN YEREL SİYASETTEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Antalya'da yörükler, kentlinin geçmiş ve kültürel açıdan temelini oluşturur. Antalyalı vatandaşların geneli eskiden yörük olup, merkeze göçmüş ve yörük kültüründen kopmuştur. Yörüklük bir çok zaman bir millet gibi algılanmıştır, ancak milletten öte kültürü yansıttığı belirtilmelidir. Tarihleri, Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti ile yaşıt olan yörükler, Anadolu'nun ve Balkanların Türkleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Kendine has üretim sistemleriyle zor yaşam şartları altında ayakta kalabilmiş ve kültürel özelliklerini bugünlere kadar yaşatabilmişlerdir.

Siyasi alanda, kökenleri itibariyle bulunan yörükler, genellikle genel siyasette kökenleri üzerinden siyaset yapmamışlar, ancak yerel siyasette bunun üzerine çalışmalarda bulunmuşlardır. Alan olarak seçtiğim Antalya'da, yerel siyasette yörüklerin seçmen, sivil toplum ve aktif siyasette neler yapmışlardır üzerinde yapmış olduğum çalışmalardan oluşan araştırma tezim, yörüklerin kültürünün devamını sağlamak ve yerel siyasette neler yaptıklarını ve neler yapabileceklerini göstermeyi amaçlamaktadır.

ABSTRACT

SITUATION OF ANTALYA'S YORUKS IN LOCAL POLITICS

Nomads/Yoruks in Antalya are the roots of citizen's history and culture. Most of Antalya's citizens were nomads/yoruks in history, but they moved to center from villages and started to split from their nomad/yoruk culture. Nomads/Yoruks are generally known as a nation, but nomads/yoruks should be known as a culture. Nomads/Yoruks history is contemporary with Seljuq Empire, Ottoman Empire and Republic of Turkey and they played an important role about to be Turkized of Balkans and Anatolia. Nomads/Yoruks keep up with their special production systems under hard conditions and they made their cultures to be lived till these days.

In political field, Yoruks generally didn't make politics with their roots in general politics but they made workings in local politics. Research thesis that Antalya is chosen as an area aims to see what Yoruks made as elector, politician and civic culture and intends to continue of Yoruks culture and see what they made and can make in local politics.

GİRİŞ

Türkiye, bulunduğu topraklar itibariyle , Roma'dan, Bizans'a, Bizans'tan Osmanlı'ya kadar bir çok devlete ev sahipliği yaptığı gibi bir çok kültüre de ve sahipliği yapmıştır. Bu topraklar üzerinde pagan dinlerinden, hıristiyanlığa, museviliğe ve müslümanlığa kadar bir çok din var olagelmıştır. Bu çok “milletli” ve “dinli” toprakların en önemli getirisi de çok kültürlülük üzerine olmuştur.

Şimdi bile kazıldığı yerlerden tarih ve kültür fişkırın bu topraklarda konar-göçerler de çok büyük önem arz etmektedir. Yörük kültürü de bu noktada bahsedilmesi gereken bir konudur. Zaman zaman Türkmenlikle birlikte aynı anlamı taşıyan yörüklük esasında bir milletten öte bir kültürü anlatmaktadır. Ancak bu kültür daha çok göçmen Türk topluluklarında bulunmasından ötürü birbirinin yerini alagelmıştır.

Gerçekleştirilmiş olduğum araştırma tezimin birinci kısmında siyaset kavramının ne olduğu ve kavramı oluşturan aktörleri ve yerel siyasetin hangi yönleriyle genel siyasetten ayrıldığı ve kendine has özelliklerini anlatmakla beraber, kentsel siyaset üzerine yapılmış olan yaklaşımlardan bahsettim.

İkinci bölümdeyse, yörüklerin tarihi ve kültürü üzerinde odaklanmaya çalıştım. Bu bölümde Yörük kültürünün geçmişinin anlatılmasından sonraysa, teknolojik gelişmelere rağmen Yörük kültürünün halen yaşatılmaya çalışıldığı, Antalya'nın Serik ilçesinin Deniztepesi köyünün yerlileriyle yapılan söyleşiler neticesinde yörüklerin hayvancılık ve dokumacılık gibi hayatlarını sürdürmelerine yardımcı olan etkinliklerini geçmişte veya halen nasıl gerçekleştirdiklerini anlattım.

Geçim yöntemlerinin yanı sıra, bir canlının en önemli anları olan doğum, evlilik ve ölüm konularının yörüklükte nasıl algılandığı ve konularla ilgili adet, gelenek ve göreneklerin neler olduğunu belirttim. Ayrıca bu bölümde her milletin can damarını oluşturan dili ve kültürü üzerine örnekler verdim.

Son bölümdeyse, tezimin asıl konusunu oluşturan, Antalya'daki yörüklerin yerel siyaset üzerinde ne gibi bir düşünceye sahip olduklarını, 2007 yılında ilçe olmuş Döşemealtı'nın Bademağacı, Ekşili, Dağbeli, Karaveliler, Karaöz beldelerinin ilk seçim sonuçlarının incelenmesine ayırdım.

Çalışmalarım esnasında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Bilgi Küçükcan'a, maddi ve manevi olarak her daim benimle olan annem ve babama ve

araştırmalar esnasında paylaştıkları bilgiler için, öncelikle kendisi de yörük olan dedem emekli sınıf öğretmeni Abdil Arıtürk'e ve Serik'in Deniztepesi köylülerine teşekkürlerimi ve saygılarımı sunmayı bir borç bilirim.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET KAVRAMI ÜZERİNE

Siyaset, ya da diğer adıyla politika dilimize farklı dillerden girmiş olan kelimelerdir. Siyaset, Arapçada at eğitimi anlamına gelirken, politika ise Latince'den gelen ve Antik Yunan'daki polis kelimesinden türediği bilinmektedir.¹ Bu iki kelime çoğu zaman birbirine yerine kullanılmaktadır. Önemli olan nokta, bu iki kelimenin hangi anlamda kullanıldığıyla ilgilidir. Siyaset terimine yönelik tanımları üç grup altında toplayarak ele alabiliriz.² Bunlardan ilki siyaset olgusunu devlet yönetimi ile özdeşleştirerek ele alan yaklaşımlardır. Yunanlı filozof Eflatun da benzer bir yaklaşımla siyasetin “insanları rızaları ile yönetmek sanatı” olduğunu belirtirken; Aristo ise siyasetin “insan mutluluğunu gerçekleştirme sanatı” olduğundan bahsetmiştir. Büyük Selçuklu veziri Nizamül Mülk de “Siyasetname” adlı eserinde başarılı siyasetin adalete ve bilgiye dayanan yönetim biçimi olduğunu belirtmiştir. Siyasetin modern bir tanımı da Amerikan siyasal bilimci Harold D. Lasswell tarafından yapılmıştır. Lasswell politikayı “kimin, neyi, ne zaman ve nasıl aldığını” gösteren bir sanat ve bilim olarak tanımlamıştır.³

Max Weber de siyaseti benzer bir şekilde “Emir ve kumandasını, belirli bir toprak parçası üzerinde tehdit kullanmak ve fizik cebir ve şiddete başvurabilmek gücüne sahip bir idari örgütlenme marifetiyle icra ettirip yürütebilen bir hükmedici grup siyaseti oluşturur” şeklinde tanımlamıştır. Günümüzdeki yazarların büyük çoğunluğu, Laswell, Burdeau ve Duverger gibi, siyaset ve iktidar kavramlarını aynı anlamda kullanmaktadır. İkinci grupsa, siyaseti otoritelere karşı, çıkarları çatışan grupların mücadelesi, otoriteleri ikna çabaları, yöntemleri ve bu ilişkinin doğurduğu kurumsal yapılar olarak ele alan yaklaşımlardır. Örneğin tanınmış siyaset bilimci Van Dyke bu yaklaşıma uygun olarak siyaseti “kamuyu ilgilendiren sorunlarda kendi tercihlerini kabul ettirmek, uygulamak, başkalarının tercihlerinin gerçekleşmesini engellemek üzere çeşitli aktörlerin yürüttükleri bir mücadeledir” diye tanımlıyor.⁴ Alexis de Tocqueville de aynı yaklaşımla, siyaseti “yerel cemaat içinde ve onun yararına sürekli ve gürültülü eylemlilik olarak açığa vurulan yerel özgürlük ruhuna bağlılık” olarak ifadelendirmektedir.⁵ Bu yaklaşımdan Tocqueville'nin cemaat ve yerellik kavramlarını ön plana çıkardığı anlaşılmaktadır.

¹ A. Taner Kışlalı, “Siyaset Bilimi”, İmge Kitabevi, Ankara, s. 17-18

² İ. Turan, “Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış”, Der Yayınları, İstanbul, 1986, s. 6-7

³ B. Daver, “Siyaset Bilimi Giriş”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993

⁴ İ. Turan, A.g.e, s.7

⁵ B. Barber, “Güçlü Bir Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 13

Üçüncüsü ise, siyaseti istikrara yönelik otorite arayışının bir yansıması olarak ele alıp inceleyen yaklaşımlardır. Son yıllarda, siyasal bilime yön verici bir etkide bulunmuş olan David Easton siyaseti bu yaklaşıma paralel olarak “maddi ve manevi değerlerin otoriteye dayalı olarak dağıtılması” süreci şeklinde tanımlamaktadır.⁶

İlk yaklaşım, aslında, uzun süreden beri devam eden gelen çabaların yenilenmesinden ibarettir. Dikkat edilirse, sonra verilen her iki tanım da geniş kapsamlıdır, kurumsal yapılarla ilgilenilmemekte süreci vurgulamaktadır. Bu tanımların eskilerine göre daha yeterli olduğu kabul edilebilirse de, bazı eksiklikleri göze çarpmaktadır. Çatışma boyutu üzerinde duran ikinci yaklaşım, siyasetin çatışma olduğu siyasetin çatışma olduğu kadar dayanışma ve işbirliği yapmayı da içerdiği üzerinde yeterince durmuyor. Bu yaklaşım otoritenin yokluğu, çökmesi, belirsizleşmesi gibi durumlara yeterince ağırlık vermemiş.⁷ Sonuç olarak, siyaset bilimcilerin üzerinde oydaşmaya vardıkları bir “siyaset” tanımından söz edilmesi olası değildir.

1.1. Siyasetin Aktörleri

Siyasi süreçte çok sayıda kurum, rol ve grup, aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece, siyasetin aktörlerini; birey, baskı grupları, siyasi partiler, kamuoyu ve bürokrasi olarak sıralamak mümkündür. Aşağıda bu aktörlerin üzerinde kısaca durulmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Birey

Aristo, bilindiği gibi insanı siyasal hayvan olarak nitelemiştir. Aristo'nun, insanın sosyal ve siyasal yönüne işaret ettiği bu ifadenin anlamı şudur: İnsanlar tek başlarına değil, topluluk halinde yaşamayı severler. Birlikte iş yapmak, bir araya gelip konuşmak, görüşmek, tasada ve sevinçte ortak olmak insanlarda bulunan temel özelliklerdir.⁸ İnsanın sosyal bir varlık olarak belirli bir toplumun içinde yaşaması zamanla içinde yaşadığı toplumun değer yargıları ve kültürünün etkisi altında kalmasına zemin hazırlayacaktır. Kültür “bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bütün” olarak tanımlanır.⁹ İlk kez 1956 yılında G.Almond tarafından kullanılan siyasal kültür kavramı, çok farklı tanımlamalara konu olmaktadır. Siyasal kültür

⁶ D. Easton, “A Framework for Political Analysis”, New Jersey, 1965, s.57

⁷ İ. Turan, a.g.e, s. 7

⁸ B. Daver, A.g.e, s. 90

⁹ S. Dönmezer, “Toplumbilim”, Beta Basım Yayın Dağıtım, 1994, İstanbul, s. 99

denildiğinde bazen bir ulusun siyasal gelenekleri, bazen de bir toplumda hakim olan siyasal ideolojinin dile getirdiği amaçlar anlaşılmalıdır. Siyasal önyargılardan siyasal üsluba, siyasal ruh halinden neyin meşru olup neyin meşru olmadığını gösteren meşruluk ölçülerine, siyasal inançlardan otorite sembollerine kadar pek çok husus siyasal kültür kapsamında ele alınmaktadır. Siyasal sistemin içerdiği öznelere ve onları temsil eden özellik ve simgelere yönelimi oluşturan değer inanç ve tutumlara, kısaca siyasal kültür adını verebiliriz.¹⁰

Kişinin siyasal değer, inanç ve tutumları zaman içinde meydana gelmektedir. Kişi içinde yaşadığı siyasal kültürün içerdiği değer yargıları, anlayışlar, davranış kuralları çerçevesinde “siyasal bir insan” olarak biçimlenmektedir.¹¹ Siyasal insan, siyasal kültüre, siyasal bilince, siyasal altyapıya sahip insandır ve aynı zamanda hayatın her alanına ve her problemine kafa yoran ve çözümler üretmeye çalışan insandır. Bireyin siyasi bilinç kazanma süreci toplumsallaşma ile olmaktadır. Genel olarak, kişinin toplumda ya da toplumun alt birimlerinde yürürlükte olan değer yargılarını, davranış kurallarını öğrenmesi sürecine toplumsallaşma denir. Bu tanım içerisinde toplumsallaşma bireyin siyasi kültür edinmesi sürecidir.¹²

Birey, toplumsallaşma sonucunda, içinde yaşadığı toplumda siyasal rolleri oynayabilecek bir konuma gelir. Ancak, siyasal toplumsallaşma tek başına bireyi bir siyaset aktörü konumuna getirmez. Siyasal aktör, siyaset sürecinde etkin olabilmeyi de içermektedir. İçinde yaşanan siyasal kültür, bireye böyle bir rol vermiyorsa, onu sürecin dışında tutmaya çalışıyorsa, birey özgürleşmemişse bireyin aktör olabilme özelliği zayıflayacaktır. Bireyin siyaset içindeki rolü, onun aktif bir şekilde siyaset sürecine katılımıyla mümkün olabilecektir.

Günlük dilde kullanılan şekliyle katılım terimi, bir şeyden pay almak, bir şeyin içine girmek, bir şeye ortak olmak, iştirak, bir şeyin aktörleri arasında yer almak gibi çeşitli anlamları nedeniyle çok anlamlı bir kavramı ifade etmektedir.¹³

Kavramın bizi ilgilendiren boyutu siyasi katılımıdır. Bireyi siyasal katılmaya yönlendiren nedenler ikiye ayrılabilir. Bunlardan ilki sanayi devrimiyle beraber ortaya çıkan sanayileşme ve ticarileşme süreci ve bunun beraberinde getirdiği sınıfsal ve siyasi değişimdir. Sanayileşme ile beraber insanlar kentlerde yaşamaya başlamış bu durum hem haberleşmeyi hem de okuryazarlığı arttırmıştır. Şehirleşmeyle beraber yeni sosyal sınıfların doğması bu sınıfların siyasal sistemi kendi lehlerine etkileme çabalarını da getirmiştir. 1789 Fransız ihtilali ve 1830–1848 işçi ihtilalleri hep bu sürecin sonuçlarıdır. İkinci olarak devletin giderek artan

¹⁰ E. Kalaycıoğlu, “Çağdaş Siyasal Bilim”, Osman Aykaç Matbaası, İstanbul, 1984, s. 143

¹¹ T. Alkan, “Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim”, Gündoğan Yay., Ankara, 1989, s. 1

¹² İ. Turan, a.g.e, s. 47

¹³ F. Yıldırım, “Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne”, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, s. 53

işlevleri, bireyin yaşantısını daha yoğun etkileyen faaliyeti, her bireyin ve topluluğun siyasal sürece daha yakın ilgi duymasına, onu etkilemeye yönelmesine neden olmaktadır.¹⁴

Siyasal katılma, çeşitli yaklaşımlarla tanımlanabilecek bir kavramdır. Dar anlamda yalnızca seçimlere katılma olarak algılanabileceği gibi; geniş anlamda, bürokrasi ve siyasal karar alma sürecinin her aşamasına katılım olarak da tanımlanabilir. Katılma özel kişilerin siyasal kişileri ve etkinlikleri etkilemek üzere giriştikleri yasal davranışlardan oluşur. Huntington'a göre siyasal katılma, politikacılar dışındaki yurttaşların siyasal kararları etkilemeye çalışmasıdır. Gönüllü ya da uyarılmış katılma biçimlerinin ortak bir amacı vardır: o da, siyasal otoriteyi etkilemektir. Çağdaş bir devlet örgütlenmesinde bireyler, hem siyasal alanla ilgili eylemler katılır ve siyasal mekanizmaları etkiler; hem de siyasetten etkilenir. Siyasal çağdaşlaşmanın en önemli yanı, bütün toplumsal aktörlerin örgütlü bir biçimde, siyasal kararların oluşumuna katılmasını sağlamasıdır. İnsanların bir kısmı siyasal sistemle yakından ilgilenirler ve ona faal olarak katılırlar. Bazıları ise siyasal sisteme karşı oldukça ilgisizdirler. Çağdaş demokrasilerde önemli olan siyasal sistemle yakından ilgilenen ve özellikle olağan siyasi katılım yollarını kullanarak demokratik sisteme etki etmeye çalışan aktif bireylerin varlığıdır.

Sonuç olarak siyasal katılma, toplum üyelerinin siyasal sistemi desteklemek, etkilemek için giriştikleri faaliyetler ve eylemlerin tümünü içerir. Bireylerin katılmaktan bekledikleri sonuçlar duygusal ya da çıkarları ile ilgili olabilir. Aktif bir bireyden kastedilen, mesleki, grupsal, ailevi, hangi nedenden kaynaklanırsa kaynaklansın, bireyin siyasal olgularla yaşamı arasında bir bağ bulunduğunu fark etmesi ve bundan hareketle siyasal otoritelerin kararlarını etkilemek üzere bazı davranış ve eylemlerde bulunmasıdır. Bireyin, dilekçe vermek veya oy kullanmak gibi daha pasif eylemlerinden, bir siyasal partide görev almak, siyasal otorite makamına aday olmak veya otoriteleri etkilemek için bir protestoya katılmak gibi daha aktif eylemlerine kadar davranışlarını yönlendiren temel dinamik, kendi olarak siyaset ile çıkarları arasında kurduğu bu bağdır. Bu sorun uyarılmış siyasal katılma olgusu ile birlikte ele alındığında daha net olarak anlaşılır hale gelmektedir. Gönüllü ya da özerk katılım, bireyin kendisi tarafından gerçekleştirilen ve diğer birey ve kurumların etkisinin olmadığı katılımıdır. "Mobilize Olma" olarak tanımlanan uyarılmış katılımı ise, bireyi bir başka kişi, grup ya da kuruma katılma davranışına yöneltmektedir. Bu yöneltme, zor kullanmayla olabileceği gibi, arkadaşlık veya akrabalık gibi bağların gereği olarak da ortaya çıkmış olabilir.¹⁵ Dikkat

¹⁴ İ. Turan, a.g.e, s. 67-68

¹⁵ M. Akif Çukurçayır, "Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi", Çizgi Kitabevi, Konya, 2002, s. 31

edilirse eylem görüntüde bir siyasal davranıştır, ancak davranışı ile bireyin arasında siyasal bir bağ yoktur. Onun yerini başka faktörler almaktadır.

Türkiye’de yapılan birçok araştırma, kırsal kesimde görülen yüksek oy verme eğiliminin, siyasal insan oluşumundan öte uyarılmış davranış kategorisinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar.

1.1.2. Baskı Grupları

Her grupta, o grubun üyesi olan bireyler belirli çıkarlarını korumak amacıyla hareket ederler; bir araya gelirler, belirli düşünce sistemleri oluştururlar. Belirli çıkarlar etrafında birleşen insanlar toplumun siyasal kurumlarını ve hükümeti etkilemek için örgütlenerek bir baskı grubunu meydana getirirler. Bu gruplar için çıkar, ilgi, güç, siyasal gruplar terimleri de kullanılmaktadır. Bu gruplar toplum içinde yer alan çok çeşitli çıkar kesimlerini temsil ederler. Kısaca, baskı grupları çıkarları doğrultusunda bir araya gelen ve bu çıkarları siyasal otoriteler tarafından kabulünü sağlamak ya da savunmak amacıyla oluşturulmuş yapılardır.

Baskı gruplarını tanımlamak için genellikle benimsenen yöntem siyasal partilerle karşılaştırmaktır. Baskı grupları, siyasal partiler gibi bir siyasal güç olarak kabul edilmekte fakat siyasal partilerin tersine iktidarı ele geçirmek amacını gütmeyen bir örgüt olarak tanımlanmaktadır. Baskı grupları iktidar mücadelesinin dışında kalan örgütlerdir. İktidara adaylıklarını koymazlar. Koydukları takdir de baskı grubu niteliğini yitirip siyasal parti niteliğine dönüşürler.¹⁶

G.Almond baskı gruplarını anomik, dernekleşmemiş, dernekleşmiş ve kurumsal olarak dört temel gruba ayırır. Siyasal iktidarı etkilemek için başvurdukları yollar arasında kulisçilik, siyasal partilerle çeşitli biçimde ilişkiler kurma, propaganda, özel ayrıcalıklar edinme, gösteriler, boykot ve grevler yapma, itaatsizlik ve zor kullanma vardır. Bu yolların kullanımı siyasal sistemin ve sorunların niteliklerine ve baskı grubunun türüne bağlıdır.¹⁷

Sonuç olarak, baskı gruplarının siyasal otoriteleri etkileyebilme yöntemleri ve bu etkinin düzeyi, ülkeden ülkeye ve siyasal sistemin yapısına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Ancak, ortak noktanın genelde bu otoritelerle baskı grupları arasındaki ilişkinin bir menfaat ilişkisi olduğudur. Yararları ve sakıncaları hakkında ileri sürülen görüşleri ne olursa olsun, günümüzde baskı grupların-siyasal partiler gibi- çağdaş siyasal hayatın bir gerçeğidir. Bu örgütleri hesaba katmaksızın politika sürecini kavramaya imkan yoktur. Öte yandan,

¹⁶ E. Çam, "Siyaset Bilimi", Der Yayınları, İstanbul, 1996, s. 216

¹⁷ G. A. Almond ve J. B. Powell "Comparative Politics: System, Process and Policy, Little, Brown and Co.", 1978, Boston, s. 171-176

demokratik sistemin işleyişinde bu grupların rolü belki sanıldığından da fazladır. Kamuoyunun aydınlatılmasına yardımcı olmak, siyasal katılma kanallarını geliştirmek gibi fonksiyonları yanında bazı baskı gruplarının temel hak ve özgürlüklerinin korunmasında da aktif bir rol oynadıklarını da unutmamak gerekir. Bazı grupların siyasal otoriteleri ve karar alma süreçlerini kontrollerine almaları ise doğrudan sivil toplumun gücü ve yapısı ile ilgili bir kavramdır.

1.1.3. Siyasi Partiler

Kişilerin ve toplulukların tercihlerini, dileklerini bütünleştiren ve bunları siyasal sistemin ilgili ve yetkili kurumlarına aktaran evrensel nitelikteki örgüt tipi siyasal partiler ve baskı gruplarıdır. Çıkarların ifadesi, birleştirilmesi ve aktarılmasında siyasi partiler çok önemli bir yere sahiptir.¹⁸ Demokratik rejimlerde siyasal katılımın en yaygın ve en temel aracı kurumu kuşkusuz siyasal partilerdir. Siyasal partiler demokratik dinamizmi temsil eden en geniş çaplı örgütlerdir. Bunlar hem bireysel düzlemde, hem de grupsal düzlemde sosyal kesimleri harekete geçirir ve siyasetle bütünleştirirler. Zaten siyasal partilerin en önemli fonksiyonlarının başında siyasal katılımı sağlamak ve vatandaşların sistemle bütünleşmesini temin etmek gelmektedir. Bir siyasal partiyi meydana getiren ana unsurlar; liderler, aktif üyeler ve sıradan üyelerden oluşmaktadır. Ancak bazı siyaset bilimciler değişik ülkelerin siyasal partilerinden hareketle bir partiyle bütünleşen kesimleri de partinin ana unsuru olarak kabul etmektedirler. Siyasal partilerin tüm unsurları, eşit oranda olmasa da siyasal katılımı önemli ölçüde rol oynamaktadırlar.¹⁹ Kısaca, siyasi partiler, bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlardır. Burada en önemli unsur, siyasal iktidarı ele geçirmek veya hiç değilse onu başka partilerle paylaşmak amacıdır. Bütün partilerin ortak hedefini oluşturan bu unsur, onları diğer sosyal gruplardan, özellikle siyasal iktidarın kullanılmasını sadece etkilemeye çalışan baskı gruplarından ayırt etmeye yarayan başlıca kıstastır. Bunun yanında ikinci önemli kıstas da siyasal partilerin geçici kuruluşlar olmayıp, sürekli ve ülke çapında oldukça yaygın bir örgüte sahip olmalarıdır.

Demokrasıyla birlikte parlamentoların ve seçimlerin gelişmesi ile Amerikan ve Fransız devrimlerinden sonra ortaya ilk kez çıkan partiler önce soyluların partileri, yani kentli çevresinde veya seçim bölgelerinde saygınlık ve servet sahibi olan bireylerden oluşan yörece

¹⁸ Turan, a.g.e, s. 97

¹⁹ Ö. Çaha, "Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği", Yeni Türkiye, Mayıs 1996, s. 205-247

küçük seçim kuralıydı. Oy hakkının giderek yaygınlaşması ve seçilmiş meclislerin iktidarlarının artması ile, partiler ulusal çapta daha sürekli bir örgüt halini aldı, ama bundan sonraki büyük gelişme ancak on dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, sadece seçim kampanyalarının finansman aracı olarak değil siyasal eğitim ve katılımın bir aracı olarak kitlesel üye kaydını hedefleyen işçi ve sosyalist partilerin (öncelikle Almanya ve Avusturya’da olmak üzere) ortaya çıkışıyla gerçekleşti. Bu tarihten itibaren, devamlılığı olan kitle partileri batılı kapitalist toplumların siyasetinde baş etken haline gelip, yirminci yüzyıl boyunca birbirinden farklı biçimlerde olmakla birlikte, dünyanın diğer alanlarında da yayıldı.

20

Birçok ülkede siyasal göreve gelebilmenin koşulu bir siyasal partiden aday gösterilmektir. Siyasal sistemdeki parti sayısına ve bunların totaliter ya da demokratik olup olmadığına bakılmaksızın partilerin kamu görevine aday bulunması ve göstermesi evrensel bir olgu olarak göze çarpıyor. Adayların saptanması yöntemleri adayda aranan özellikler, ülkeden ülkeye ve partiden partiye değişiklik gösterir.

Bir partinin yaşayabilmesi için kadrolar ve maddi kaynaklara gereksinimi vardır. Partilerce düzenlenen faaliyetlerin bir kısmı partiye maddi kaynaklar sağlanmasını amaçlar. Partilerin faaliyetine gönüllü olarak zaman ayıranların da dolaylı yoldan maddi bir katkıda bulduklarını söyleyebiliriz, çünkü gönüllüler ücret karşılığı görülebilecek ya da fon yetersizliği dolayısıyla görülemeyecek hizmetleri görerek partinin faaliyet kapasitesini artırmaktadırlar. Partiler, merkez örgütü ve yan kuruluşları, meclis grubu, birçok düzeyde örgütlü yerel teşkilat ve partili yerel siyasal otoritelerden oluşan geniş bir ilişki ağı içinde varlıklarını sürdürürler.

1.1.4. Kamuoyu ve Sivil Toplum

Günlük siyasal hayatta sık sık kamuoyunun tepkisinden, kamuoyunun aydınlatılmasından, kamuoyunun gözetilmesinden söz edildiğini duyarız. Tepkisinden çekinilen, aydınlatılması ve gözetilmesi istenilen bu görünmez güç ne olabilir? Geniş anlamda kamuoyu halkı ilgilendiren bir mesele hakkında belirli bir zamandaki genel yargı yahut ortak kanaattir. Kamuoyu belli bir zamanda belli bir tartışmalı sorun karşısında, bu sorunla ilgilenen kişiler grubuna veya gruplarına hakim olan kanaat olarak tanımlanabilir.²¹Tanımdan da anlaşılacağı üzere kavram oldukça tartışmalı bir olguyu açıklamaya çalışmaktadır, çünkü kamuoyu çoğunluğun kanısını

²⁰ T. Bottomore, “Siyaset Sosyolojisi”, Çev: E. Mutlu, Teori Yayınları, Ankara, 1987, s. 27

²¹ M. Kapani, “Politika Bilimine Giriş”, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1996, s. 146-147

yansıtılabileceği gibi, bazı durumlarda bu bir izlenimden ibaret olabilir. Azınlığın kararlı ve örgütlü biçimde savunduğu bir görüş, çoğunluğun gevşek kalarak benimsediği bir görüşe ağır basabilir. Bu gibi durumlarda, kamuoyu azınlığın etkisi altında oluşabilir. Ama ne olursa olsun, kamuoyu siyasal yaşamda kendisini siyasal bir güç gibi duyurur.

Kamuoyunun bir değer olarak öne çıkması ve siyasal süreci etkileyen bir unsur haline dönüşmesi, hiç şüphesiz onun çoğulcu siyasal rejimlerde oynadığı rol ile yakından ilgilidir. Çoğulcu sistemler, toplumda koşulları, çıkarları ve dolayısıyla görüşleri bir birinden farklı kesimlerin varlığını kabul ederler. Farklı koşulların ürünü olan çıkar ve görüşlerin yasal yollardan dile getirilmesini, savunulmasını sağlamaya çalışırlar. Toplumda belirli bir uzlaşmanın ancak bu barışçı ortamın sağlanmasıyla ortaya çıkabileceğine inanırlar.²² Gerçek anlamda serbest bir kamuoyu, haberlerin ve fikirlerin serbestçe yayılabildiği bir ortamda gelişebilir. Bu en başta haberleşme ve düşüncenin açıklanması özgürlüğü olmak üzere, hemen hemen bütün temel hak ve özgürlüklerin sağlandığı bir hukuk düzenini gerektirir. Kamuoyu ancak böyle bir düzende, çeşitli fikirlerin, karşıt görüşlerin, değişik yorumların, çatışan tezlerin açıkça ortaya konduğu ve tartışıldığı hür bir ortamda oluşabilecek, olgunlaşabilecektir. Bu düzeni ve ortamı getiren çoğulcu demokratik sistemin, kamuoyunun kayıtsız ve baskısız belirmesini sağlayan en elverişli sistem olduğunu çekinmeden söylenebilir.²³

Siyasal sistemde çoğulculuğun tam anlamıyla yerleşmediği ülkelerde gerçek anlamda etkin ve yaygın bir kamuoyunun varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Nüfusun büyük bölümünü kırsal alanlarda yaşaması, kitle iletişim araçlarının yaygınlığının az olması, okuma yazma oranının az olması gibi faktörlerin etkisi ile etkin bir kamuoyu yoktur. Geleneksel yapının bozulmadığı, iş bölümü ve farklılaşmanın yeterince gelişmediği bu gibi toplumlarda, çağdaş anlamda çıkar ve baskı gruplarıyla siyasal partiler de olmaz. Oysa kamuoyunun oluşumu açısından bu tür gruplaşma ve örgütlemelerin rolü büyüktür. Bu tür ülkelerde çoğulcu bir kamuoyu yapısının yerini tek ya da hakim parti sistemi içinde parti örgütüne hakim gruplar, bürokratik örgütler, ekonomik güç odakları alır. Geri kalmış ülkelerin yapısal özelliklerinin sonucu olan bu durumda, etkin bir kamuoyunun oluşumunu engelleyici bir rol oynamaktadır.²⁴

Çoğulcu anlamda kamuoyu sivil toplum kavramı ile yakından ilintili bir olgudur. Sivil toplum kavramı, tarihi olarak çeşitli anlam değişimleri içinde varlığını şöyle ya da böyle

²² A. T. Kışlalı, a.g.e, s.176

²³ M. Kapani, a.g.e, s. 152

²⁴ A. T. Kışlalı, a.g.e, s.179

sürdürürken 1970’li yılların sonlarına doğru birdenbire büyük bir popülerite kazanmıştır.²⁵ Sivil toplum kavramı her ne kadar uzun bir geçmişe sahipse de bugünkü anlamıyla ortaya çıkışını Batı’da sanayi toplumu sonrası başlayan toplumsal ve siyasal arayışa borçludur. Batı dünyasının Rönesans’tan sonra yaşadığı bir dizi gelişme yeni bir siyasal toplum modeli arayışını doğurmuş bunun gereği olarak da ulus devletler, ulusal nitelikli bir din, daha özgürlükçü bir siyasal yaşam gibi temalar tartışılmıştır.²⁶ Sivil toplum-devlet ayrımı konusunda en kapsamlı çalışmayı Hegel yapmıştır. O, sivil toplum kavramını olumsuz bir tanımlama olarak kullandı. Etik yaşamı aile, sivil toplum ve devlet gibi üç ayrı alana ayıran Hegel her alanın farklı etik değerlere sahip olduğunu ileri sürmektedir. Aile yaşamı içinde hakim olan temel normlar karşılıklı sevgi, saygı, fedakarlık, itaat, birliktelik, ortak duygu ve düşünce etrafında oluşmaktadır. Oysa sivil toplumun etiği çatışma, rekabet, hırs gibi bireylerin tamamen kendi çıkarlarını vurgulayan normlar etrafında gelişir. Sivil toplum, aile bireylerini aile bağlarından kopararak aralarındaki uyumu bozar ve bireyleri birbirinin hasmı haline getirir. Tarihsel bir gelişme olarak modern toplumda olgunlaşan sivil toplum, pazar ekonomisi, ekonomik firmalar, sosyal sınıflar, gönüllü kuruluşlar, kısaca devlete bağımlı olmayan kural, kurum, kuruluş, oluşum ve pratiklerin karmaşık bir ağından oluşur. Aynı olumsuz yaklaşım Marks’ın görüşlerinde de söz konusudur. Marks’a göre sivil toplum terimi özel sermaye ile ücretli emeğin siyaset dışı ilişkisinde ifadesini bulan, burjuvazinin proleterya üzerindeki tarihsel olarak kurulmuş egemenliğini anlatır. Sivil toplumun sade içeriği değil, biçimi de burjuvadır. Sivil toplum, devlet garantisindeki meta üretimi ve mübadelesi, özel mülkiyet, aç gözlü rekabet ve özel haklar alanıdır.²⁷

Buna karşılık, Locke’da ise sivil toplum, bireylerin rasyonel tercihlerinin bir uzantısı olarak gelişir. Diğer bir deyişle sivil toplum, bireylerin etik tercihlerinin bir sonucu olarak kamusal alanda politik bir boyut kazanır.²⁸ Sivil toplum, çoğulcu toplumlarda, toplumu oluşturan farklı sosyoekonomik ve kültürel profile sahip kesimlerin kendilerini ifadeleri ve çıkarlarını savunmalarında önemli bir yere sahiptir. Sivil toplum devlet karşısında, devletin dışında, bağımsız ve özerk bir alandır. Çoğulcu toplum anlayışının olmazsa olmaz bir şartıdır. Çağdaş anlamıyla sivil toplum birey özgürlüklerinin ve temel haklarının korunduğu, gönüllülük temelinde örgütlenmenin asıl olduğu toplumun devletin önüne geçerek devlet politikalarını denetleyip yönlendirebildiği yurttaşlık bilincine dayanan bir gelişmişlik

²⁵ B. Eryılmaz, “Kamu Yönetimi”, Erkam Matbaası, İstanbul, 2001, s. 211

²⁶ O. Arslan “Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği” Bayrak Yayınları, İstanbul, 2001, s. 14

²⁷ A. Şenel, “Siyasal Düşünceler Tarihi”, İmge Yayınevi, Ankara, 1996, s. 56

²⁸ Ö. Çaha “Sivil Toplum ve Liberalizm”, Türk Demokrasi Vakfı Diyalog Dergisi, 1996, s. 198

düzevidir.²⁹ Sivil toplumun gelişmesi için devletin yanı sıra toplumsal yaşamın da bazı özelliklere sahip olması gerekir. Bu çerçevede sivil toplumun gelişmesi beş temel önkoşulun gerçekleşmesine bağlıdır bunlar, toplumsalsal farklılaşma, toplumsal örgütlenme, gönüllü birliktelik, toplumsal düzeyde otonomileşme, baskı mekanizması oluşturma şeklinde zikretmek mümkündür.³⁰

Sivil toplum olgusunun ortaya çıkışı kentsel yaşam alanının oluşmasıyla yakından ilgilidir. Batı medeniyeti, sivil toplumu da kentleriyle tanımıştır. Felsefi olarak bin yıllık, pratik olarak üç yüz yıllık bir tarihi süreçle günümüz batı sivil toplumu oluşmuştur.

Batıda sivil toplum demokratik bir yapılanmayı toplumsal katılım temeline oturtacak, toplumsal farklılaşmayı sağlayacak, temel hak ve yükümlülükleri yaygınlaştıracak bir araç olarak gelişmiştir. Sivil toplum, devletin şekillendirmediği, kendi inisiyatif ve renkliliğine terk ettiği devlet dışı alanı ifade etmekle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda aktif ve örgütlü siyasal katılım ve politizasyon sürecini de ifade etmektedir.³¹

Sivil toplum kurumları, sivil toplum olgusu ancak demokratik bir ortamda vücut bulur. Şöyle de denilebilir, sivil toplumun sağlıklı olabilmesi için demokratik olmasına, demokratik olabilmesi için de devlete ihtiyaç vardır.³²

Siyaset bilimi ve düşüncesi literatüründe sivil toplum ile devlet birbirini tamamlayan iki farklı alan olarak kabul edilmektedir. Sivil toplumun geliştiği yerde faaliyetleri itibarıyla sınırlı, konumu itibarıyla tarafsız, hukuksal ve araçsal bir devlet bulunmaktadır. Oysa sivil toplumun sönük ve güdük kaldığı toplumlarda her tür siyasi, iktisadi ve ideolojik güç devletin elinde toplanmakta ve devlet toplumsal yaşamın tüm titreşim noktalarına mutlak biçimde hakim olmaktadır. Bu tür ortamlarda devlet somut bir siyasal organizasyon olmakla sınırlı kalmıyor, aynı zamanda metafiziksel ve soyut bir anlam da kazanarak bireylerin iç dünyası ve değerleri arasında ulaşılmaz bir yere sahip oluyor. Sivil toplumun gelişmesi devletin kapsamı ve faaliyetleriyle yakından irtibatlıdır. Gelişen bir sivil toplum, devletin elinden bazı faaliyetleri aldığı gibi devleti farklı kesimler arasında tarafsız bir kurum olmaya da zorlar. Sivil toplumun geliştiği yerde devlet topluma tahakküm eden, topluma belli bir ideolojiyi veya yaşam biçimini zorla benimseten bir kurum değil, aksine bireylere hizmet eden, bireylerin temel haklarını koruyan araçsal bir kurum haline gelir.

Sivil toplum, üyeleri ekonomik ve kültürel üretim, ev yaşamı ve gönüllü birlikler gibi devlet dışı faaliyetlerle uğraşan ve bu faaliyetler nedeniyle devlet kurumları üzerinde her çeşit

²⁹ O. Arslan, a.g.e, s. 200

³⁰ Ö. Çaha, "Aşkın Devletten Sivil Topluma Geçiş", Kültür Yayınları, İstanbul, 2000, s. 60-61

³¹ Ö. Çaha, 2000, a.g.e, s. 94

³² J. Keane "Demokrasi ve Sivil Toplum", Çev: Necmi Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s. 47

baskı ve denetimi uygulayarak kendi kimliklerini koruyan ve dönüştüren kurumların oluşturduğu bir bütündür. Sivil toplum, yasal güvence altında bulunan ve kendini örgütleyen üretim birimleri, ev yaşamı, gönüllü örgütlenmeler ve topluluklara yönelik hizmetler gibi çok sayıdaki kamusal alanı kapsayan, devlet dışı bir alandır. Başka bir anlatımla sivil toplum, devletin dışında, kendiliğinden ve iradi olarak örgütlenmiş toplulukları ifade etmektedir. Bu topluluklarının önemli bir diğer özelliği de, kendi ayakları üzerinde durabilme gücüne sahip olmalarıdır. Dolayısıyla çoğulcu bir kamuoyunun oluşması ve siyasal süreci etkileyen bir unsura dönüşmesi, güçlü bir sivil toplum alanının varlığı ile yakından ilgili bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

1.1.5. Bürokratik Otoriteler ve Kurumlar

Bürokrasi kavramı ilk kez 1745 yılında Fransız fizyokrat iktisatçı Vincent de Gournay tarafından ele alınmıştır. Bu kavramın bilimsel düzeyde yaygın olarak incelenmeye başlanması ise Alman sosyal bilimci Max Weber'in yazılarından sonra gündeme gelmiştir.³³

Bürokrasi kavramının günümüze kadar çok çeşitli tanımları yapılagelmiştir. Bürokrasi, Latince “bura” yani, masaları kaplamada kullanılan koyu renkli, kalın kumaş ve Yunanca “kratos” yani, egemenlik, yönetim kelimelerinin bir araya getirilmesiyle türetilmiştir.³⁴ Bürokrasi, her şeyden önce, büyük kuruluşları yönetmek için görevli kişileri içeren, kendine özgü yönetim yapıları ve açıkça belirlenmiş kural ve yönetmelikleri bulunan bir sistemdir. Ayrıca toplumda, tabandan yukarı doğru daralan hiyerarşik bir yapı içinde örgütlenmiş, kişisel olmayan genel kurallar ve işleyiş ilkelerine göre çalışan, ayrıcalıklı ve kalıcı profesyonel görevliler grubu olarak da tanımlanabilir. Devlet, şirketler, kiliseler, siyasal partiler gibi büyük resmi örgütlerde bulunabilen bürokrasi, çağlar boyunca kırtasiyeciliğe, kararsızlıklara, gereksiz yazışmalara yol açtığı gerekçesiyle eleştirilmiş, buna karşılık yandaşları, büyük hizmetlerin düzenli, rahat ve ekonomik biçimde gerçekleştirilmesi için gerekli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bürokrasi kavramı, zaman içinde anlam ve içeriğini değiştirmiş, kapitalist topluma özgü bir devlet yönetim biçimini anlatmak üzere kullanılır olmuştur. Özünde bürokrasiden anlaşılan aşırı bir belge düzenleme ve formalite sistemi olduğudur.³⁵ Bürokrasi yönetsel, siyasal ve sosyal yönleri olan geniş bir kavramdır. Weber'e göre bürokrasi, diğer örgüt biçimlerine göre teknik üstünlükleri olan rasyonel ve dolayısıyla verimli ve etkin bir

³³ B. Eryılmaz, a.g.e, s. 5-6

³⁴ K. Fişek, “Yönetim”, Ankara Üni. Siy. Bilg. Fak. Yayınları, Ankara, 1975, s. 335

³⁵ M. Akif Çukurçayır, “Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim”, Çizgi Kitabevi, 2003, Konya, s. 24

örgüt biçimidir. Bu örgüt biçimi, işbölümüne, otorite hiyerarşisine, yetki ve görevlerin düzenlenmesine, yazılı kurallara, gayri şahsiliğe ve biçimselliğe dayanır.³⁶

Bürokratik otoriteler ve kurumlar, modern ulus devletinin kamu hizmetlerini görmek, alınan kararların uygulamasını yapmak, denetlemek ve devlet mekanizmasına süreklilik ve işlerlik kazandırmakta başvurduğu en başta gelen araçtır. Bürokratik otoriteler Weberyana anlamda toplumsal, ekonomik ve siyasal anlamda ideal, görevlerine yoğunlaşmış özerk ve ussal olmaktan öte işlevler edinmişlerdir. Bunların başında hiç şüphesiz, sahip oldukları uzmanlık, örgütsel kapasite, oluşturdukları kültür, sahip oldukları haberleşme ve dayanışma ağı ve en önemlisi doğrudan bazı kararları alma ve uygulama yetkisi ile donatılmış olmaları nedeniyle siyasal otoritelerin kararlarını etkileme yetenek ve güçleridir. Bürokrasi bu gücün, kendi kurumsal çıkarları, hatta geliştirilecek politikaların bürokratik kültürün sahip olduğu eğilimler doğrultusunda şekillendirilmesi amacıyla kullanabileceği gibi, bürokratin şahsi çıkarları, yakın çevresine bazı kayırmalar sağlaması, hatta daha etkili bir siyasal role geçişte kullanılması yönünde de kullanılabilir.

Bürokratik otoritelerin ötesinde bizzat siyasal otoriteler, siyaset sürecinin belirleyici aktörleridir. Siyasal otoriteler, kamuya ilişkin nihai kararları alan yöneticileri ifade etmektedir. Modern demokrasilerde, çeşitli toplumsal aktörler hakkında yaşamsal öneme sahip kararları alanlar, bu yetkiyi doğrudan veya dolaylı olarak halktan alan siyasal otoritelerdir. Bu makamlar, Cumhurbaşkanından bakanlar kuruluna, ulusal meclis üyelerinden, her düzeydeki seçimle gelen yerel otorite ve meclis üyeliklerine kadar uzanan bir makamlar zincirini oluştururlar. Siyasal otoriteler her şeyden önce dağıtıma ilişkin talepler konusunda kararlar vererek siyaset sürecini etkilerler. Yapılacak olan işin yapılıp yapılmayacağı, miktarı ve yönü talep eden gruplar arasındaki mücadeleyi de şekillendirecektir. İkinci olarak siyasal otoriteler planlama araçlarını kullanarak, toplumun geleceğini yönlendirme olanaklarına da sahiptirler. Ekonomik politikaların belirlenmesi, yatırım kararları, teşvikler, vergi politikası, eğitim planlamaları gibi araçlar aracılığı ile toplumun gelecekte alacağı şekil konusunda belirleyici kararları oluştururlar. Üçüncü olarak siyasal otoriteler gizli kalıp idamesi³⁷ işlevi ile gelecekte ortaya çıkması muhtemel gelişmeler karşısında önlemler alarak, toplumun varlığını sürdürmesi konusunda, onun hiç gündeminde olmayan konularda dahi öncül kararlar alarak istikrarı sağlayıcı yönde çaba harcarlar. Bu nedenlerle ulusal ve yerel düzeyde siyasal otoritelerin yapısı, etkileşimleri, yasal yetki ve statüleri siyaset sürecini belirleyen bir diğer faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

³⁶ M. Weber "Sosyoloji Yazıları", Çev: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996, s. 7

³⁷ D. Apter "Introduction to Political Analysis", Cambridge Mass, Winthrop, 1977, s. 404

1.2. Yerel Siyaset ve Yerel Siyasetin Aktörleri

Yerel siyaset kavramı literatürde farklı yönlerden ele alınmaktadır. Konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalara bakıldığında bazı yazarların konuya yerel yönetimler bağlamında yaklaştıkları, yerel yönetim örgütleri çevresindeki etkileşim ve ilişkileri, hatta yerel yönetim örgütlerinin bürokratik ve kurumsal statülerini kavrama dahil ettikleri, diğer bazı yazarların da yerel siyaset olgusunu kent merkezli olarak kullanmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bu yaklaşımda Kurdoğlu şöyle demektedir; “Kentsel yerel siyaset terimi, kentsel alanlarda belediyelerin yönetimine yönelik siyasi etkinlikleri” şeklinde tanımlamaktadır. Kurdoğlu, belediyelerin yönetimine yönelik olarak yapılan yerel siyaset ve ulusal bağlamda yapılan yerel siyasetin birbirlerini dışlayan faaliyet alanları olarak tanımlanması ve birbirlerinden çok keskin ve açık bir şekilde ayrılması pratikte mümkün olmadığını kabul etmekle birlikte, çalışmasında yerel siyaset terimi ulusal düzeyde ve ulusal meclise yönelik olarak yerel düzeyde yürütülen siyasi faaliyetler olarak değil, kentsel alanlarda ve belediyelere yönelik siyaset şeklinde ele almaktadır.

Keleş’e göre, yerel yönetim, yerel halkın kendi eliyle seçtiği organlarca yönetilmesini anlatan bir sistemin adıdır.³⁸ Uluslararası Toplum Bilimleri Ansiklopedisi yerel yönetimi şöyle tanımlamaktadır: “Bir devletin ya da bölgesel yönetimin alt birimleri olan, göreceli olarak küçük bir alanda, sınırlı sayıdaki kamusal politikaların belirlenmesi ve uygulanması ile görevli ve yetkili kılınmış bir kamu kuruluşudur”. Yerinden yönetim; kamu hizmetlerinin yönetiminin merkezden ayrı özerk kamu hukuku tüzel kişilerine verilmesidir.³⁹

Yerel yönetimler dediğimizde temelde bir kurumsal ve yetkilendirilmiş yapılar topluluğundan ve onun unsurlarından bahsediyoruz demektir. Bu unsurlar siyaset olgusunun bir parçası olabilecekleri gibi, ondan görece özerk kalmış da olabilirler. Daha doğru bir ifade ile bir çok fonksiyonlarının yanında formel ya da informel siyasal fonksiyon görebilirler. Yerel yönetimlere katılım anlamında çoğulcu demokratik yerel yönetim, kavramın bir türünü veya yaklaşım biçimini ifade eder, yerel siyaseti değil. Yerel siyaset sadece yerel yönetimi ve organlarını ele geçirme ya da etkilemeden ibaret değildir. Yerel siyaset her şeyden önce yerel yönetim örgütlerinin dışındaki diğer kurum ve örgütlerle, otoriteleri kapsayan süreçleri de içine alır. O yerin merkezdeki milletvekilleri, merkezi yönetimce atanmış idare ajanları ve kamu bürokrasisi, baskı grupları, sendikalar, köklü etkinliğe sahip birey ve ailelere uzanan geniş bir kurum ve aktör yelpazesine sahiptir. Yerel siyaset süreci bir yerel yönetim

³⁸ Ruşen Keleş, “Yerinden Yönetim ve Siyaset”, Cem Yayınevi, 2000, İstanbul, s. 20

³⁹ H. Bal, “Kent Sosyolojisi”, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002, s. 200

örgütünün etrafında şekillenebileceği gibi, bu örgütlerin dışındaki kurumsal ve sosyal yapılar çevresinde de oluşabilir. Belirtmek gerekir ki yerel yönetim kavramı daha çok hukuksal ve kurumsal bir boyutu içerirken yerel siyaset kavramı sosyolojik yönü daha ağır basan bir kavramdır.

Ayrıca yerel siyaset kavramı yerel yönetim kavramından daha geniş bir kavramdır. Bir hemşehrilik derneği Ankara veya Avrupa Birliği kurumları düzeyinde faaliyet gösterebilir. Yani yerellik boyutu siyasetin neresinde varsa yerel siyaset orada vardır. Örneğin, üst düzey bir kamu bürokrati, konumu ve yetkilerini, doğduğu kasaba veya köyün çıkarları için kullanıyor, hemşerilerini işe yerleştiriyor, bu amaçla siyasal otoritelerle ilişki kuruyor ya da yetkilerini daha sonra siyasal bir role geçmek amacıyla, taraftar toplamak amacıyla kullanıyorsa bu ilişki yerel siyasetin alanına giren bir durumdur.

İfade edilmesi gereken bir başka husus da yerel yönetim ya da yerel siyaset kavramlarının her zaman demokratik bir zeminde hayat bulmadıklarıdır. Ülkelerin rejim yapıları ya da işleyişteki özelliklere göre yerel yönetimler ya da yerel siyaset demokratik de olabilir, anti-demokratik de. Başka bir ifade ile katılımcı yerel yönetim varsa yerel siyaset vardır, yoksa yerel siyasetten söz edilemez diyemeyiz. Yine yerel yönetim örgütleri demokratik ülkelerde bile birbirlerinden çok farklı yapılandırılmış olabilecekleri gibi, otoriter rejimlerde de benzer kurumlara yer verilmektedir. Benzer şekilde otoriter rejimlerde de kendilerine özgü yerel siyaset etkileşimleri bulunmaktadır.

1.2.1. Yerel Siyaset ve Kentsel Siyaset

Yerel siyaset kavramı ile yakından ilgili bir diğer kavram kentsel siyasettir. Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren kentsel mekanlar siyasal sürecin belirleyici bir faktörü olarak daha çok ilgi çekmişler, yerel siyaset çalışmalarında kent merkezli çalışmalar öne çıkmıştır. Bu nedenle zaman zaman bu iki kavramın birbirlerinin yerine kullanıldıkları görülmektedir. Birbirleri yakın kavramlar olmakla birlikte bu iki kavramın farklı ve ortak yönlerinin belirlenmesi çalışmamız açısından bir gerekliliktir.

Kentlerin ortaya çıkışı konusunda görüş birliği olmamasına rağmen, egemen görüş ilk kentlerin Mezopotamya ve Meso-Amerika'da görüldüğü şeklindedir. Nil, Indüs ve Huang Ho'da kentlerin ilk görüldüğü yerler olarak bilinmektedir. Kent hayatının oluşabilmesi için, ekolojik temel, teknoloji ve karmaşık sosyal organizasyonların gerektiğini dile getiren

Sjoberg, bu koşulların oluştuğu Mezopotamya’da M.Ö. 4000–3500 yıllarında ilk kentlerin görüldüğünü belirtir.⁴⁰

Literatürde kent olgusunu çeşitli açılardan ele alan birçok çalışma mevcuttur. Toplumbilimsel açıdan kenti tanımlama girişimlerinde kentten, genellikle nüfus birikiminin, uzmanlaşmanın, işbölümünün, sanayileşmenin, ikincil ilişkilerin yoğun biçimde yaşandığı bir yer olarak söz edilir. Kentin, işlevleri gereği kısa tutulmak durumunda olan tanımlarda yer alamayan kimi özellikleri de kuşkusuz vardır. Uygarlığın doğduğu ve beslendiği yerler olmaları, her türlü toplumsal, bilimsel, siyasal ve ekonomik ilişkilerin sürdürüldüğü, bunun sonucu olarak insanlığın uğraşmak zorunda kaldığı sorunların ortaya çıktığı ve bu sorunlarla başa çıkmak üzere her türlü savaşımın ya da gelişmenin kaynaklandığı mekanları oluşturmaları, genel tanımlamaların dışarıda bıraktığı özellikler arasında sayılabilir. Bu anlamda kentten söz etmenin insanlığın bütün gelişimlerinden, başarı ya da başarısızlıklarından söz etme anlamına geleceğini öne sürmek abartılı olmayacaktır.⁴¹

Kent bilim yazınında kente ilişkin çeşitli tanımlar yapılmaktadır. Bu tanımlar arasında temel farklılıklar yoktur ve genellikle belirli bir tanım üzerinde birleşildiği görülür. Kent, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış bir mekandır.⁴² Kent, genel anlamda kentsel yerleşmelerin yaygın adıdır. Kırsal olmayan şekilde dile getirilen kent tanımına geçmeden önce kırsaldan neyi kastedildiğini açıklamak gerekir.

Kırsal kesim, genel anlamda kentin karşıtı olarak nüfusun büyük kısmının tarımla uğraştığı, daha çok cemaat karakteri gösteren yerleşim birimleridir. Kırsal kesim köy ve/veya kasaba, sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri, yönetim durumu ve demografik açıdan kentten ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışmak gibi işlevlerle belirlenen, konutları, öteki yapıları ve toplumsal ilişkileri bu yaşamı yansıtan yerleşme birimidir.⁴³ Köy veya kasabalar birincil grup ilişkilerinin ağırlıkta olduğu, mesleki gruplaşma ve uzmanlaşmanın olmadığı, kişilerin örf, adet, değer ve normlara göre davranışlarını biçimlendirdiği, eğitim oranı düşük olan yerleşme birimleridir.

Kent, sosyo-ekonomik ve kültürel özellikleri yönetim durumu ve nüfus bakımından kırsal alanlardan ayırt edilen, genellikle tarımsal olmayan üretimin yapıldığı, daha önemlisi hem tarımsal hem de tarım dışı üretim dağıtım ve denetim işlevlerinin toplandığı, teknolojik gelişme derecelerine göre belirli bir büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeyine varmış,

⁴⁰ K. Görmez, “Yerel Demokrasi ve Türkiye” Vadi yayımları, Ankara, 1997, s. 19-20

⁴¹ B. Duru ve A. Alkan, “20. Yüzyıl Kenti”, İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s.7

⁴² R. A. Aslanoğlu, “Kent, Kimlik ve Küreselleşme”, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000, s. 13

⁴³ S. Kızılcıkel ve E. Yaşar, “Açıklamalı Terimler Sözlüğü”, Atilla Kitabevi, Ankara, 1994

ikincil toplumsal ilişkilerin, toplumsal farklılaşma, uzmanlaşma ve hareketliliğin yaygın olduğu yerleşim alanıdır. ⁴⁴Genel bir tanımlamayla kent; farklı sosyal sınıflardan oluşan bir toplumun, yapay çevreyi doğal çevreye egemen kıldığı bir ortamda ve kentsel yaşam kurallarına uygun olarak yaşamlarını sürdürdükleri bir yerleşme yeridir.

20. yüzyıl boyunca, kent üzerine yapılan çalışmaların, kenti farklı açılardan bakarak yorumlamaktadır. Yüzyılın ilk yarısına kadar ortaya konulan yapıtlarda, Wirth'ün ve Chicago Okulu'nun etkisiyle, daha çok kentin yabancılaştırıcı etkisinden kaynaklanan konular üzerinde durulmuştur. Sonraki çalışmalarda ise ağır basan yaklaşım, örnek olay incelemesine dayanılarak araştırmaların sürdürülmesi, böylece, kentte yaşayan bireylerin gönüllü topluluk bağlarına ve toplumsal katılım duygusuna sahip olduklarının ortaya konulması olmuştur. 1970'lerden sonra, kentin sınıf savaşımının yaşandığı bir yer olarak algılanmasının yansımalarını görmekteyiz. Buna göre, kent üzerine evrensel çözümler yapmanın yerine, uluslararası kapitalizmin yerele, yani kentlere hangi yönde etkilerde bulunduğunu inceleme alanı olarak ortaya çıkmaktadır. 1980'li yıllara gelindiğinde, yaşanan toplumsal-ekonomik değişimlerle birlikte kent çalışmaları, daha da çeşitlenerek, gençlik, toplumsal cinsiyet, çevre sorunları ve gündelik yaşam odaklı yeni toplumsal hareketler, sermayenin küreselleşmesi ve kente yansımaları (dünya kenti), metropolleşme ve postmodern yansımaların mekanı olarak anılmaya başlanmıştır. ⁴⁵

Bal'ın belirlediği şekliyle kentler büyüklüklerine ve işlevlerine göre metropolis, metropoliten alan, megalopolis ve çevre kent olarak birbirlerinden ayırt edilebilirler. Metropolis (büyük kent), belirli bir coğrafi, ekonomik, toplumsal, kültürel, yönetsel, siyasal organizasyon ve kontrol sisteminin mekanda odaklaşma noktasıdır. Metropolis, karar mekanizmaları aracılığıyla, çevrenin çeşitli alanlarındaki gelişmesini denetleme fonksiyonunu yerine getirir. Büyük kent ülkenin dış dünya ile ilişkilerini kendi süzgecinden geçirerek çevresine yayma fonksiyonuna sahiptir. Tolan büyük kenttin dış dünya ile ekonomik ve siyasal ilişkilerinin yanında kültürel ilişkileri de süzgecinden geçirdiğini kültür ithalatının yapıya uydurulmasında etkili olduğunu belirtir. Bu kültür öğeleri, bunları kullanmaya hazır, bu amaca uygun eğitim görmüş ve ekonomik bakımdan gönüllü toplumsal kategoriler aracılığıyla evrensel bir model halinde, büyük kentlerden diğer yörelere dağılmaktadır. Metropoliten bölge genellikle şehirleşme olgusunun, ileri ve özel bir halidir ve içine aldığı çeşitli büyüklüklerdeki ve uzaklıklardaki yerleşmelere çeşitli fonksiyonlar- sanayi, tarımsal toptancılık yerleştirirken merkezdeki metropoliten kente de kendine has başka fonksiyonlar,

⁴⁴ R. A. Aslanoğlu, A.g.e, s. 120

⁴⁵ B. Duru ve A. Alkan, a.g.e, s. 8-9

başka nitelikte işgücü yerleştirmektedir. Megalopolis ise birden fazla metropoliten alanın birleşimiyle oluşur. Çevrekent, orta ve üst düzeyde geliri olanların yaşadıkları alanları ifade etmekte olup gecekondular alanlarından farklı konumdadır.⁴⁶

Metropoliten alan (büyükşehir alanı) en genel anlamıyla nüfusun yoğun olduğu ve ekonomik, sosyal ve yönetim açısından o bölgenin merkezi durumunda bulunan merkezi şehir veya şehirlerin çevre kentleriyle oluşturdukları birimdir. Metropolitan alan idari yönden çok ekonomik ve sosyal bakımdan merkezi bir konuma sahiptir. Metropoliten alan ve megalopolis yalnızca barındırdıkları nüfusun, yoğunluğu dolayısıyla değil, aynı zamanda kamu ve özel sektör iş kollarının buralarda faaliyet göstermesi, eğitim ve sanat yönünden birer merkez olmaları nedeniyle dünyanın simgesi konumundadırlar. Megalopolis birden fazla metropoliten alanı kapsar. Çevrekent, şehrin belediye sınırları dışında oluşan, özellikle şehirde bir işte çalışanların yaşadıkları ve ihtiyaçlarının önemli bir kısmını şehrin alışveriş merkezinden sağlayanların kaldıkları bölgedir. Çevrekentte yaşayanların çoğu kendi konutlarında oturur, burada genellikle yeni binalar vardır, burada yaşamak daha masraflıdır.⁴⁷ Metropoliten bölgeleşme genellikle şehirleşme oluşumunun ileri ve özel bir halidir ve içine aldığı çeşitli büyüklüklerdeki ve uzaklıklardaki yerleşmelere çeşitli fonksiyonlar, özellikle çeşitli sanayi, tarımsal toptancılık gibileri, yerleşirken; merkezdeki metropoliten kentte de kendine has başka fonksiyonlar, başka vasıfta bir işgücü yerleşmektedir.⁴⁸

Kent kavramı, her şeyden önce modern toplum yapısını yansıtan bir mekan olarak algılanmaktadır. Tarımsal ve kırsal ekonomik ve toplumsal ilişki ağlarının dışında, temelinde sanayileşmenin getirdiği farklılaşma, gruplaşma, meslekleşme ve ikincil grup etkileşiminin öne çıktığı heterojen, nispeten kalabalık bir toplumsal yapı ve bütün bu yapının ortaya çıkardığı yaşam objeleri, yerleşme, mekan kullanımı kenti oluşturmaktadır. Kentsel sorunlar da yukarıdaki etkileşimlerin ürünü olarak şekillenen sorunlar olarak öne çıkmaktadır.

⁴⁶ H. Bal, a.g.e, s. 25-28

⁴⁷ Eyüp İşbir, “Şehirleşme ve Meseleleri”, Gazi Büro Yayınları, 1991, Ankara, s. 185-186

⁴⁸ M. Kıray, “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası” Bağlam Yayıncılık, 2000, İstanbul, s. 107

1.2.2. Kentsel Siyaset

Kentler, çağımızda toplumsal ilişkileri belirleyici mekanlar olarak öne çıkmaktadırlar. Geçiş toplumlarında ise kentler her bakımdan belirleyici olma özelliğine sahiptir. Kentler hem yerel anlamda hem de genel anlamda siyasal değerlerin, modellerin, anlayışların oluşturulduğu alanlardır. Özellikle metropol kentler kültür, sanat, ticaret vb. alanlarda olduğu gibi siyaset alanında da öncü konumdadırlar.⁴⁹

Keleş'e göre, kentsel ya da yerel siyaset dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanmaktadır. Dar anlamda kentsel siyaset; yerel düzeyde karar alma süreçlerini etkileyen tüm etmenlerin incelenmesini konu edinmiş bir bilim dalıdır. Geniş anlamda ise, kentleşme sürecini ve yerel birimleri ilgilendiren bütün etkinlikler ve politikalar kentsel siyaset kapsamına girer. Özellikle, kırsal ve kentsel alanlarla ilgili konular, yerel yönetimlerle devlet arasındaki ilişkiler, yerel seçimler, siyasal erki eline geçirmek isteyen güçlerin yerel düzeydeki güç odaklarıyla devlet arasındaki çelişkileri kentsel siyaset kavramı içinde yer alır. Siyaset kabaca mal ve hizmetlerle, özdeksel ve tinsel değer ve çıkarların, bir üstün erk tarafından paylaşılması anlamına geldiğinden; kentsel siyaset de, bu değerlerin kentsel alanları ve kentleşmeyi etkileyecek biçimde bölüştürülmesini anlatmaktadır.⁵⁰

Kentlere dönük siyasal tercihler, yaklaşımlar ve uygulamalar çeşitli biçimlerde olabilir; kalkınma planları biçiminde önceden öngörme ve yönlendirme, merkezi ve yerel otoritelerin kısa-orta-uzun vadeli kararları ve uygulamaları, ya da sivil toplum örgütlerinin en pasif eyleminden sivil itaatsizlik düzeyine varan organize eylemlerine kadar hepsi kentsel siyasetin bir parçasıdır. Kentsel siyasetin sorunları çözümlenici olarak gelişmesi ise demokratik yapılanma ile yakından ilişkilidir.⁵¹

Buraya kadar yapılan açıklamalardan hareketle, yerel siyaset ile kentsel siyaset arasındaki ilişkileri şu şekilde belirleyebiliriz. Her şeyden önce kentsel siyaset, yerel siyasetten, belirli bir mekanı merkeze almakla ayrılmaktadır. Yukarıda çizilmeye çalışılan özellikleri ile kentsel süreçler ele alınıp incelenmektedir. Buna karşılık yerel siyaset, yerel olguyu belli bir mekana özgü kabul etmez. Örneğin köy, köylülük ve kırsal etkileşimler de yerel siyasetin alanına girer. Bir araştırma bu olguları kent merkezli ele almak zorunda değildir. Siyasetin kırsal boyutlarını belirlemek, köylü-siyaset ilişkisinin boyutlarını ortaya koymak, bu faktörlerin ulusal siyasal süreçlere etkisini çözümlenmek de yerel siyasetin alanına girer.

⁴⁹ H. Bal, a.g.e, s. 198

⁵⁰ R. Keleş, a.g.e, s. 101-102

⁵¹ H. Bal, a.g.e, s. 199

İkinci ayırım yukarıdakinden daha karmaşıktır. Bu ayırım ele alınan yerleşim alanının taşıdığı niteliklerle ilgilidir. Bir mekan, ağırlıklı olarak tarımsal ekonomik ilişkilerle şekilleniyor, farklılaşmada, aile, kabile gibi atıf değerler öne çıkarılıyor, birincil ilişkiler topluma yön veriyor, homojen bir yapıya sahip bulunuyor; buna karşılık aynı mekan, teknoloji, iletişim, ulaşım, eğitim gibi modernleşmenin ürünü olan bazı olanakları ulusal, hatta uluslararası ölçekte kullanabiliyorsa bunun kent olgusu içinde ele alınıp alınmaması tartışılır olmaktadır. Kimi yaklaşımlar kent kavramını bu tip yerleşim yerlerini içine alacak şekilde kullanırlarken, diğer bazıları kasaba gibi ayrı bir ölçüt içinde bu alanlarda sosyal ve siyasal süreçleri analiz etmektedirler. Bu mekanlara, tarihsel bir kategori olarak geçiş kenti demek ne kadar tartışılırsa, kasaba ölçeği de, bu özellikleri taşıyan şehir merkezlerinin bile bulunduğu düşünülürse aynı ölçüde tartışılır kalmaktadır.

Bu ayrımların yanında, kentsel ve yerel siyaset kavramları arasında başlıca iki noktada çakışma söz konusudur. Öncelikle kentsel siyaset, yerel siyasetin bir çalışma alanıdır. İkinci olarak, yukarıda da belirtildiği gibi günümüzde kenti merkeze alan ve siyasal süreci bu açıdan değerlendiren yaklaşımlar yerel siyaset çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Dolayısıyla literatüre katkı anlamında, yöntemsel çalışmalar ağırlıklı olarak kent merkezli yapılmış çalışmalardır. Bunun bir sonucu olarak, yerel siyaset alanındaki diğer çalışmalar bu yöntemleri bir veri olarak kabul edip onlardan yararlanmaktadırlar. Aşağıda kentsel siyaset alanındaki başlıca yaklaşımların üzerinde duracağız.

1.3. Kentsel Siyaset Alanındaki Başlıca Yaklaşımlar

1.3.1. Çoğulcu Yaklaşım

Kaynağını liberal görüşlerden alan bu yaklaşım, yönetim işlevlerinde tarafsız gören ve herhangi bir sınıf veya tabakanın çıkarlarından bağımsız kabul eden yaklaşımlardır. Buna göre yönetim, toplumun her kesiminden gelen siyasal baskılara bağlı olarak değişik çıkarları temsil eder.⁵²

Çoğulculuk, siyasal erkin, siyasal partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler ve vakıflar, öteki sivil toplum örgütleri basın, üniversite gibi birçok toplumsal grup tarafından kullanılmasını ifade eden bir kavramdır. Dolayısıyla siyaset süreci, başlıca toplumsal grupların etkileşimleri, mücadeleleri ve talepleri tarafından belirlenmektedir. Keleş, bu yaklaşımın önemli kuramsal yenilikler getirdiğini ve daha çok, Floyd Hunter, Robert Dahl,

⁵² H. Bal, a.g.e, s. 203

Norton Long, Scott Greer, Edward Banfield gibi Amerikalı siyasal bilimciler tarafından geliştirildiğini söyler. Bunlar içerisinde özellikle R.Dahl'ın Connecticut eyaletinin New Haven kentinde yaptığı araştırmalarda, küçük yerel topluluklarda doğrudan veya dolaylı olarak etkisi olan, çok sayıda etki odaklarının bulunduğunu ortaya koyan çalışmasına vurgu yapar. Gerçekten bu çalışma yerel siyasete çoğulcu grup yaklaşımının iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Dahl, incelemesinden elde ettiği sonuçlara demokrasinin bir işleyiş biçimi olarak poliarsi olarak isimlendirir. Dahl'a göre bu sistemin karakteristikleri yerel düzeyde şu şekilde ortaya çıkmaktadır;

1. Bir sistem içinde farklı türde ve kamu dairelerinin nüfuzu altında bulunan yönetsel kaynaklar vardır ve bu kaynaklar farklı vatandaş gruplarına yöneliktir.
2. Bir kaç istisna dışında bu kaynaklar eşitsiz bir biçimde dağıtılmışlardır.
3. Bireylerin kaynaklara ulaşma yeterlilikleri farklıdır. Bir kaynağa ulaşmadaki üstünlük, çoğunlukla diğer bir alandaki kaynağa ulaşmakta zayıf kalmayı beraberinde getirir.
4. Bütüncül kararlarda tek bir yerel grubun tamamıyla hakim olması mümkün değildir.
5. Nüfuz ancak spesifik konu ve kararlarda mümkündür.
6. Gerçekte hiç bir kimse ve grup, bir kaç elit dışında bu kaynaklara nüfuz etmekte yeterli değildir.

Dahl daha fazla kaynağa sahip bulunan grupların karar alma süreçlerinde daha çok söz sahibi olacaklarını vurgular. Kaynaklar üzerindeki bu eşitsizlik diğer grupların o alan üzerindeki rekabetini engeller ve onları rekabete girişmekten alıkoyar. Dolayısıyla yerel düzeyde gruplar arasında şekillenen bir denge ortaya çıkmakta ve siyaset sürecini belirlemektedir.⁵³ Aynı şekilde F.Hunter'ın Georgia eyaletinin Atlanta kenti üzerinde görgül yöntemlerle yaptığı araştırmaya da değinir. Hunter'ın tezine göre yerel düzeyde erk yapısı bir piramide benzemekte ve tüm siyasal süreçler hiyerarşik olarak, tepedeki ekonomik güç sahiplerince yani iş çevrelerince belirlenmektedir.

Çoğulcu yaklaşımın en önemli katkısı, örgütlü veya örgütsüz yerel grupların karar alma süreçleri üzerindeki etkilerine dikkat çekmiş olmasıdır. Yerel sosyo ekonomik grupların rekabeti ve ortaya koydukları etkileşim kalıpları yerel düzeyde siyaset olgusunun anlaşılmasına yardımcı olabilir.

⁵³ H. Alkan ve S. Taban "Sosyal Haklar Boyutuyla Avrupa Birliği ve Baskı Grupları", Akademik Araştırmalar Dergisi, 4(14), 2003, s. 3

1.3.2. Sınıf Yaklaşımı

Bu yaklaşım yönetimin belirli sınıf veya kesimlerin çıkarları doğrultusunda işlev gördüğü ve bu kesimlerin karar mekanizmalarını öncelikle kendi seçmenlerinin aracı olarak kullandığını ileri sürer.⁵⁴

Sınıf, toplum bilimlerinde üzerinde sıklıkla durulmuş ve değişik açılardan tanımlanmış bir kavramdır. Ancak konu yerel siyaset olunca bu kavramı iktidara ilişkin mücadelede çözümleyici bir dinamik olarak ele alan Marksist yaklaşımın üzerinde durulması gerekmektedir. Marksizm, sınıfı siyasal sürecin ve devlet olgusunun anlaşılmasında temel toplumsal faktör olarak görmüştür. Marks ve Engels'in düşüncelerinde üretim araçlarına hakim olan sınıf ve onun doğurduğu üretim ilişkileri sonucunda oluşan diğer bir sınıf arasındaki mücadele siyasal çatışmanın merkezinde yer almaktadır. Bu anlamda yerel, bu sınıf çelişkisinin mekanına ve yeniden üretildiği bir alana dönüşmektedir. Marks, modernleşmenin özgürleştirici ve demokratik insanı doğuran kenti yerine, aynı dinamiklerden hareket ederek sivil toplum içindeki çelişkilerin çok açık bir biçimde yaşandığı bir sömürü düzeninin mekanı olarak kenti ele almaktadır. Sınıf olgusu temelde bu iki toplumsal gruba özgüdür ve siyasetin çözümlenmesi de bu iki sınıf arasındaki ilişkilerin çözümlenebilmesi ile mümkündür.

Marks'ın emekle sermaye arasında gördüğü çelişki; konut, eğitim, sağlık hizmetleri gibi dolaylı ücret denilen kolaylıkların dağılımından kaynaklanan güncel kentsel savaşımara ne ölçüde yol açmaktadır? David Harvey gibi kimi bilimciler, kentlerdeki sınıf çatışmalarından kaynaklanan gizli gücü yeniden tartışma gündemine getirmişlerdir. Harvey, kapitalist ülkelerin kentlerindeki bozuk dağıtım aygıtlarının adaletsizlikleri artırdığını ve eğer bu gidiş durdurulmazsa, kentler sistemi içinde yoğun bir çatışmalar dönemine girileceğine mutlak gözüyle bakılabileceği kanısını açıkça belirtmiştir. Castells, Topalov, Preteceille, Godard, Magri Lefebvre, Pkukawka sınıf yaklaşımını kentsel sosyal ve siyasal süreçleri analizde kullanan başlıca isimler arasında gösterilmektedir.⁵⁵

Bu isimler arasında öne çıkan isim şüphesiz Castells'tir. Castells'e göre, kent ve kentsellik, özde, ideolojik içeriğe sahip kavramlardır. Bu görüş, mekanın biçimlenmesinin, kentsel yaşamın ve kent sorunlarının ancak kapitalizm ile kentsellik arasındaki ilişkiler çerçevesinde anlaşılabilceğini varsayar. Yani, nasıl kapitalist üretim biçiminde fabrika üretimin kaynağı ise; kent de, emeğin yeniden üretilmesini sağlayan sürecin kaynağıdır. Bir başka deyişle, üretim birimleri, nasıl üretim araçlarının yeniden üretilmesini sağlıyorsa, kentler de, emeğin

⁵⁴ H. Bal, a.g.e, s. 203

⁵⁵ R. Keleş, a.g.e, s. 112-113

yeniden üretimini sağlarlar. Eğer sermaye kendi işgücünün yeniden üretimi gereksinmesine yanıt vermezse ve bu alanda etkili bir devlet karışması da söz konusu değilse, ortaya çıkacak bunalım önemli siyasal sonuçlar doğurur. Bu görüşünü Castells şöyle anlatır: “Devlet, emeğin yeniden üretilmesi sürecine, sermayenin uzun dönemli çıkarlarını korumak amacıyla karışır”. Yani Castells için devlet ekonomik sistemle yapısal bir ilişki içinde bulunmaktadır.⁵⁶

Kentsel mekanı, toplumsal üretimin en önemli öğelerinden biri olarak kabul eden bu yaklaşımlar, kentsel mekan, toplumsal eşitsizlikler ve yerel siyaset ilişkisine dikkati çekmesi bakımından oldukça önemlidirler. Bu tartışmalar, özellikle sadece iş piyasası üzerinde yoğunlaşan toplumsal tabakalaşma konusuna yeni bir boyut getirmektedirler.⁵⁷

Klasik Marksist yaklaşım, modernleşme kuramlarında görüldüğüne benzer şekilde, yerel siyasal süreçleri kent-kır karşıtlığı ve bu karşıtlığa denk gelen geleneksel ekonomik yapı ile bir üst aşama olan kapitalizmin karşıtlığı üzerine oturtmaktadır. Zaman içinde, özellikle kentsel alanlardaki değişimler, özellikle grupların siyasal süreçlerde artan önemi, Marksistleri bu olguyu yeniden yorumlamaya yönlendirmiştir. Gelişmelere olumlu veya olumsuz bakış açısı getiren sınıf teorisyenleri bulunmaktadır. Ancak bu onları, Batı’daki sanayileşme-kentleşme-farklılaşmaya ilişkin sosyo-ekonomik değişmelere bağımlı kalmalarından dolayı daha çok Avrupa ve ABD’de yaşanan süreçler üzerinde yoğunlaşmalarına neden olmuştur. Buna karşılık, sınıf yaklaşımı, yerel siyasetin anlaşılmasında ekonomik anlamda çelişkilerin ve kapitalist politikaların siyaset üzerindeki yansımalarının çözümlenmesinde açıklayıcı çerçeveler sunabilecek nitelikte açılımlar getirmektedir.

1.3.3. Statü-Elit Yaklaşımı

Bu yaklaşım yönetimin işlevlerini, yöneticiler-bürokratlar tarafından tanımlanmış ulusal ya da yerel çıkarların savunuculuğu biçiminde görür ve kamusal politikaların oluşumunda dışsal siyasi etkilerin bir rolünün olmadığını kabul eder. Bu görüş büyük ölçüde Weberci politik sosyolojiden kaynaklanmaktadır.⁵⁸

Çeşitli sosyal birimlerin, sahip oldukları sosyo-ekonomik özellikler nedeniyle birbirlerinden ayırt edilmeleri, yalnızca grup veya sınıf teorisyenlerine özgü bir durum değildir. Bazı sosyal bilimciler ve düşünürler bazen sınıf kavramını kullansalar da, Marks tarzı yaklaşımlardan farklı olarak, bireylerin sahip oldukları bazı özellikler paralelinde toplumsal kesimleri kategorilere ayırarak, onların eylem ve siyasal davranışlarını

⁵⁶ M. Castells, “Kent, Sınıf, İktidar”, Çev: A. Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997.

⁵⁷ S. Erder, “İstanbul’da Bir Kent Kondu: Üsküdar”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 21

⁵⁸ H. Bal, a.g.e, s. 203

çözümlemeye yönelmişlerdir. Bu yaklaşımın temel farklılığı sınıf yaklaşımında çok net olan karşıt sosyal kategorilerin yerini, çok sayıda ve farklı açılardan oluşturulabilen değişik toplumsal kategoriler almasıdır. Bu açıdan bakıldığında siyasal davranış kalıpları da kestirilemez düzeyde farklılaşmaktadır.

Weber'e göre belirleyici olan unsur statüdür. Statü grupları, piyasa mekanizmasının saf işleyişini bozabilirler. Sınıf konumuna karşı gelen statü konumu, insanların yaşam yargısının somut, pozitif, ya da negatif toplumsal onur ölçüsü tarafından belirlenen tüm tipik öğelerdir. Statü onuru salt mülkiyetle, dolayısıyla sınıfsal konumla bağlantılı değildir. Weber, kentlere ilk yerleşenlerden olmak, belli aile isimlerini taşımak veya belli mezheplerin üyesi olmak gibi unsurların toplumsal tabakalaşmayı belirleyen statü konumlarını oluşturabildiğini örneklemektedir. Meslek grupları da birer statü grubudur. Mülkiyetin ve mal dağılımının görece istikrarlı olduğu sürece statüye dayalı tabakalaşma belirleyici olmaktadır. Buna karşılık değişim dönemlerinde teknolojik ve ekonomik dönüşüm statü konumunu ve tabakalaşmayı tehdit eder ve sınıfsal konumları öne çıkartır.⁵⁹

Toplumsal tabakalar ve statü ile ilgili görüşler, siyasal davranışın şekillenmesinde belirleyici olabilecek çok çeşitli faktörlerin varlığına işaret etmektedirler. Eğer toplumsal konum, çok sayıda ekonomik, sosyal, liyakate ilişkin ve atıfsal değerlerin bir bileşiminden oluşuyorsa, bu etkenler aynı zamanda bireyin siyasal kimliğinin şekillenmesinde de rol oynamaktadırlar. Bireyin siyasal eylem yelpazesindeki yerinin belirlenmesinde onun sahip olduğu sosyo-ekonomik statü konumu rol oynuyorsa siyasetin kaynak yapısı üzerinde durulması gereken bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır. Kent bu farklılıkların oluşumuna zemin hazırlayan faktörlerden biridir. Kent, toplumda, çeşitli statü, sosyo-ekonomik konum, yerleşme biçimleri ve değerler sistemi geliştirerek birbirinden farklılaşma ortamı yaratmakta, aynı zamanda siyasal eğilim ve davranışlar üzerinde etkili olan eğitim, meslek, dikey hareketlilik fırsatları oluşturarak siyasal davranış ve eğilimlerin farklılaşmasına dolaylı olarak etki etmektedir.

⁵⁹ M. Weber, a.g.e.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖRÜKLER

2.1. Yörüklerin Tarihçesi

2.1.1. Yörük Kelimesinin Kökeni

Yörük, en bilinen şekliyle, “yürümek” fiilinin, “yörümek” olan telaffuzuyla, yürüyen yani göç eden Oğuz Türklerine verilen isimdir. Ancak bazı kaynaklarda buna karşıt olarak, eski bir sıfat olan “Yüğüruk” ten, yani sadece yürüyen değil aynı zamanda çalışkan, çevik, iyi koşan anlamlarına da gelen kelimedenden gelmektedir. Açık bir şekilde Yörüklerin isimleri ilk defa Fatih Kanunnamesinde görülmektedir, kanunnamede alınacak vergiler ve Yörüklerin statüleri hakkında bilgi verilmektedir.⁶⁰

Türkmen tabiri ile Yörük tabirinin zaman zaman birbirine içine girdiği, karıştırıldığı bir çok eserde görülmektedir. Bu ayrıştırmayı netleştirebilmek için şöyle bir yaklaşım içinde olmak gerekir ki, Türkmenler etnik bir kökeni tarif eder, ancak Yörükler ise etnisiteden daha çok bir milletin kültürel yaşam biçimini ifade etmektedir. Şöyle diyebiliriz, her Yörük Türkmen’dir, ancak her Türkmen Yörük değildir. Ayrıca Osmanlı döneminde de Yörük tabiri bir hukuki tabir olarak da kullanılmıştır.⁶¹ Buradaki kullanım, Osmanlı İmparatorluğunda, Zeamet adı verilen bir toprak dirliğine sahiplikten gelen ve savaş zamanlarında eşkincileri, (savaşa katılanları) beylerbeylerine teslim etmek gibi Yörüklerin Osmanlı içerisinde etkinlik sağladığı sahalarda bulunuşundan gelmektedir. Bu konuda Yörüklerden askeri güç olarak kullanıldığını gösterir. Özellikle fetihlerde, Osmanlı’da kullanılan “İskan Politikası”nda Yörükler bir çok yere göç ettirilmiştir. Bu nedenle Yörük ismine sadece Anadolu’da değil, Osmanlı’nın hüküm sürdüğü birçok yerleşim yerinde de rastlanmaktadır.

Yörük kelimesi, yalnızca belli bir coğrafyada yaşayan bir topluluğu ifade etmekten öte, geçmişe asırlar öncesine dayanan bir milletin yaşam şeklinin Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti, Türkiye Cumhuriyeti gibi çeşitli devletlerde kültürel olarak tezahürü şeklinde

⁶⁰ Cevdet Türkay, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiret, Oymak ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Serisi, 1. Bs., İstanbul Garanti Matbaası, , s. 109, 1979

⁶¹ Selahattin Çetintürk, “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, **AÜDTCF Dergisi**, Ankara, C.2, S:1, 1943, s. 106-107; **a.m.**, Mehmet Ziya Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, C.3, S:18, 2.bs., İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1972, s 109.

yansımasıdır. Bu yansıma bu ülkelerin çoğunun askeri, kültürel, siyasi hayatında önemli bir renk olarak göze çarpmaktadır.

2.1.2 Yörüklerin Tarihi

Yörüklerin tarihini anlayabilmek için, öncelikle Türkmenlerin, dolayısıyla Oğuzların tarihini bilmek ve anlamakta fayda var.

Oğuz veya Türkmen adıyla bilinen toplulukların Anadolu'ya göç etmesi ve yerleşmesi, büyük ölçüde büyük Selçuklu İmparatorluğu'ndaki siyasi ve demografik gelişmelerle ilgilidir. Ancak bu gelişmeleri daha iyi anlayabilmek için Oğuzların Anadolu'ya gelmeden önceki durumlarına ve Anadolu'ya doğru yönelmelerinin sebeplerine de değinmek gerekir. Göktürk ve Uygur devletlerinin önemli bir unsuru olan Oğuzlar, 9. yüzyılın ilk yarısında Seyhun boylarıyla onun kuzeyindeki bozkırlarda yaşamaktaydılar.⁶² Yaşanılan hayat tarzı ise daha ziyade göçebeydi ve göçebelerin yegane ekonomik faaliyeti hayvancılıktı. Bu bakımdan bunların hayvanlarını otlatacakları geniş yaylak ve kışlak alanlarına ihtiyaçları vardı. Bunun yanında Oğuzlara mensup olanlar arasında yerleşik olanlar da vardı.

Oğuzlar genelde göçebe bir yaşam tarzı yaşamalarına rağmen kendi içlerinde siyasi, idari ve sosyal bir yapılanma içindeydiler. Üzerinde bir çok iddianın dolaştığı "Oğuz" kelimesinin, hakim görüş olarak kabileler birliği olarak belirtilmesi, böyle bir yapılanmanın işareti olabilir.

Erken dönemlerinden itibaren bir çok sayıdaki boylardan oluşan Oğuzlar, iki ana kısma ayrıldılar: Üç-Ok ve Boz-Ok. Bu iki ana kısım ise, Kayı, Bayat, Alkaevli (Alkabölük), Karaevli (Karabölük), Yazır, Döğer, Dodurga, Yaparlı, Avşar, Kızık, Beydili, Karkın, Bayındır, Peçenek, Çavundur(Çavuldur), Çepni, Salur, Eymir, Alayuntlu, Yüreğir, İğdir, Büğdüz, Yıva ve Kınık adlarını taşıyan boylardan oluşmaktaydı.⁶³

9. yüzyılın ortalarında sonra Oğuzların önemli bir kısmının yurtlarından göç etme sürecine girdikleri görülmektedir. Bu göç etmede iç siyasi çekişmeler ve kuzeydeki Kıpçakların baskısıyla yer darlığı ve yaylak alanlarının yetersizliğinin rol oynadığı düşünülmektedir. Sübaşılığını (ordu komutanlığı) Selçuk Bey'in yaptığı ve Kınık boyuna mensup olan bir grup Cend'e gelerek, İslamiyet'i kabul etti ve "Türkmen" kavramı kullanılmaya başlandı.

1040 yılında Gaznelilere karşı kazanılan Dandanakan Savaşı'nın ardından Selçuklu Devleti kuruldu ve başına Tuğrul Bey geçti. Selçuklu Devleti kurulduktan sonra merkezi bir idare ve yasa düzeni içine girilmeye başlandı. Bu durum göçebe hayat tarzıyla uyuşmayan bir

⁶² Faruk Sümer, Oğuzlar(Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları, İstanbul 1992, s. 46-54

⁶³ a.g.e s. 163-269

idare tarzıydı. Artık devlet için en önemli meselelerden biri, geçimleri için göçebe hayat yaşayan Oğuzlara yaylak ve kışlak alanları bulmak olmuştı. Bunun sonucunda Selçuklu merkezi idaresi, onları merkezi idareden uzak bölgelere, yani batı uç bölgelerine doğru yönlendirmeye başladı.

Bu yönlendirme siyaseti önce Azerbaycan yönüne oldu, daha sonra 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Oğuzlar, kitleler halinde Anadolu'ya gelmeye başladılar. Bu göç dalgasına, önce Azerbaycan ile Anadolu'nun doğu uç bölgesi arasına sıkışmış bir halde bulunanlar, sonra bu uç bölgesine göre daha iç kesimlerde olanlar katıldılar. Anadolu'ya gelen bu göç dalgası, 1221-1260 yılları arasındaki Moğol istilası sırasında Türkistan'ın geniş ölçüde tahribata uğraması, bu dönemde Anadolu'ya yerleşik unsurların gelmesinde önemli bir rol oynadı. Bu gelenler arasında Karluk, Halaç ve Kıpçak gibi Türk kavimleri de vardı. Bunun sonucunda Anadolu'nun demografik, toponomik ve kültürel yapısında hızlı değişimler olmaya başladı. Ancak bu değişim asıl sağlayan unsur, Anadolu'da yaygın olarak Türkmen veya Yörük olan bilinen Oğuzlar'dı.

Merkezi Asya'nın steplerinden kitleler halinde gelen Türkmenler için Anadolu, hem yerleşik hem de göçebe hayat tarzını yaşamaya elverişli bir bölgeydi. Böyle olmakla beraber tarihi bakımdan Anadolu'da göçebeliliğin çok eskilere dayandığını söylemek güçtür. Nitekim klasik Antik Çağ'da ve Bizans döneminde gerçek manada burada göçebe hayat tarzı yaşayanların olmadığı anlaşılıyor.⁶⁴ Bu bakımdan Anadolu'nun esas olarak göçebe hayat yaşayanlarla tanışması, Türkmen göçleriyle beraber olmuştur.

Anadolu'daki yer adları, Türkmenlerin coğrafi bakımdan buldukları bölgelerin tespitine yardımcı olmaktadır. Bu adlar, göçebelerin özellikle bir çoğunun yerleşik bir hale geldikleri yer olan ve Anadolu'nun güney ve kuzey kısmında batıdan doğuya doğru uzanan Toros ve Karadeniz dağlarının iç eteklerinde geniş bir bölgede yoğunlaştığını gösteriyor. Yoğunlaşılacak bölgeler, kuzeyde daha çok dağ silsilelerinin iç kesimlerinde yer alan Bolu, Kastamonu, Çorum, Tosya ve Tokat ovalarıyla Ankara bölgesiydi. Güneyde, Orta Anadolu steplerinin güney sınırı boyu ile Çukurova ve Göller yöresiydi. Ayrıca batıda, özellikle Menderes ve Gediz ovalarının bulunduğu geniş bölgeydi. Bu bölgelerdeki göçebeler, kışlak olarak daha çok dağların sahil kesimine doğru başlayan geniş ova ve vadileri kullanırken, yaylak olarak Anadolu'nun iç kesimlerine doğru bakan dağların eteklerindeki veya o dağların yayvanlaştığı yerlerdeki yaylaları kullanmaktaydılar.⁶⁵

⁶⁴ Xavier de Planhol, "Geography, Politics and Nomadism in Anatolia", *Unesco International Social Science Journal*, 1959, s 525

⁶⁵ İlhan Şahin, "Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler", Eren Yayıncılık, 2006, İstanbul, syf. 59-60

Anadolu'ya gelen Türkmenler, Osmanlı döneminde “Türkmen” adının yanında “Yörük” veya “Yürük” umumi adıyla da bilinmekteydiler. Osmanlı döneminde Türkmen veya Yörükler, yerleşikler gibi idari ve mali bir organizasyon içindeydiler.⁶⁶ Bu idari ve mali organizasyon içindeki büyük gruplar, Bozulus Türkmenleri, Yeniil Türkmenleri, Halep Türkmenleri, Şam Türkmenleri, Dulkadirli Türkmenleri, Danişmendli Türkmenleri, Atçeken (Esbkeşan Türkmenleri), Karaulus, Ulu Yörük, Ankara Yörükleri, Bolu Yörükleri gibi hususi adlarıyla bilinmektedirler. Bu adların onlara genellikle merkezi idarenin bürokratları tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Büyük grupların dışında kalan münferit veya daha küçük göçebe gruplar ise hangi eyaletin veya sancağın dahilinde bulunuyorsa, idari ve mali bakımdan o eyalet ve sancağa bağlıydı.⁶⁷

Osmanlı döneminde bugünkü Anadolu bölgesine tekabül eden muhtelif eyalet ve sancaklara ait 15. ve 16. Yüzyıl tahrir defterlerine dayanmak suretiyle Türkmen veya Yörük umumi adı altında biline teşekkül, grup veya birimler hakkında sağlıklı bilgiler tespit edebilmek mümkündür. Ancak bu tespitlerin, genelde o dönemki durumu yansıttığını gözden uzak tutmamamak lazımdır. Göçebe grupları, siyasi, sosyal, ekonomik, ve demografik açıdan değişik gruplara bölünmekte ve asıl gruptan ayrılan grup, yeni bir adla anılmaktadır. Dolayısıyla böyle gruplar veya birimler, daha sonraki tahrirlerde veya kayıtlarda yeni adlarıyla yer almaktaydılar. Ayrıca pek çok göçebe grubu, erken dönemlerden itibaren yerleşik hayata geçerek kırsal kesimde köyler teşkil etmesinden ve hatta birçok şehir ile kasabanın sakinleri arasında yer almasından dolayı 15. ve 16. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde göçebe değil yerleşik olarak kaydedilmişlerdir.⁶⁸ Şimdi Osmanlı'da ve özellikle Anadolu'da bir çok bölgeye yayılmış olan yörüklerin o dönemlerdeki durumlarına bir bakalım.

⁶⁶ İlhan Şahin, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları”, Türk Kültürü, 1982, s. 285-294

⁶⁷ İlhan Şahin, “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülazalar”, TED 1987, s. 195-208

⁶⁸ Bu icmal defterleri, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından basım halinde yayınlanmıştır. 438 Numaralı Muhasabe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), 1. Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara, 1993; 2. Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1994; 166 Numaralı Muhasebe-i Viliyet-i Anadolu Defteri (937/1350), Dizin ve Tıpkıbasımı Ankara, 1995.

2.2. Tarihte Anadolu Yörükleri

2.2.1 Batı Anadolu Yörükleri

Anadolu'da yörük adıyla bilinen göçebe yörüklerin en yoğun olarak yaşadığı yerlerin başında Batı Anadolu bölgesi gelmekteydi. Bu bölge, Osmanlı döneminden başta önce Germiyan, olmak üzere, Karasi, Saruhan, Aydın, Menteşe, gibi beyliklerin ve Osmanlı dönemlerinde Anadolu beylerbeyliğinin hinterlandı durumundaydı. 1530'larda tanzim edilen Anadolu beylerbeyliğine ait icmal defterlerinden anlaşıldığına göre, beylerbeylik dahilinde muhtelif adlar altında önemli yörük grupları vardı. Bu grupların bulunduğu yerler arasında ilk dikkati çeken bölge Kütahya'dır. Beylerbeyliğin merkezi olan Kütahya'da 1530'larda dört büyük yörük grubu vardı. Anadolu beylerbeyinin hassı olan bu gruplardan biri Hassa Yörükleri olarak bilinmekteydi. Daha çok Selendi ile Taşabad taraflarında perakende bir durumda olduğu anlaşılan adı geçen grup, şüphesiz has reayası olduğu için bu adı almıştı. Onların böyle bir adla bilinmesi, Germiyanogulları döneminde beyliğin merkeziyle yakın bir siyasi ve ekonomik bağ içinde olabileceğini düşündürüyor. Diğer gruplardan toplam 42 cemaati olan Bozguş, yine 42 cemaati olan Kılcan ve 40 cemaati olan ise Akkeçili adıyla bilinmekteydi.⁶⁹ Bazı grupları Osman ili taraflarında dağınık halde yaşayan Bozguş'un, esasında Germiyanlı toplulukları içinde Selçuklu Sultanı Sultan Mesud'a karşı savaşan Bozguş Bahadır ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁰

Lazkiye (Denizli)'de ise Kayı, Seyyid Vefa ve Çobanlar adıyla bilinen üç önemli yörük grubu karşımıza çıkar.

Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahib), daha ziyade dışarıdan gelen yörük gruplarının yaylak mahallelerinin olduğu bir bölge olarak dikkati çekmektedir.⁷¹

Osmanlılardan önce Saruhanoğullarının merkezi, Osmanlı döneminde ise uzun süre Şehzade sancağı durumunda olan Manisa dahilinde de önemli yörük gruplarının varlığı tespit edilmektedir. Bunlardan biri "Ellici" adıyla bilinmekteydi. 42 cemaat biriminden ve 5311 vergi hanesinden meydana gelen bu grup, her elli haneden bir hazineyi hizmete gönderdikleri yani devlete karşı mükellefiyet altına girdikleri için bu adı almışlardı. Diğer grup Mukataa Yörükleri adını taşımaktaydı. Vergilerini toplam bir meblağ üzerinden veren ve 3664 vergi hanesi olan bu grup, başta Manisa olmak üzere Güzelcehisar, Tarhaniyat (Menemen), Nif,

⁶⁹ a.g.e. nr. 438 s.17-23

⁷⁰ Feridun M. Emecen, "Batı Anadolu'da Yörükler, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası", İstanbul, 2001 s.81.

⁷¹ a.g.e. nr. 438, s. 156 .

Ilica, Adala, Demirci, Gördes, Kayacık, Akhisar, Gördek, Marmara ve Gelendos'a kadar yayılmıştı.

Aydın sancağındaki en önemli yörük grubu, Bayramlı Karacakoyunlusu olarak bilinmekteydi. Aydın'a bağlı Tire kazası dahilinde bu grup toplam 56 cemaate sahipti.⁷² Bunların önemli bir nüfusa sahip olması, kendilerine ait bir kaza statüsü verilmesine sebep olmuştu. İzmir ve Birge'deki yörükler oldukça dağınık bir haldeydiler. İzmir'deki bir cemaat, Manavgadiyan adıyla bilinmekteydi. Manavgat adının, bu adla bilinen yörük grubuna istinaden mi yoksa bunların Manavgat kazası dahilinde mi oldukları bilinmemektedir.

Osmanlılar'dan önce Menteşe beyliğinin asıl hinterlandı olan Menteşe sancağı dahilindeki bazı bölgelerde muhtelif adlar altında yörük gruplarının yoğunlaştığı dikkati çekmektedir. Bu yörük grupları; Yaylacık, Oturak Barza, İskender Bey, Kayı, Kızılcakeçilü, Horzum, Bahşi Bey, Kızılcı Balkıç, Divane Ali ve Karacakoyunlu adlarıyla bilinmekteydi.⁷³ Bu gruplar başta Peçin olmak üzere Muğla, Mekri, Milas, Çine, Bozüyük, Balat, Tavas, Ayasulug, Tire, İzmir ve Çeşme'ye yayılmışlardı. Burada göçebe gruplarının çoğunun artık yerleşik hayata geçtikleri görülmektedir.

2.2.2. Akdeniz Yörükleri

Hamit(Isparta)'in daha ziyade Gölhisar ve Eğirdir bölgelerinde yörük grupları vardı. Gölhisar'dakiler toplam 20, Eğirdir'de bulunanlar ise toplam 19 cemaat veya bölüğe ayrılmışlardı.⁷⁴ Buradaki bölük tabiri, daha çok Moğol askeri sisteminde kullanılan tabirdir. Onların burada bu adla bilinmesi, Moğol nüfuzunun Orta Anadolu'da hakim olduğu yerlerden buraya göç etmiş olabileceklerini ister istemez hatıra getirmektedir.

Teke sancağındaki yörük grupları ise Antalya kazasında bulunmaktaydılar. Kızılcakeçilü, Mahmadlar, İvacalu adıyla bilinen her biri 20-22 hane arasında değişen vergi nüfusuna sahipti. Çobansa adıyla bilinen grubun vergi nüfusu ise 85 hane, 6 mücerred idi.⁷⁵ Burada küçümsenemeyecek bir nüfusu olan Çobansa'nın Çobanoğullarının içinden çıkan bir grup olacağı ilk anda hatıra geliyor. Bölgede bu gibi küçük grupların yanı sıra Varsak ve Ulu Yörük adıyla bilinen iki önemli yörük grubu vardı.⁷⁶ Tarsus bölgesini yurt tutan ve Varsaklardan olduğu anlaşılan Varsak grubunun Karaman vilayeti dahilinde sakin olduğu görülüyor. 21 cemaati olan Ulu Yörük ise esasında Sivas ve Tokat arasındaki geniş bir

⁷² a.g.e, nr. 166, s. 374-375

⁷³ a.g.e, nr. 166, s. 482-488

⁷⁴ a.g.e, nr. 438, s. 256-257, 296-297.

⁷⁵ a.g.e, nr. 166, s. 576

⁷⁶ a.g.e, nr. 166, s. 576-578

bölgeyi kendilerinde yurt tutan Ulu Yörük'ün içinden çıkıp gelenler olmalıdır. Bunların içinde Gençlü adıyla bilinenlerin muhtelif gruplara ayrıldığı dikkati çekiyor. Bundan başka Teke sancağının Karahisar nahiyesinde 14 cemaatten meydana gelen Serik yörükleri mevcuttur.

1530 tarihlerinde oluşturulan icmal defterinden anlaşıldığı kadarıyla Çukurova bölgesinde yörüklerin en yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında Tarsus, Adana ve Kars (Kadirli) gibi bölgelerden gelmektedir.⁷⁷ Tarsus bölgesindeki yörükler, daha ziyade Varsaklara mensuptular.

Adana bölgesindeki Türkmenler, daha ziyade, Adana, Yüreğir, Saruçam, Dünderlu ve Bulgurlu ile Karaisalu bölgelerinde bulunmaktaydılar. Bu isimlerden bazısının esasında bölgedeki Türkmenlerin boybeylerinden geldiği anlaşılıyor. 1530'larda toplam 272 cemaate ve 10.000 civarında bir nüfusa sahip olan buradaki Türkmen grupları, muhtelif mezralarda kısmen de olsa ziraatçilikle uğraşmaktaydı.⁷⁸

Anadolu'nun güneyinde göçebe grupların en yoğun olarak yaşadıkları yerlerden biri Maraş ve Elbistan bölgesiydi. Bu bölgedeki göçebe gruplar Dulkadirli beyliğinin altında olduğundan, Osmanlı döneminde Dulkadirli Türkmenleri adı altında bilinmektedir.

Bozok bölgesinin dışında Dulkadirli Türkmenlerinin yayıldığı bir diğer bölge Kars (Kadirli)'ydi. Kars bölgesinde bu Türkmenlere mensup Zakirlü, Kavurgalı, Karakışlalı, Karamanlu, Demircülü, Selmanlu taifeleri yanında Çobanlı, Hataplu, Mesudlu, Keçelik, Kemallu gibi adlarla bilinen büyük cemaat grupları vardı. Bunlardan Karakışlalı'ya bağlı bazı grupların, Maraş'ın Zamantı kazasındaki yerleri yurt tuttuğu anlaşılıyor.⁷⁹

2.2.3. İç Anadolu Yörükleri

Anadolu eyaletinde en yoğun göçebe grubunun yaşadığı bir diğer bölge Ankara idi. Ankara bölgesinde beş önemli yörük grubunun varlığı göze çarpmaktadır. Bunlar Kasaba, Haymana, Karalar, Taceddinlü, ve Ulu Yörük adıyla bilinmektedir.⁸⁰

Ankara'nın hemen yakınında var olan Kangırı (Çankırı) bölgesinde Kangırı Vilayeti Yörükleri adı altında önemli bir grup vardı. Buldukları bölgeden dolayı bu ismi alan bahis konusu grubun 14 cemaati vardı. Ayrıca burada Mahmudlar Yörükleri adıyla bilinen 8 bölük

⁷⁷ Çukurova bölgesinin icmal tahririni de içine alan defter, Başbakanlık Devlet Arşivleri genel Müdürlüğü tarafından tıpkı basım halinde yayınlanmıştır. 998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-ı Bekr ve 'Arap ve Zü'lkadirriye Defteri (937/1530), 1, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara, 1998.

⁷⁸ a.g.e. nr 998, s. 306-318, 328-329

⁷⁹ a.g.e nr. 998, s. 488-510

⁸⁰ a.g.e. nr. 438, s. 341-354, 358, 401, 403-406.

mevcuttu.⁸¹ Bunların bölük olarak bilinmesi, Moğol nüfus ve tesirinin daha fazla hakim olduğu Orta Anadolu'ya yakın bir bölgede yaşadıklarını göstermektedir.

Osmanlı döneminde Karamanoğullarının ana hinterlandını içine alacak şekilde teşkil eden Karaman Beylerbeyliği, 1530 yılına ait defterin icmalinden anlaşıldığına göre Anadolu'da göçebe unsurlarının en yoğun olarak yaşadığı diğer bir yer olarak dikkati çekmektedir.⁸² Bir bakıma buradaki göçebe unsurların pek çoğunun Türkiye Selçuklu Devleti ve özellikle bölgede teşkil edilen Karamanoğulları ve diğer Türkmen beyliklerinden Osmanlılar'a geçtiği gözden uzak tutulmamalıdır.

Karaman beylerbeyliği dahilinde göçebe unsurların yaşadığı yerlerin başında Konya Sancağı içindeki Konya Ovası gelmekteydi. Esasında bu ovanın sınırları, Ankara'nın güneyinde başlamakta ve Toroslara kadar uzanmaktaydı. Böylesin geniş bir ovada yaşayan göçebe unsurların başında Esbkeşan adı altında bilinenler gelmekteydi. Farsça olan bu tabirin yerine Osmanlı arşiv kayıtlarında zaman zaman Türkçe atçeken tabirinin kullanıldığı da görülmektedir. Diğer bir ifadeyle onların ekonomik ve mesleki faaliyetleri, bu adın verilmesinde etkili olmuştur.

Konya sancağıyla sınır olan Aksaray sancağı da göçebe unsurların çoğunlukta buldukları yerlerdendi. Buradaki göçebe grupları daha ziyade Aksaray, Koçhisar ve Ereğli bölgesindeydi. Aksaray'da Yüzdeciyar taifesi adı altında bilinen bir grup toplam 40 cemaate ve 893 nefer vergi nüfusuna sahipti.⁸³

Orta Anadolu'da göçebe unsurların bulunduğu bir diğer bölge Kayseri'dir. Buradaki göçebeler genelde yörük adı altında bilinmekteydiler. Bu grupların başlıcasını, Yahyalı, İslamlı ve Küstere adı altında bilinenler oluşturmaktadır. Bunların ilk ikisi Irmak Kenarı nahiyesinde, diğeri ise Malya Nahiyesinde yaşamaktaydı.⁸⁴

Rum beylerbeyliği içinde en önemli yörük topluluğunu, kayıtlarda Etrak-ı Yörük-ı Büzürk olarak geçen Ulu Yörük geçmekteydi. Buradaki Etrak tabiri, onların kavimlerinin kökenini göstermekteydi. Anadolu'nun muhtelif bölgelerine yayılan Ulu Yörük topluluğu, esasında Sivas ile Tokat arasındaki bölgeyi kendisine yurt edinmişti. Anadolu'nun önemli bir kesimindeki göçebe unsurlar, genellikle cemaat gibi idari ve sosyal bir yapılanma içinde olurken Ulu Yörük topluluğunun bölük adıyla idari ve sosyal bir yapılanma içinde olduğu

⁸¹ a.g.e. nr. 438, s. 707, 743.

⁸² Rum Beylerbeyliğini de içine alan icmal defteri de Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından tıpkı basım halinde yayınlanmıştır. 387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1350), 1, Dizin ve Tıpkıbasım, Ankara 1996.

⁸³ a.g.e, nr. 387, s. 125-126

⁸⁴ a.g.e, nr. 387, s. 207-211

görülmektedir. Buldukları bölgede önemli bir nüfus payına sahip olan Ulu Yörük topluluğu, 1530'larda 32 bölük ve 8000'e yakın vergi hanesine sahipti.⁸⁵

Dulkadirli Türkmenleri'nin Maraş ve Elbistan'dan başka Anadolu'da yurt tuttuğu yerlerin başında bugünkü Yozgat bölgesi gelmekteydi. Esasında Oğuzların Boz-Ok koluna mensup olan Dulkadirli Türkmenleri'nin Yozgat bölgesini yurt tutması, bu bölgeye Bozok denilmesine sebep olmuş ve bölge Osmanlı idari teşkilatında Bozok sancağı adıyla yerini almıştır.

2.2.4. Batı Karadeniz Yörükleri

Yörüklerin Anadolu'nun Batı Karadeniz bölgesinde en çok yaşadıkları bölge Bolu'dur. Bu bölgedeki yörükler, 1515'te 21 cemaate sahipti.⁸⁶ Bu cemaatlardan ikisi, belki de Horasan içlerinden gelmelerinin bir yansıması olarak, Horasanlı adıyla bilinmektedir.

2.2.5. Marmara Yörükleri

Hüdavendigâr (Bursa) bölgesinde en yoğun yörük gruplarının bulunduğu yerlerin başında Söğüt gelmekteydi. Osmanlıların tarih sahnesine çıktığı bu yöredeki yörükler, 1530'larda iki grup halinde bulunmaktaydı.

Biga sancağındaki yörüklerin az sayıda ve daha çok küçük cemaatler halinde oldukları dikkati çeker. Bu gruplardan Yusufîler adlı grubun da Babai olarak anılması, onların 1240'daki Babai isyanının bastırılmasından sonra Batı Anadolu uç bölgelerine kadar gelen gruplardan biri olacağını gösterir.⁸⁷

Balıkesir sancağının merkez kazası dahilinde iki büyük yörük grubu vardı. Bu iki grubun da vergilerini belli bir rakam üzerinden vermelerinden dolayı bürokratik yazışmalara Mükataa Yörükleri adıyla geçtikleri anlaşılıyor.

⁸⁵ a.g.e nr.387, s. 487-492.

⁸⁶ a.g.e. nr. 438, s. 421.

⁸⁷ a.g.e. nr. 166, s. 214

2.2.6. Halep Yörükleri

Anadolu'daki Türkmen grupları arasında Halep Türkmenleri'ni özellikle belirtmek gerekir. Bu Türkmenlerin kışlak mahalleri Halep bölgesi olmasına rağmen büyük çoğunluğu yaylak mahalli olarak Anadolu'da başta Yeniil bölgesi olmak üzere muhtelif bölgeleri kullanmaktaydılar.

Halep Türkmenlerinin 1530'larda 40.000, 1552'de 49.000 ve 1570'te 60.000'e yakın bir nüfusu vardı. Bu nüfus, dönemi için küçümsenemeyecek bir rakamdı. Onların bu nüfus yoğunluğuyla Anadolu'yu yaylak olarak kullanması ve gelişen ekonomik şartlar neticesinde bazı gruplarının Batı Anadolu'ya geçmesi, Anadolu'nun nüfus ve iskanında oynadıkları açıkça göstermektedir.⁸⁸

Anadolu'da Türkmen veya Yörük adını taşıyan göçebe grupların, sosyal, ekonomik ve demografik şartların neticesi olarak kendiliklerinden yerleşip yeni iskan üniteleri kurdukları bilinmektedir. Ancak onların merkezi idare tarafından sürekli olarak yerleştirilmesine, 17. yüzyılın sonlarından itibaren başlandığı görülmektedir. Bunun en önemli sebebi uzun süre devam eden savaşlar ve 17. yüzyıldaki Celali İsyanları sonucunda harap olan ve boşalan yerleri imar etmek ve yeniden ziraate açmak; onları merkezi bir idare altına almak ve ekili alanlardan verimli ürünler alınmasını sağlamaktır. Bir diğer önemli sebep ise, göçebe grupların yaylak ve kışlaklarının artık yetersiz bir hale gelmesinden dolayı başıboş hareketlerini önlemektir. Bu iskan hareketi için merkezi idarenin Anadolu'nun başta Afyonkarahisar, Urfa, Adana ve Bozok bölgeleri olmak üzere Rakka ve Halep bölgelerinde iskan mahallerinin tespit edilmesi dikkat çekmektedir. Rakka'nın iskan mahalli olarak seçilmesinin en önemli sebebi, güneyden gelecek Arap aşiretlerinin saldırılarına karşı koymak ve bu hususta bazı tedbirler almaktır. Bu iskan hareketinde özellikle Anadolu'nun bazı bölgelerinde istenilen ve arzu edilen neticelere ulaşıldığı görülmektedir. Ancak, başta Rakka bölgesi olmak üzere, diğer bazı bölgelerde, bilhassa psikolojik ve tabii amillerin (toprak, iklim ve su gibi) tesiriyle ümit edilen olumlu sonuçlar pek alınmamıştır.

Bu iskan hareketleri sonucunda göçebe unsurlar sürekli toprağa bağlanmışlar ve yeni iskan üniteleri kurmuşlardır. Onların bu şekilde yerleşmesi, Anadolu'nun iskanıyla maddi ve manevi kültürün yenilenmesinde şüphesiz önemli bir rol oynamıştır.

⁸⁸ İlhan Şahin, "16. Asırda Halep Türkmenleri", TED, sayı 12, 1982, s. 687-712

2.3. Osmanlı'da İskan Politikası ve Etkisinin Yörükler Üzerindeki Etkisi

Selçuklu ve Osmanlı Devleti, yörükleri sistemli bir şekilde toprağa yerleştirmeye çalıştılar. Önemli bir iskan metodu derbend ve geçitler yoluyla yapılmış olmandır. Askeri ve ticari yolların muhafazasıyla beraber halkın emniyetini sağlamak için köprücü, su yolcu ve derbendci gibi geri hizmet sınıfları mevcuttu. Derbendci ve köprücü olarak görevlendirilmiş olanlar, gördükleri hizmetler karşılığında avarız-ı divani ve örfi tekallif gibi vergilerden muaf tutulmuştu. Bu görevleri yerine getirmek için Osmanlı İmparatorluğu dahilinde binlerce köy derbentçilik, su yolculuk ve köprücülük hizmetiyle sorumlu kılınmıştı. Fakat, 16. ve 17. asırlarda ortaya çıkan yerel isyanlar imparatorluğun iç bünyesini alt üst ederek çiftçi halkın çoğunluğunu oluşturan köy toplumunun etrafa dağılmalarına, bu arada derbentçilik ve köprücülük hizmetleriyle sorumlu köylerin boşalmasına sebep oldu. Derbent ve geçiş teşkilatları canlandırılmak istendiğinde, başka bir yol izlendi. Bu defa derbend ve geçiş hizmetine atanan kimseler konar-göçer oymak mensupları olduğu kadar topraklarını kaybetmiş köylülerden de olabilirdi. Bu, derbend teşkilatı için yeni bir düzen demek oluyordu. Bu düzene göre, konar-göçer, başı boş kimselerin derbendci tayin edilerek, derbentlerde iskan edilmeleri, kendilerine ev inşa edebilmek, ziraat yapabilmek için toprak verilmesi keyfiyeti yeni bir iskan siyasetini ortaya koymakta idi. Başı boş kimseleri bir derbend başında yerleştirerek onlara arazi veren, vergiden muaf tutan hükümet, ayrıca, onlardan derbentçilik hizmetinin yapılmasını istiyor, böylece bir iç iskan meselesini çözüyordu. Her derbend yerinde de zamanla birer iskan yeri doğarak, köy haline geliyordu.⁸⁹

Osmanlıların Rumeli'ye geçişinden sonra, Yörüklerin önemli bir bölümü de Rumeli'ye göç ettirildi ve harp zamanlarında da Yörüklerden askeri bir sınıf olarak istifade olunmuştur. Yörükler otuz kişilik ocak tarzında tımara sahiptiler. Bu otuz kişiden beşi eşküncü ve yirmi beşi de yamak olarak adlandırılırdı. Sefer zamanında eşküncüler sefere giderken, yamaklar da onlara ellişer akçe bedel verirler, bu nedenle elliciyani yani elliciler denmiştir.

Her bölgede Yörük Beyi veya Mir-i Yörüğü adı verilen bir zeamet sahibi amirleri vardı. Bütün bu amirleri de Rumeli Vilayeti'ne bağlı Yörük Sancağı Beyinin emri altındaydılar. Dolayısıyla Yörük Sancağı, Rumeli Eyaletinin muhtelif bölgelerine dağılmış yörükleri bir sancak altında toplayan itibari bir sancak idi.⁹⁰ Özellikle Osmanlı zamanında belirginleşen iskan politikası, devletin kendi içerisinde kaynaşmasını ve Osmanlı'nın bilinen en temel özelliği olan hoşgörü politikasının da oluşumunda önemli bir yapı taşı konumundadır.

⁸⁹ Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskanı, Eren Yayıncılık, 1987, syf. 31

⁹⁰ Hüseyin Arslan, 16. Yy. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç, Sürgün, Kaknüs Yayınevi, Haziran 2001 syf; 226-227

Şunu da belirtmek gerekir ki; devletin konar-göçer ve yerleşik ihtilaflarında yerleşiklerin tarafını tuttuğunu ve hatta Anadolu Selçuklularında, 1240 Babailer isyanında olduğu gibi göçebelerle savaştığını belirtmekte fayda vardır. Bu yüzden hem Selçuklu, hem Osmanlı, hem de Cumhuriyet hükümetleri göçebeleri iskan politikası izlemişlerdir. Bunların en yoğun olanı 17. yy.ın sonlarından itibaren görülen ve 18. yy. boyunca sürdürülen aşiretleri iskan siyasetidir.⁹¹

Yörüklerin özellikle içinde bulunduğu iskan politikası 18. yüzyıl sonlarına kadar devam etti. Duraklama devrinde baş gösteren Celali İsyamları neticesinde meydana gelen iç çalkantılar ve ekonomik buhranlar Anadolu'da Yörüklerin düzeninin bozulmasına yol açtı. Bu karışıklıklar Yörük camiasına da sirayet etti. Devlet bu yüzden Yörükler üzerindeki idari otoriteyi sağlamak ve doğabilecek zararları önlemek için bu sefer de onları mecburi yerleşmeye tabi tuttu. Mecburi iskanın amacı; göçebe hayat tarzı sebebiyle Yörüklerin yerleşik halka zarar vermelerini önlemek, harap ve boş olan iskan merkezlerinin imar edilmelerini, ekilmeyen toprakların işlenmesini temin etmek, devlet tarafından kontrolü zor olan eşkıya gruplarına karşı bir emniyet unsuru olarak set vazifesi görmelerini sağlamaktı.

Bugün Yörüklerin büyük çoğunluğu yerleşik hayata geçmişlerdir. Ancak bir kısmı eski hayat tarzılarını göçebeliği, konar-göçerliği devam ettirerek yaylak ve kışlaklarda göçebe olarak yaşayan Yörükler Toroslar'da Isparta'nın Anamas Yaylası, Dumanlı Yaylası, Silifke'nin Anber Yaylası gibi yaylalarda halen mevcuttur.

⁹¹ a.g.e syf; 230

2.4. Yörüklerin Ekonomik Hayatı

2.4.1. Hayvancılık

Yörüklerde hayvancılık, ekonomilerinin temelini oluşturur. Hayvanlar ve hayvancılık, Yörüklerin yaşamlarında en önemli yeri oluşturur. Yaşadıkları çadırlardan tutun da, ayaklarındaki çoraplara kadar kullandıkları malzemeleri yetiştirdikleri hayvanlardan edinmektedirler.

Hayvancılık, içerisinde özellikle süt ürünlerinden yapılan peynir, yoğurt gibi halk pazarlarında da satılmasına alışık olduğumuz ürünler ilk sırayı alır. Tabi ki bu ürünlerin üretimi de Yörüklerin kendilerine has gelenekleriyle yapılmaktadır. Hayvancılıkta ilk sırayı keçi, koyun, teke gibi küçükbaş hayvanlar almaktadır. Eski zamanlarda büyükbaş hayvanlardan develer de özellikle bu göçebe topluluklar için büyük önem sarfetmekteydi, ancak zamanla teknolojinin de gelişmesiyle develerin eski gözde dönemleri geride kalmıştır. Yörüklerde arıcılık eski zamanlarda, göçün yaşandığı devirlerde olmamakla birlikte, yerleşik hayata geçiş sağlandıkça görüldüğü de gözlemlenmiştir.

Yörükler keçiler için kendi aralarında belli başlı terimler kullanmaktadır. Örneğin; keçi yerine “davar, mal” gibi terimler kullanılır. 6 ay ile 1 yaş arası keçiye “çebiç” denmektedir, ayrıca keçi bu yaşta hadım edilir. Hadım edilen keçi 1 yaşına gelince “üveç” adını alır, bunun dışına de “yazmış” adı verilir. Yavrulamaya hazır keçiye “gölleme” denirken, 2-3 yaşını geçince erkek keçi de “erkeç” adını alır. Yörükler damızlık keçiye de teke adını verirler.

Hayvanlarla sürüler halinde çobanlarca otlatılırken, karıştırılmaması için bazı işaretler konur, buna da “en” adı verilir. Oğuz boylarında Oğuz ailelerinin şahsi mülkiyeti olarak kabul edilen hayvanlar, boy ve ve kabile yapısı içinde “tamga” ile belirleniyordu. Hayvanlar karıştığında, her kabile bu işaretlerden kendi hayvan ve atlarını tanıyabiliyordu. Kızgın demirle basılan damga, özellikle büyükbaş hayvanlara, develere ve atlara vuruluyordu.

Hayvancılıkta keçinin önemli bir yer tutmasına rağmen, özellikle keçilerin ormanlara verdiği zararlardan ötürü, koyunlar da Yörükler arasında önem kazanmıştır. Koyunlar da yine keçiler gibi yaş durumuna göre isimler almıştır. 6 ay ile 1 yaş arasındaki erkek koyun “toklu”, 1-2 yaş arasındaki dişi koyun “şişek”, 1-2 yaş arasındaki erkek koyun “koç” adlarını almaktadır.

Yörüklerde zamanla eski değerini yitirmiş bir diğer önemli hayvan da devedir. Develer bir anlamda Yörüklerin eski zamanlardaki nakliye araçlarıdır. Yavaş yürüyen ama uzun süreli gidebilen ve ağır yük taşıyabilen develer Yörükler için özellikle savaş zamanlarında da

önemli bir araç olmuştur. Yörükler özellikle iki tip deve kullanmıştır, bunlar “Tüylü(Tülü) develer ve Yoz (Boz)” develerdir. Develer geç yavrular, 12 ayı bulur ve yavru olduğu zaman tek yavrusu olur. Tülü develerin erkeğine beserek, daylak isimleri verilirken, dişisine de maya denir. Üç yaşında olan yavrularına yekek adı verilir. Boz develerinin erkeğine lök, dişisine de kayalık adı verilir. Üç yaşından küçüğüne köşek, bidi, dorum adları verilir. Bir de damızlık amacıyla kullanılan buhur develeri vardır. Bu develer çadır çadır dolaştırılarak mayalaştırılır (çiftleştirilir). Buhur develeri uzun tüylü ve çift hörgüçlü olur. Develere de diğer küçükbaşlara takıldığı gibi çan takılır, bu çanların da Yörüklerce verilmiş ayrı adları vardır. Bunlar; “Baş Çanı, Hatap Çanı, Havan Çanı, Döş Çanı, Güldürek Çanı ve Gümbürdek Çanı” gibi isimlere sahiptir. Develer sakin, uysal fakat kendilerine acı ve işkence yapıldığı zaman çok acımasız olurlar. O işkenceyi yapan kişiden en kısa zamanda intikam almayı düşünürler. Çok kincidirler, hatta o kişiyi uyurken yakalarsa döşünün altına alıp öldürür derler. Bu hayvanların beslenmesi doğal da olur ancak, bunlar için bir kabın içine su, tuz ve unun karışımından oluşan bir yem oluşturulur. Bu yeme “çorak” adı verilir. Ayrıca develer kendilerine zarar veren haşerat ve sineklerden korunmak için yaz aylarında katran yağı ile arka tarafları, döş ve karın kolanlarının aşındırdığı tüysüz yerler de boyunları katranlanarak sineğe karşı korunmuş olurlar.

2.4.2. Yörüklerin Ürettikleri Ürünler

2.4.3. Süt Ürünleri

Peynir, Yörüklerin süttten ürettikleri ürünler arasında önemli bir yer tutar. Özellikle Mayıs-Ağustos aylarında yaylalarda, keçilerin süütünün bol olduğu dönemlerde, peynir yapımı olur.

Peynirin mayası eskiden oğlağın kursağından yapılırdı. Yeni doğmuş bir oğlak erkenden hastalanır kurtulamayacak durumda olur veya ölürse, hayvan kesilir ve kursağı alınır. Yaşadığı zaman boyunca annesinden emdiği, yani “ağız”, hayvanın kursağında donar. Ağzın şekli yumurta gibidir. Hayvan eğer annesinde çok süt emmişse, mayası daha güzel yani yağlı olur. Hayvandan elde edilen kursak güzelce yıkandıktan sonra, kursağın içi ve dışı iyice tuzlanır ve kuruması için asılır. Bir su kabağının içi oyulur ve dövülmüş buğday, dövülmüş mısır, kuru üzüm, incir, tuz ve ezilmiş kursak atılır. Kabağın içine su eklenerek, kabak çalkalanır. İçindeki kıvama gelince, içine konulan peynir suyu ile karıştırılır ve maya hazırlanmış olur ve daha sonra kursak kurutularak saklanır. Baharda hayvanlar sağılırken kullanılacağında, ıslatılıp aynı şekilde hazırlanır. Bir kazan süte bu karışımdan bir kepçe (yaklaşık 100 gr.) dökülüp karıştırılır. Kazanın üstü bir bezle kapatılır. Olup olmadığı

sertleşmesinden belli olur sertleşince, peynir tabaklarla ince bezden yapılmış keselere doldurulur. Peynir suyunun alınması için, keseler bir yere asılır, altlarına da tirkî (derin olmayan geniş bakır kap) konur. Peynir suyu kapta biriktirilir. Davarın sütü duru olduğu için 5 kilo süttten bir kilo peynir olur. Bir kazanda 50 litre süt varsa, 10 kilo peynir elde edilir.

Şimdilerdeyse peynir mayası olarak, pazarlarda satılan hazır mayalar kullanılmaktadır. Davar derisine konan peynirden ise davar peyniri yapılır. Kesilen hayvanın derisini temizleyerek tuzlanır. Sarımsaklı yoğurt hazırlayıp derinin içine dökülür. Birkaç gün bekletilir ve deri hazır hale gelmiş olur. Diğer tuluğta bekletilen peynir ise bir bezin üzerine dökülür ve ufak ufak doğranır. Derinin içine peynir, tuz ve çörekotu atılıp bişekle (değnek) tuluğa basa basa doldurulur. Tuluğun ağzına da bir avuç tuz konup kapatılır.

Benzer şekilde süttten lor peyniri ve tereyağı da yapılır. Yapılacak yere çatma denilen üç ayaklı sehpaye tuluk asılır. Tuluğun içine yoğurt konur, yoğurt sıcaksa soğuk su, yoğurt soğuksa sıcak su ilave edilerek, bişekle yoğurt yavaş yavaş dövülür. Bu işleme yayık denir. Üste çıkan yağı çomça ile alıp, bir kaba koyulur, geriye kalan yoğurt ise ayran veya çökelek yapılır.

Bu anlatılanlarla birlikte süttün değişik aşamalarından çok farklı peynir çeşitleri yapılmaktadır. Örneğin; süzölmüş peynir suyunun kaynatılarak, suyunun çekmesiyle nur yapılır. Daha sonra soğutularak çökelek haline getirilir

Nur alındıktan sonra kalan su, tencereye konup, kaynatılır. Peynir suyu kaynaya kaynaya kırmızılaşır. Buna hort veya tort denir. Hort'tan "hort dolazı" dedikleri bir yiyecek yapılır. Hort dolazının yapımı şu şekilde olur, hort tavaya atılır içine biraz tereyağı konur. Bir tabağa ekmek doğranıp, üzerine hort, onun da üzerine ayran veya su döküp karıştırıldığında hort dolazı olur. Genelde kahvaltılarda yenir.

Yörük ayranıysa genellikle genç kızlarca yapılır. Çadırın gölge tarafında sabahın erken saatlerinde yayık yayım yeri hazırlanır. Bu yerin üzerinde sabahın erken saatlerinde yayık yayma yeri hazırlanır. Bu yerin üzerine çadırın sitili gerilirdi. Bunun sebebiyse yukarıdan yayığın içine ve elde edilen yağın üzerine herhangi bir şeyin düşmesinin engellenmesidir. İçinde yoğurt yayılacak olan tuluğun alt tarafı düz bir taş üzerine konularak üç tarafından iplerle kurulan sehpanın kollarına bağlanır. Suyla sıvılaştırılan yoğurtlar tuluğa dökülür, yayık yaymaya başlayan Yörük kızı, bu işi daha kolay ve çabuk yapmak için düz bir taşı ayağının altına alarak işini kolaylaştırmış olur. Olanca gücüyle elindeki bişekle tuluktaki yoğurda vurmaya başlar, yoğurdu çok olan Yörük kızının işi zor ve uzundur. Daha sonra Yörük kızı tuluğun içindeki yoğurttan sarı, tertemiz tereyağını tuluğun üst kısmına zaman zaman su

dökerek çıkartır. Çıkan yağları yanındaki leğene biriktirir. İşte gerçek Yörük ayranı o anda tuluktan kepçeyle alarak içilir.

2.4.4. Dokumacılık

Dokumacılıkta ham madde yün ve kıldır. Keçi yünleri Ağustos ayında yılda bir kez kırkılır. Kırılma yaylada olur. Hayvanlar sıraya konur. Kırkma işlemini 5-10 tane kırkıkçı, 2 tane tutucu obanın yetişmiş kişileri yaparlar. Davarı güdüp, getirirler, biraraya toplarlar, çocuklar da çevirirler. Keçinin kafasına ve burnuna bir ip geçirirler, kırkmaya başlanır. Bu yünlerle de çadır, çuval, stil yapılır. Koyun senede iki defa kırkılır. Kilim gibi dokumalar koyun yününden yapılır. Birinci kırkım Mayıs-Haziran aylarında yapılır ve bu yüne yapağı denir. İkinci kırkım Eylül ayında olur. Hayvanlar yıkandıktan sonra kırkılır. Buna da “güz yünü” denir. Yapağı daha iyidir, gür olur. Güz yünü kırpık olur. Keçe de Eylül'deki kırkımdan yapılır. Bu keçeler satılırken daha makbuldür.

Yörüklerde dokumacılık üretim alanında hem para kazanmak, ama özellikle de ısınma, barınma gibi yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilme anlamında önemli bir yer tutar. Göçebe tarzı yaşam gereği hayatlarını idame ettirmeleri gerekenleri hazır almak yerine, kendileri üretmek zorundadır. Bunun nedeni göçülen yerlerde seri üretimle ilgili pazarların olmaması ve olsa bile kendilerinin adetleriyle örtüşebilecek olan eşyaları bulamamasındandır. Özellikle keçi, koyun, sığır gibi hayvanlardan faydalanarak, tuluk, keçe, çarıktan tutun da iç çamaşırına kadar bütün giysilerini kendileri yaparlar. Giyinmenin yanı sıra barınma olarak da Yörüklerin kendine has çadırları kendi hayvanlarının kılından yapılır. Kurulan çadırlar Yörüklerin sosyal hayatını sürdürdükleri yer haline gelir.

Çadırların kurulmasının da farklı aşamaları vardır. Develerle göçün neticesinde, konaklanacak yere genellikle eşeklerin semerlerine bağlanmış olan tavuklar eşeğin yükü indirilir indirilmez bırakılır. Tavuklar bu alanda akrep, yılan, kene gibi diğer zararlı böcekleri yer ve bir nevi çevre temizliği yapmış olurlar. Böylece konaklanan yerde böceklerin sokması söz konusu olmaz. Çadır kurulacak yerler yağış anında sel suyunun gelmesini engelleyecek yerler, zemini yüksek olan yerler göz önünde bulundurularak seçilir. Öncelikle çadır yere serilir, çadır 3 adet direk yardımıyla yükseltilir. Kenarları da kıl iplerle sekiz yerinden toprağa çadır tokmağıyla kazıklar çakılarak oturtulur. İpler duruma uygun vaziyette gerdirilir veya gevşetilir. Eteklerine sitiller ağaçtan hazırlanmış çöpten şişlerle ekleme yapılır ve çadır kurma işlemi sonlandırılır.

İçinde su, ayran gibi soğuk tüketilmesi gereken içeceklerin bulundurulduğu tuluklar da Yörüklerin kendi üretimidir. Tuluklar genellikle keçi derisinden yapılır. Keçi derisi, delinmemesine özen gösterilerek, itinayla yüzülür. Diğer bir tarafta da çam kabuğu ezilir, tuzlanır ve keçinin derisi etin yüzüne sürülür, deri sarıp sarmalanır ve iki gün bekletilir.

Böylece kıllar artık kolaylıkla yolunabilecek hale gelmiş olur, çekince ele gelir. Başka bir yöntem de davar derisinin tüyüne sakızlık ağaçlarından sakız alıp, kaynatırlar, içine de şap attıktan sonra deriye koyarlar. Deri iyice temizlenip taranır, böylece kıl kalmaz. Deri, kıllı yüzey içe, deri kısmı dışa gelecek şekilde yapılır, su içine dökülür.

Yörüklerin ayakkabısı olarak nitelendirebileceğimiz çarıklar, sığır gönünün sırt kısmından yapılır. Eskiden pazarlarda göncüler olurmuş ve pazardan gön alınmış. Sığır ve camız derisinden tuzlanıp kurutulmuş deriden 15- 20 cm eninde deriler kesilir ve bir ayak uzunluğunda katlanır. Buna davlu adı verilir. Çarık yapılacağı zaman ıslatılır. Gön ince ince kesilerek sıırım yapılır. Gönde açılan deliklerden sıırımlar (deri ip, çarık bağı da denir) iki defa geçirilir. Çarık giyilirken tüylü olan kısım dışta kalır. Çarıklar sertleştiği zamanlarda yumuşatmak için katrana veya sırıma değdirmeden sadece çarığın altına gelecek şekilde konulur böylece çarıklar katranı emer. Eğer emerse çarık yumuşar, emmezse akşam katranlanan çarıklar, içine süt veya ayran konulan toprağa dış kısmı gelecek şekilde konur ve üzeri toprakla kapatılır. Sabaha kadar çarıklar yumuşar. Yörükler, özellikle göç zamanı sürekli bir şey olabilir düşüncesiyle çarıklarını ayaklarından çıkarmazlardı. Çarığın sertleşme ihtimali olduğu gibi, akşam karanlığında bulunamayabilir düşüncesiyle de çoğu çarığını çıkarmadan uyurdu. Çarık tabanından eskidiği zaman gözeme yapılır. Eski bir deri parçasından ince bağ gibi uzun uzun sıırım kesilir. Çarığın altında delinen kısmın kenarlarında delikler açılır enine, boyuna sıırımlarla örülür. Çarığı gözemeye çitime denir. Ancak çok dayanıklı bir çarık olamayacağı için yalnızca kuru havalarda giyilir. Yalın ayak giyilebilen çarığa çıldır çarık denir. Çarık ayakları yara yaparsa buna yerlen denir. Yerleni iyileştirmek için çam sakızı ile ayaktaki irin çektirilir.

Yörüklerin halı, kilim gibi dokumalarının yanısıra keçe adını verdikleri bir başka dokuma ürünü bulunmaktadır. Keçe soğuşun geçişini önler ve halı niyetine yere serilir. Genelde gelinlerin çeyizinde bulunur. Keçenin yapımı, koyun yünü kırıldıktan sonra, yün yayının ağzına kiriş takılır. Takılan kiriş de davar bağırsağından yapılır. Yere oturularak bütün yünler kirişin üzerinden atılır. Sonra bu yünler bir stilin veya bir bezin üzerine döşenir. Dizüstü oturur ve dirseklerle yuvarlanır, bu sırada da su dökülür. Keçeye sıcak su gelince keçe pişer. Çobanların kendilerini soğuktan, yağıştan korunmaları için yapılan kepenek, keçeden yapılır.

Kolan ise, parmak kalınlığında dokunan yün dokumalardır, önlük bağı da denir. Kadınların sırtında taşıdığı çocuklarda, hayvanın eğerinde, eşeğin semerinde, kadını beline bağlanan kuşakta kullanılır. Uzunluğu 5 metredir. 3,5 kulaç kol hesabı çarpana ile dokunur. Çarpana camız derisinden imal edilir. Günümüzde tahtadan da yapılmaktadır. Dört köşesinde dört

delik vardır. Kalınlık ve renge göre çarpana artar. 7-8 çarpana konur. Her delikten değişik renk geçer. Bükerek dokunur. Kolanın kıvrım, sülük, göz, hatabbası gibi türleri vardır.

Dokumacılıkta kullanılan en önemli alet ıstar tezgahıdır. Istarıda çuval, stil, ihram ve çeşitli motiflerde kilimler dokunur. Genellikle çam ağacından yapılır. Anneden, neneden kalma modellere bakılarak dokunur. Dokuma işlemi tamamlandıktan sonra örülen kısımların uçları çözülmesin diye bağlanır. Bunlara keşel, beyaz ve düz ise çözgü denir. Alt ucu mille örülür. Ucu saçaklı olmaz. Çadır stilleri ise ayakla uzunluk ölçülerek dokunur.

Yünün ip haline gelme aşamasına gelecek olursak, öncelikle yünler kıl tarağı ile taranır. Taranan yünler oklava ile burma haline getirilir. Burma kola kolçak yapılarak takılır. Elindeki kirmanı döndürerek yün ip haline getirilir. İp haline getirmeyi yörüklerde erkeklerde yapar. Eğriken ve ip haline getirilen yünler büküldükten sonra kadınlar dokumaya başlarlar. Bükülen ip iki kat olduğu için daha sağlam olur. Çuval, stil, çadır, ıstar tezgahlarında dokunur. Kilimler koyun yününden yapılır. Keçi kılı ise yıkanmaz. Sadece kıl tarakla taranır ve oklavayla attırılır.

Yünlerin güzel görünmesi ise yün boyamasından sonra gerçekleşir. Eskiden gezici boyacılar olur, kazanlar kurulmuş. Boya kazanlara atıldıktan sonra belikle ip haline getirilmiş yün bağlanır, üzerine de diğerlerinden ayrılın diye herkes farklı renkte çaput bağlar. Yünler boyandıktan sonra duru suda yıkanır, çalılara, dama serilerek kurutulur. Kuruduktan sonra toplanır. Yine kazanın içine yün atılır, sonra ılık suda yıkanır. Başka bir tenekeye kül konur. Sıcak su üzerine dökülür. Yüzeğe çıkan küllü suyla leğende yıkanır, tokuçlanır. Damda veya müsait yerde kurutulur. Topladıktan sonra yumak halinde sarılır ve boyama işlemi sonlandırılır.

2.5. Yörüklerde Sosyal Hayat

Yaşayan canlıların en önemli 3 aşaması, doğması, çoğalması ve ölmesidir. Bu üç önemli aşamada da her canlının kendine özgü farklılıkları vardır. Özellikle insanlarda bu üç aşama her kültürde, adeta o kültürün imzasını taşır gibidir. Hatta kimi zaman sadece bu üç aşamanın gözlemlenmesiyle dahi toplumun ne tip özelliklere sahip oldukları rahatlıkla fark edilebilir. Doğumun kutsallaştırılması, insan hayatına verilen önemi gösterdiği gibi, düğün gibi törenlerle önemleştirilen çoğalma aşaması aile yaşantısının kutsallığını vurgular.

Yörüklerde de bu üç aşama için bir çok farklı adet vardır. Bunun yanı sıra maniler, masallar, şiirleri de Yörük kültürünün önemli aktörleridir. Kimi zaman düğünlerde, kimi zaman ölümlerde karşılaştığımız maniler ve ağıtlar Yörüklerin edebi yanını yansıtmaktadır.

Bu deyişler her kültürde olduğu gibi Yörük kültüründe de önemli yer tutar. Bu deyişlerin başka bir önemli özelliği de çoğunluğun tamamıyla öz Türkçe olmasıdır. Hatta Yörüklerde kullanılan bazı kelimelerin anlaşılabilmesi de şu an kullanılan Türkçe'nin öz Türkçe olmamasındandır. Hâlbuki Yörükler kendi dillerine sınımsız sarılmış ve bu deyişlerle de güzel Türkçe'mizi ölümsüz kılmışlardır. Şimdiki bölümde de bu adetlerin neler olduğunu göreceğiz.

2.5.1. Doğum

2.5.1.1. Doğum Öncesi ve Doğumla İlgili Bazı İnanışlar

Evlilikle birlikte, üreme aşamasına gelindiği gibi, topluma yeni bir fert kazandırma aşamasına da gelinmiş olur. Doğacak olan her yeni çocuk, doğru yetiştirilmesi gereken yeni bir bireydir. Bu durum aynı zamanda kadının saygınlığını arttırdığı gibi, ailenin devamını sağlaması açısından da önemlidir. Ancak tabii ki doğurma özelliği, bazı kadınlarda yaşadığı şartlardan veya kendi özelliğinde dolayı gerçekleşmeyebilir. Eğer bu konuda bir problem varsa, Yörüklerde bununla ilgili çok çeşitli tedavi yöntemleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de, sülükle gerçekleştirilir. Bu tedavide rahimden üreme organlarına giden damarların genç kızlık döneminde hastanın geçirdiği bir rahatsızlıkla, özellikle üşütme ve iltihaplanma ile bu damar yollarının tıkanabileceğini bu yollar açılırsa, çocuk sahibi olunabileceği üzerinedir. Tedaviyi yapan eliyle bulduğu noktaya sülük koyar, daha sonra yakı yapıstırarak tedavi eder. Bu yöntem neticesinde çocuk sahibi olmuş, birçok kişi vardır.

Bir başka yöntem de, maalesef ki daha halen şehir yaşamında da süre gelen türbelere gidip, tekkelere adak adamaktır. Ancak hangi türbeye adak adayacağını bilmeyenler için, aş dökmek adı verilen enteresan bir yöntem vardır. Hamile kalmak isteyen kadın üç bıçağı farklı bir kutsal mekanı niyet ederek okur. Daha sonra bıçakları bir kap suyun içine atar ve bir hafta bekletir. Hangi bıçak küflenirse o bıçak için niyet edilen kutsal yere gidilip kurban kesilir. Adak kesildikten sonra pilav pişirilip üzerine tavuk didilir ve komşulara, fakirlere dağıtılır.

Kadının hamile kalması kadar, doğacak çocuğun cinsiyeti de önemlidir. Yörükler arasında, ocakta (ailede) kalır, soyumuz devam eder düşüncesiyle erkek çocuk olması arzu edilir. Hatta çocuğu erkek olsun diye tekkelere gidip, adak adayanlar, dua edenler de olur. Eğer dilekleri kabul olursa adak adanır, mevlüt okutulur.

Kadın hamileliği boyunca, doğacak çocuğunun etkilenebileceğini düşünerek yediği gıdalara dikkat ederek, çirkin olan şeylere bakmamaya büyük özen gösterir. Aş erdiği dönemde hamile gelin ne isterse yapılmaya çalışılır. Gelinde bu dönemde çocuk sakat, çirkin olmasın diye kör, topal, kötü görünüşlü kimselere bakmaz. Ayı oynatanlar da aynı şekilde

değerlendirilir, bu yüzden izlenmez. Ayrıca çocuk sakat olmasın diye hamile kadın çok fazla eğilip bükülmemeye çalışır.

Hamilelik sırasında hamile olan kadın ayva yerse, çocuk gamzeli olur, balık yerse balık ağızlı olur ya da tavşan eti yerse tavşan dudaklı (üst dudağın ortasında bir yarık) olur gibi bir inanış vardır. Benzer şekilde, hamile kadın ciğer, vişne gibi genelde kırmızı renkli şey yer veya güllü koklarsa, çocukta et beni veya leke çıkacağına inanılır.

Hamile kadının çocuğunun cinsiyeti değişik şekillerde tahmin edilmeye çalışılır. Kurban bayramında keçi kesildikten sonra keçinin başı ütülür. Çene kemiği ayrıldığında kemikler arası etli olursa kız, etsiz olursa erkek olacağı düşünülür. Hamile kadının karın ve kalça şekline bakılır, sivri göbek, dar kalça erkek çocuğa, yassı göbek, enli kalça kız çocuğa yorular. Hamile kadının yüzü çirkinleşir, çillenirse erkek, güzelleşirse kız olacağı düşünülür. Hamile kadın oturduğu yerden kalkarken sağ eline yaslanarak kalkarsa çocuğun erkek olacağına yorular. Yapılan bir başka uygulamada da mersin yaprağı yakılır, yanarken yaprağın bir kısmı diğer tarafa atarsa doğacak çocuk kıza, olduğu yerde yanarsa, oğlan babasının evinde kalacağı için, erkek çocuğa yorular.

2.5.1.2 Doğum Anı

Doğum anı geldiğinde Yörükler genellikle dağlarda, ulaşımın zor olduğu yerlerde oldukları için doğumlar obanın yaşlı, tecrübeli kadınlarınca ya da yakınlarında varsa sağlık ocaklarında yapılır. Göç sırasında yapılan doğumlarda ise doğum yapacağını hisseden kadın hemen bir kayanın ya da ağacın arkasına gizlenir, genellikle yanında iş bilen yaşlı kadınlar olur, yoksa kendi kendine çocuğunu doğurur, bıçakla göbek bağı keser, iple sıkıca bağladıktan sonra çocuğu da sarıp göçün arkasına takılırdı. Eğer kadın yürüyemeyecek durumdaysa ata veya eşeğe bindirilirdi. Allah ömür vermiş ise çocuk yaşardı. Çocuk hemen tuzlanır, 2-3 saat tuza sarılı bekletilir. Konaklama yerine varılınca da anne sütünü vermeye başlar.

Doğum esnasında da Yörüklerin belli başlı inanışları vardır. Örneğin doğum yapacak kadının doğum sırasında saçları örgülü ise örgüleri çözülür. Üzerinde düğümlü hiçbir şey bırakılmaz. Kapı kilidi, sandık kilidi açılır hatta bazen tüfek bile sıkılır. Ayrıca eli açık olanın çocuğunu kolay doğuracağına inanırlar.

Bir başka inanış da çadırda orta, yan direğe ip gerilirken, evde odanın içine de boydan boya bir ip gerilir. Hamile kadın karnını ipe koyar, yanındaki kadınlarda çocuk aşağı insin

diye beline basarlar. Bu aslında çocuğun doğumunu kolaylaştırmak içindir, neticede o baskı ile doğum yapar. Nedendir bilinmez ama hamile kadının gömleğini yırtarlar.

Doğumdan sonra çocuk yıkanır. Kokmasın diye ağzı, yüzü, her yeri tuzlanır. Çocuğun tuz içinde beklediği süre değişse de bebek en az 15 dk, en çok da 4 saat tuzda durur. Yeni doğan çocuklara su verilmez. Sadece anne sütü verilir.

Loğusa olan kadına hasta olur, dokunur, vücudu şişer gibi gerekçelerle çok az su verilir. Verilen suda ılık olur. Soğuk su verilirse kanının donacağı düşünülür. Aynı şekilde yeni geline de gerdekten sonra 1-2 gün soğuk su içirtmezler. Bol bol sıcak çorba içer, nişastadan yapılan pelteyi yer. Loğusa kadın erkek çocuk doğduğunda başına al çeki çeker.

Çocuk ana karnında zehirlenir ölürse ya da doğar doğmaz ölürse buna ıstıraç derler. Eğer doğumdan sonra çocuklarını kaybeden aileler çocuklarının yaşamasını sağlamak isterse tekkelere gidip adaklar adar ya da daha önceden çocuğunu kaybetmiş ve bu çocuğunu da kaybetmemek isterse kendini sağlıklı çocuk doğurmuş bir ailenin çadırındaki orta direğe bağlar. Uzun zaman sonra çocuğu olan ve çocuğu yaşayan aileler durumları iyiye kurbanlar keser, konu komşuya dağıtır.

Yörüklükte doğum yaptıktan sonra kadın hemen o gün işinin başına döner, hatta göçteyse yoluna devam eder. Yeni doğum yapan kadın davarı varsa bebeği de alıp mal gütmeye gider.

Çocuğun ismi 3 gün-1 hafta içinde konur. Köyün imamı ya da dua bilen bir büyük önce sağa daha sonra sola, önce ezan daha sonra da çocuğun ismini söyleyerek, bebeğin dünyadaki ilk kutsal töreni tamamlanır.

2.5.2. Evlilik

Evlilik, toplumların genişlemesi ve topluluğun en küçük ve önemli birimi olan ailenin oluşumudur. Evlilikle birlikte, daha önce bir ailenin bireyi olan kişiler, artık kendi ailelerini kurmakta, erişkinliğin ve yetişkinliğin yeni bir aşamasına gelmektedir. Evliliğin, Türk toplumunda ve Yörüklerde düğün gibi merasimlerle kutsanması, aileye verilen önemi gösterir.

Evlilik toplumlarda aile oluşumunun temel kurumu olduğu için pek çok tanımı ve farklı şekli mevcuttur. Evlilik tiplerinden bazıları;

- Görücü Usulü: Aracılarla yapılan evliliktir, Yörüklerde ve Türklerde son dönemlerde pek olmasa da çok fazla görülen evlilik türüdür.
- Beşik kertmesi: Bebekken hatta beşikte iken ailelerin aralarında anlaşıp dünür olmaları,
- Kaçma, kaçırma: Kızın rızası olmadan veya anlaşmalı olarak, kaçarak yapılan evlilik,

- Taygeldi: Dul çocuklu kadın ve çocuklu dul bir erkeğin yaptığı evliliğdir. Dul kadının oğlu, dul adamın kızı varsa bazen çocuklar da evlenir. Anne ve babaları evlendiğinde üvey kardeş olacakları için önce çocuklar evlendirilir.
- Oturakalma: Kızın çeyiz bohçasını alıp oğlan evine kaçması,
- Berdel: Daha çok Doğu Anadolu ve civarında görülen bir evlilik tipidir. Aile kızını ve oğlunu karşı ailenin kızı ve oğlu ile evlendirir. Yani kızını verir, gelin alır. Oğlunu verir, damat alır. Bu sayede başlık sorunu ortadan kalkmış olur. Aynı zamanda bir evliliğin yürümemesi diğer evliliğinde son bulması anlamına geleceği için toplumsal yapıyı düzenleyici bir uygulama olarak da yapılmaktadır.
- Kuma getirme: Evli olduğu halde eşinin kısır olması ya da işlere yetişememesi gibi sebeplerden alınan ikinci eşle oluşur.
- İçgüveysi: Damadın kız evinde yaşamasını öngören evlilik türüdür.

Bunların dışında farklı şekillerde yapılan evlilikler vardır ve her geçen gün yenileri de ortaya çıkmaktadır.

Düğünden evvel, görücü usulünün yaygın olduğu Yörüklerde, çeşitli gelinlik kız seçme metodu vardır. İlginç örneklerden biri de, Keçenin üstünde güğümlere (ibrıklere) su doldurulur eğer yere su dökülürse, kız bardağı taşırsa bu kız daha olmamış derler. Gelin görmeye gelenler “Ah çok başım ağrıyor, ya da karnım ağrıyor senitte (hamur yoğrulan tahta tekne) hamur varsa başıma koyayım ya da karnıma sarayım iyi gelir” diyerek kızı teste tabi tutarlar. Eğer kız senitten hamur getirirse o kız yaramaz diye düşünülür. Çünkü ekmek yapıldıktan sonra ekmek senidinin iyice temizlenmesi gerekir. Eğer hamur varsa temizlemediği sonucu çıkarılır.

Kız isteme de, düğün öncesinde önemli noktalardan biridir. Kızı istemeye karar verildikten sonra akrabalarından biri kız evine dünürücü geleceklerini haber verir. Sonrasında erkek tarafından aile büyüklerinden hitabeti iyi olan biriyle akşam vakti gidilir. Akşam gidilmesinin sebebi, bütün ailenin toplanmış olmasıdır. Ancak bu aşamada da dikkat edilen bazı hususlar vardır. Örneğin; ayakkabılar düzenli konmamış, çevrilmemiş, olduğu gibi bırakılmışsa kız evinin çokta istekli olmadığı sonucu çıkarılır. Hatta ayakkabıları fırlatıp atanların, ayakkabının içine tuz veya su dökülenlerin, hayvanın, eşeğin kuyruğunu kesip koyanların da görüldüğü söylenir.

Düğün öncesi söz, nişan gibi aşamalardan geçildikten sonra, düğün hazırlıkları da başlar. Düğün tarihine net olarak karar verildikten sonra resmi nikah yaptırmak için köyün bağlı olduğu ilçeye veya ile gidilir. Şehre gidişle beraber, düğünde taraflara verilecek olan çitäre (kaynanalık basma), don, şalvarlık basma, içe ak gömlek, fes, poçu, yağlık, peştamal (etek)

zengin ise çift sırma mintan (fermana), durumu iyi değilse tek sırma mintan alınır. Bu tip düğünden önce yapılan alışverişlere pazar harcı denir.

Evlilik ve ölüm gibi birlik beraberlik gerektiren durumlarda herkes yardıma koşar. Bu sebeple Yörükler toplumsal dengelerini uzun süre koruyabilmişlerdir. Yörüklerde gelin kayınpederinin çadırına gelin gelirdi ve eğer baba oğullarına ayrı çadıra çıkma hakkını vermezse yıllarca aynı çadırda yaşarlardı. Eğer evlenen çift çadırdan ayrılmış ve yoksulsa ve çadırı yandıysa ya da evlilik için durumu yoksa Yörük beyi ihtiyar heyeti ile karar alıp köy bekçisini çıkarır, köylüye salma salardı. Herkes mali gücüne göre bir kısmı çadırını yapar, içini döşer, bir kısmı da mal verirdi böylece herkesin katkısı ile yuva kurulur, eksiklikler elbirliği ile giderilirdi.

2.5.2.1. Kına Gecesi

Türkler’de kına yakmak eskiye dayanan bir gelenektir. Bu gelenek, 3 olay için uygulanır;

1. Gelin olan kızlara, eşine ve yuvasına kurban olsun diye,
2. Askere giden gençlere, vatanına kurban olsun diye,
3. Kurbanlık koça, Allah’a kurban olsun diye.

Kına, gelin alımından önceki gün olur. Çadırda yaşarken yapılan kınalarda kız tarafı gelini, evi yakındaysa erkek tarafına götürürdü. Eskiden eğlenceler erkek evinde yapıldığı için kızda oturup eğlenceleri seyrederdi. Eğlenceye ara verildiğinde ya da eğlence bittiğinde kız çadırına geri döner. Erkek evinde biriken ahali kıza kına yakmak için 2-3 davul eşliğinde kadın, erkek karışık kızın çadırının önüne gelirler.

Gelin kızı çadırın önüne meydanlık bir yere çıkarıp yastığın üzerine oturturlar. Yastığın altına da makas koyarlar. Kızın sağdıçları yanında olur, başına al örtü gerilir. Kına yakarken eline kaynana tarafından bir para üzerine de biraz kına konur, bu arada sağdıçlarda maniler söylerler. Kızın başına gerilen alın üzerine kız ve erkek tarafından gelenler para atar. Para atma işlemi bittikten sonra oğlan evi davullarını alıp gider. Erkekler sabaha kadar evin önünde eğlenceye devam ederler. Toplanan paralar kızın annesine teslim edilir.

Günümüz düğünlerinde karşılaştığımız kına gecelerini anlatacak olursak; kadın ve erkeklerin bir arada ya da aynı mekanda iki farklı grup halinde eğlendikleri hatta zaman zaman grupların karıştığı görülmüştür. Halk içinde damada ve geline yakılan kına semboliktir. Asıl kına akşam yatarken yakılır.

2.5.2.2. Gelin Alma

Yörükler son yıllarda dışarıdan gelin alıp, dışarı da gelin vermektedirler. Artık evlenilecek kişinin Yörük olması şartı da çok aranmamaktadır. Gelinler civar köylerden alınabilmektedir.

Gelin almaya giderken eskiden damat gitmez gelini evde beklerdi. Erkek tarafı bütün hısım, akrabasını toplayarak kabile oluşturur. Davullar çalar, silah atanlar olur. Kabile oyunları oynayarak yavaş yavaş ilerler. Kadınlarda arkada seke seke oyun oynarlar. Erkek evinden gelen kadınların hepsi başı bütün olur yani dul kadın olmaz. Kız evinin önüne gelindiğinde, “gelini almaya geldik” diye haber verirler. Atı sağdıç getirir, yanında da küçük bir erkek çocuk olur. İkisi atın solundan inerler gelin ise sağdan biner. Bu çocuğun başında gelinin duvağı, kepezi bulunur. Çeyizler evden çıkarılırken kızın duvağı yapılır. Ama gelinin evden alınması o kadar da kolay değildir. Artık kızın kendi evinden çıkıp yeni yaşayacağı eve gitme vakti gelmiştir. Evdeki herkesle vedalaşır. Kız evden çıkarılmadan önce oğlan evinden gelip kız evinde üzerine ilavelerde bulunan sandığı çıkarılır. Sandık çıkmadan gelin evden çıkmaz. Bu yüzden kız tarafından biri, genelde gelinin küçük kardeşlerinden biri olur, sandığın üstüne oturur ve kızın kayınpederinden sandık parası alır. Ayrıca evden sandık çıkarılırken de çadırda kapı ağzında duranlar, evde ise kapıyı tutanlar olur. Onlar da paralarını alırlar.

Gelin çadıra veya eve girdikten sonra Yörüklerde damat akşam yapılacak dini nikaha kadar ortalıklarda görünmez. Bu sürede herkes damadı kaçırmaya çalışır. Sağdıç damadı korumaktan ve saklamaktan sorumludur. Damadın ayakkabılarını bile çaldırmaması gerekir. Çalan kişiler karşılığında davar ya da lokum aldırırlar veya para alırlar. Şaka olsun diye damat kaçıırılıp, saklanır. Saklayan kişiye damadı kurtarmak için bir tepsi baklava veya horoz kestirilip verilir. Damat kurtarılmış olur. Diğer taraftan herkes gelini görmeye gelir, “gelin okşaması” yapılır. Gelin okşaması kaynananın gelinine hoş geldin kutlamasıdır. Gelin yüzü açık kaynanası ile karşılıklı oynar. Herkes dağıldıktan sonra gelin odasında dinlenir. İkinci vakti kız tarafından kadınlar gelinin odasını düzenlemek için gelirler ve gelirken de beraberlerinde bir tabak bal getirirler. Odayı düzüp (düzenleyip), yemek yedikten sonra giderler. Akşam olunca yine kız evinden 10-15 kişi baklava sinisi, tavuk gibi yiyecek şeyler getirirler. Damat namazdan gelmeden önce giderler. Akşam ezanında kız tarafından şerbet, atlet, çorap, tavuk, baklavalı bir tepsi götürülür. Götürenler yemek yiyip, gelin kızla görüşüp geri dönerler. Kızın yanında yengesi akşam yatsıya kadar bekler. Günümüzdeki düğünlerde damat bir ara gelir eş, dostla hatıra fotoğrafı çekildikten sonra kaybolur.

Yatsı namazı okunmadan önce döşek(yatak) hazırlandığında yatağın üzerinde erkek çocukları olsun diye bir erkek çocuk yuvarlanır. Çocuğa çorap, mendil verilir.

2.5.3 Ölüm

Ölüm ahiret inancının yaygın olduğu toplumlarda yeni bir hayatın başlangıcı gibidir. Bu rolü ile ilgili pek çok adet, inanç, uygulama ölümü biyolojik, fizyolojik bir olay olmaktan çıkartıp, sosyal kültürel bir olay haline getirmektedir. Ölüyle ilgili yapılan işlemlerin ve adetlerin üç ana amacı vardır: Birincisi ölen kişinin öteki dünyaya gidişini kolaylaştırmak; ikincisi ölen kişinin geri dönmesini ve yakınlarına kötülük yapmasını önlemek, üçüncüsü de ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek ve sarsılan toplumsal ilişkilerini düzenlemek amacını taşımaktadır.

Yörüklerde, ölüm gelmeden önce yaşanan bazı olayların ölümün habercisi olduğuna inanılır. Evin damına konan bir baykuş, uluyan bir köpek veya kurt bunların örnekleridir.

Ölmek üzere olan bir hastanın ağzına içebiliyorsa su verilmeye çalışılır. İçemiyorsa pamukla damlatılır. Bunun amacı kişi öldükten sonra şeytanın onu suyla kandıracağına olan inançtır.

Ölüm eğer akşam ezanından sonra gerçekleşmişse, üzerindeki ziynet eşyaları ve varsa takma dişi çıkarılır ve uygun bir yere yatırılır. Gözleri açık kalmışsa kapatılır, çenesi tülbentle başına bağlanır ve vücuduna çarşaf serildikten sonra şişmemesi için çarşafın üzerine bıçak veya bir demir parçası konulur. Sabah gerçekleşmişse, bir an önce defin işlemine başlanır. Ölen kadınsa, mezar göğüs hizasına, erkekse bel hizasına kadar toprak kazılır.

Ölüm öncesi hazırlıklardan ilki ölünün yıkanmasıdır. Yıkamadan sonra ölü güzelce kurulanır. Gözlerine, el aralarına, burnuna, cinsel organına pamuk konur ve kefenleme kısmına geçilir. Köylerde belli bir yaştan sonra, herkes kendi kefenini alır ve saklar. Kefen beyaz patiskadan olur. Kefen kadınlarda beş, erkeklerde üç parçadan ibarettir. Erkek kefeni gömlek(omuzdan ayağa kadar örtülen bez), izar (baştan ayağa kadar örtülen bez), lifafe (yine baştan ayağa kadar örtülen bez) denilen üç parça bezden; kadın kefeni ise himar (başa örtülen bez), dir (göğse konan bez), hırka (göğüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen genişçe bez), izar ve lifafe denilen beş parça bezden yapılır. Cenaze musalla taşına konduktan sonra cemaat eşliğinde cenaze namazı kılınır. Cenaze namazından sonra ölü gömülmek üzere mezarlığa götürülür.

Ölen bir Müslüman'ın sağlığında çeşitli nedenlerle tutamadığı oruçları, kılamadığı namazları, veremediği zekatı ve yerine getiremediği yeminleri için bedel hesaplanıp fakirlere, hocalara para verilir. Bu işleme de devrini sürmek denir.

Devir sürmede ölen kişinin yaşına göre ibadet hesabı yapılır. Buluş çağına girdikten sonraki yaşı ile öldüğü yaş arasındaki yıllar hesaplanır. Ailenin maddi durumuna göre yarım devir veya "tam devir" verilir. Para hesabı o zaman ki buğday hesabına göre yapılır. 10 teneke buğdaya 20 şinik denir, 160 kilodur ve deve yükü ağırlığındadır. Verilecek kişiye "aldın kabul ettin mi" denir, o da "aldım kabul ettim" der. Kabul ettim deyince hocalara para verilir. Hocalar bu parayı ya ihtiyaç sahiplerine verir ya da fakirlere dağıtır.

Yörüklerde ölünün arkasından ağıt yakma geleneği vardır. Kadınlar birbirlerine sarılarak yakıştırmalar yapılarak geçmişte yaptıkları, konuştukları sözler, başlarından geçenler hatırlatılarak ağlanır.

Ölen kişinin evinde, haftası dolana kadar, Kuran-ı Kerim okunur, pişi yapılır ve çevreye dağıtılır. Kırkında(ölüm gerçekleşikten 40 gün sonra) da mevlit okunur, yemek dağıtılır.

Ölen kişinin gözünün açık kalması görmek istediği bir kişiyi görememesi veya evden cenaze ve gelin çıktığında silinip giderler(unutulurlar) diye ev süpürülmez gibi farklı inançlar da vardır.

2.5.4 Tekerlemeler-Masallar-Maniler-Ağıtlar

Yörük kültürünü bizi tanımada, eski zamanlardan geleneklerin bugünlere ulaşabilmesinde örflerin adetlerin önemli bir yeri olduğu kadar, masalların, ağıtların da önemli bir yeri vardır. Tekerlemeler, masallar uzun kış gecelerin tek eğlencesiyken, ağıtlar da çekilen acıların en temiz şekilde dışa vurgusudur. Maniler kimi zaman taşlama, kimi zaman da düğünlerde eğlencelik olarak karşımıza çıkar. Bu konuda Atlas Dergisi'nin Yörüklerle ilgili yapmış olduğu sayıda, ek olarak verdiği "Yörüklerden Kayıp Masallar" kitapçığı bize çok güzel örnekler sunmaktadır. Ekte tekerleme, masal ve birkaç şiirle örneklendirme yapmış bulunmaktayım.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Yörüklerin Antalya Yerel Siyasetindeki Yeri ve Önemi

3.1. Seçmen Olarak Yörükler

Yörükler ve siyaset üzerine olan yapılmış olan araştırmaların neticesinde tezimin asıl konusu olan Yörüklerin Antalya yerel siyasetindeki yere gelecek olursak, Antalya'daki yörükler, Antalya'da gerçekleşmiş olan hemen hemen her yerel seçimde, adayların yüzdelerinin oranlarında önemli bir rol oynamıştır.

Bu rol gerek daha sonradan şehire yerleşmiş olan ama Yörük kültürünü özümsemiş kişilerce de hala o kültürü yaşayan kişilerce de üstlenilmektedir.

Antalya'daki yörüklerin dernekleşmesinde aktif bir dernek olan Antalya Yörükler Derneği, 2009 yerel seçimleri öncesi, Antalya milletvekilliği için 3'üncü sıra adayı Mehmet Günal, 4'üncü sıra adayı Feridun Bahşi ve 8'inci sıra adayı Razaman Kal'ı aday göstermesinden dolayı MHP'yi destekleyeceklerini yaptıkları basın toplantısı neticesinde açıklamıştır. Abdullah Duman, Antalya milletvekili aday listesinde yörüklere yer vermeyen ya da seçilebilir sıraya koymayan partilere tepki göstererek, bunun aksini yapan MHP'ye teşekkür ederek, bu nedenle yörükler olarak Milliyetçi Hareket Partisi'ne desteklerin tam olacağını dile getirdi.⁹²

Bu örnek, esasında yörüklerin siyasi duruşlarının parti mi, yoksa isim mi arkasında olduklarının bir örneğidir. Kendisi gibi yörüklerden daha fazla aday gösterecek başka bir partinin olması durumunda oyların da diğer partilere kayabileceği bir gerçektir.

Sadece bu örnekten yola çıkarak tek bir gerçekliğe ulaşmak yanlış olur. Bununla birlikte, dernekleşmeye gitmemiş, ancak kendini ailesinden veya çevresinden dolayı belli bir partiye ait olduğunu hisseden yerleşik veya halen göç eden yörükler de çoğunluktadır.

3.2. Yörüklerin Siyasal Davranışlarını Şekillendiren Faktörler

Siyasal katılmayı belirleyen önemli faktörler, kişilerin bireysel özelliklerinden kaynaklanır. Bireysel özellikler de kişisel özelliklerden, fiziki özelliklerine hatta değer yargılarına kadar uzanır. Bu çerçevede siyasal kaynaklar; cinsiyet, yaş, kentleşme, eğitim, meslek, kitle iletişim araçlarını izleme, gelir gibi çeşitli özelliklerce belirlenmiş olur. Ancak Yörüklerde, bu durumun en belirliyiçi ögesi, göçerliktir. Esasında sayılan maddelerin bazılarında göçerlik de

⁹² http://www.kanalvip.com.tr/haber_detay.asp?ID=22373&baslik_id=41, erişim tarihi: 03.05.2010

kendini belli etmektedir. Eğitim, meslek, kitle iletişim araçlarını izleme ve kentleşme gibi faktörler tamamen göçerlikle alakalıdır.

Bireyin kontrolünde olmayan yaş ve cinsiyet gibi faktörlerden, özellikle cinsiyet konusunda en medeni ülkelerde bile kadınların geride kaldığı oldukça net bir şekilde görülmektedir. Yörüklerde de kadınların belirleyiciliği erkekler tarafından belirlenmektedir. Ancak daha sonraki nesillerde gelir sahibi olabilmiş ve kendine yeten bağımsız kadınların varlığı, en azından pasif siyasette kadınların da kendi fikirlerini ortaya koyabilmelerine sebep olmuştur.

Kentleşmeyi modernleşmenin bir boyutu olarak görenlere göre, kentler siyasal katılmayı hızlandıran bir kültürel çerçeve oluşturmaktadır. Kentsel yaşam, sağladığı eğitim imkanı ve ikincil grup faaliyetlerinden ötürü, siyasal gelişmeleri izleme ve siyasal kararlara katılma yönünden kırsala oranla daha geniş bir çevre oluşturmaktadır.⁹³ Yörüklerin göçer olanları genel olarak kırsalda, yerleşik olanları da kentlerde veya kente yakın yerleşim merkezlerinde olmasından dolayı, siyasal gelişmeleri takip edebilmede yerleşik olanların daha başarılı olduğu görülmektedir.

Bireyin almış olduğu eğitim, yaşadığı çevre vb. değişkenler sahip olacağı mesleği belirlemede etkili olmaktadır. Sahip olunan meslek de bireyin toplumdaki statüsünü belirlemektedir. Toplumdaki statüsünün yüksek olması, bireyin siyasal konulara olan ilgisini de belirlemektedir. Yörüklerde de göçmen hayatın getirisi sonucu var olan hayvancılık veya çiftçilik gibi meslekler siyasetin bilinç seviyesini de ortaya koyar. Yerleşik hayata geçmiş olan Yörüklerde durum, eğitim seviyesinin yükselmesi neticesinde bilincin de artmasına sebep olmakta ve aktif veya pasif siyasette kendilerini gösterebilmelerine sebep olmaktadır.

Bireylerin gelir düzeylerinin yükselmesi, daha üst düzeylerde siyasal katılımlarına sebep olmaktadır. Yörüklerde de belli başlı oba başlarının milletvekili düzeyinde temsil etmeleri veya yerel anlamda belediye başkanlıklarına aday olmaları bunun neticesidir.

Netice itibariyle, sayılan bütün maddeleri Yörük kültürüyle bağdaştırıp yorumladığımızda karşımıza, konar-göçerlik durumunun halen devam edip etmemesi gelmektedir. Yörüklerin tüm adetlerini, geleneklerini, göreneklerini belirleyen bu durum, siyasal davranış açısından incelendiğinde, sayılan tüm faktörlerin kökeni olarak görünmektedir.

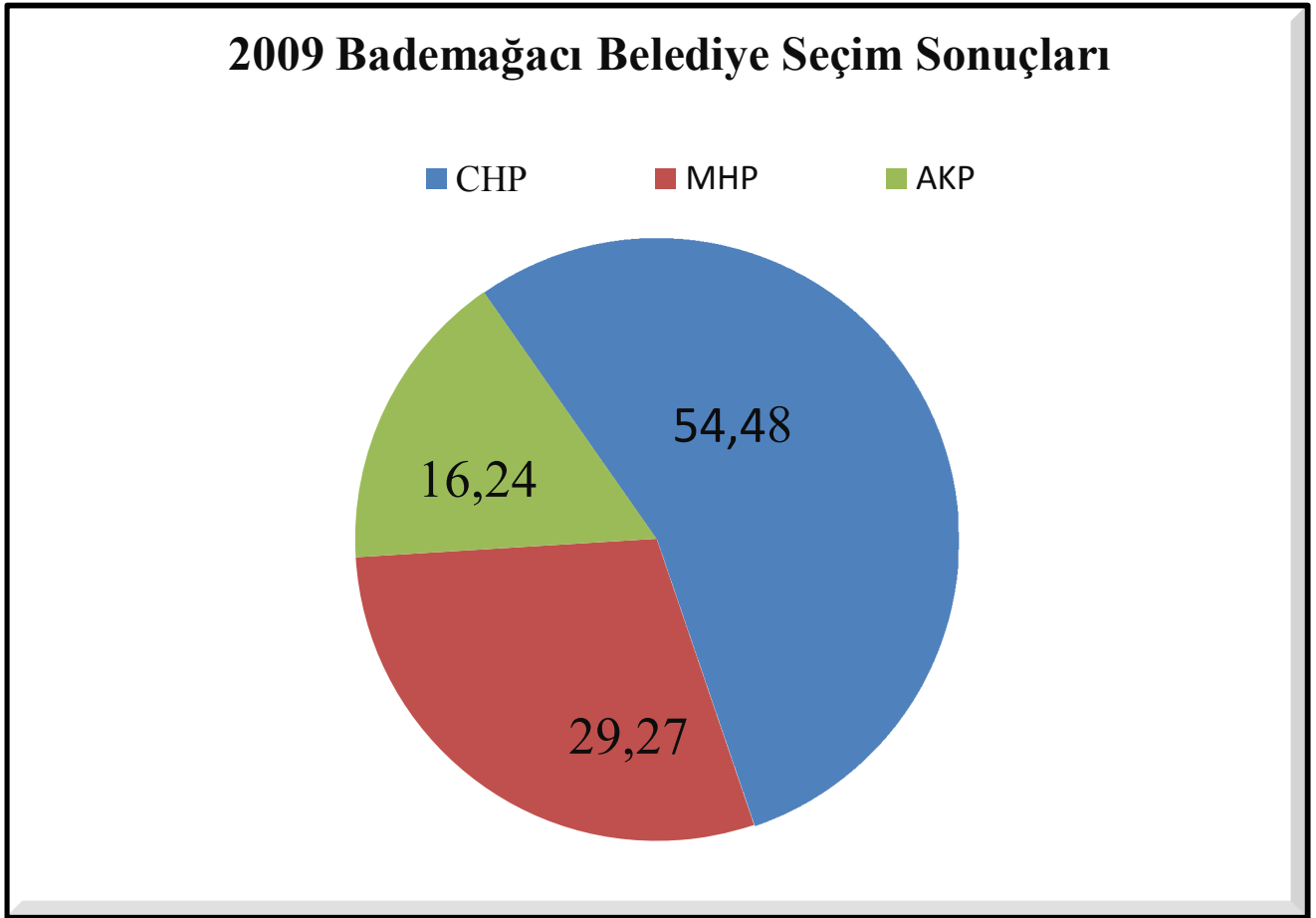
⁹³ Ersin Kalaycıoğlu, "Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme", İ. Üni SBF Yayınları, İstanbul, 1983, syf 10

3.3. Antalya'nın Yeni Beldelerinde 2009 Yerel Seçim Sonuçlarının İncelenmesi

Bu kısımda, Antalya'da, Muratpaşa ve Konyaaltı gibi sonradan ilçe olmuş belediyelerimizden Döşemealtı'ndaki Bademağacı, Ekşili, Dağbeli, Karaveliler, Karaöz beldelerinin ilk seçim sonuçlarının değerlendireceğiz.

Bu bölgenin seçilme amacı, bölgede yörük kültürünün günümüzde bile halen güçlü bir şekilde yaşatılması ve sürdürülmesidir.

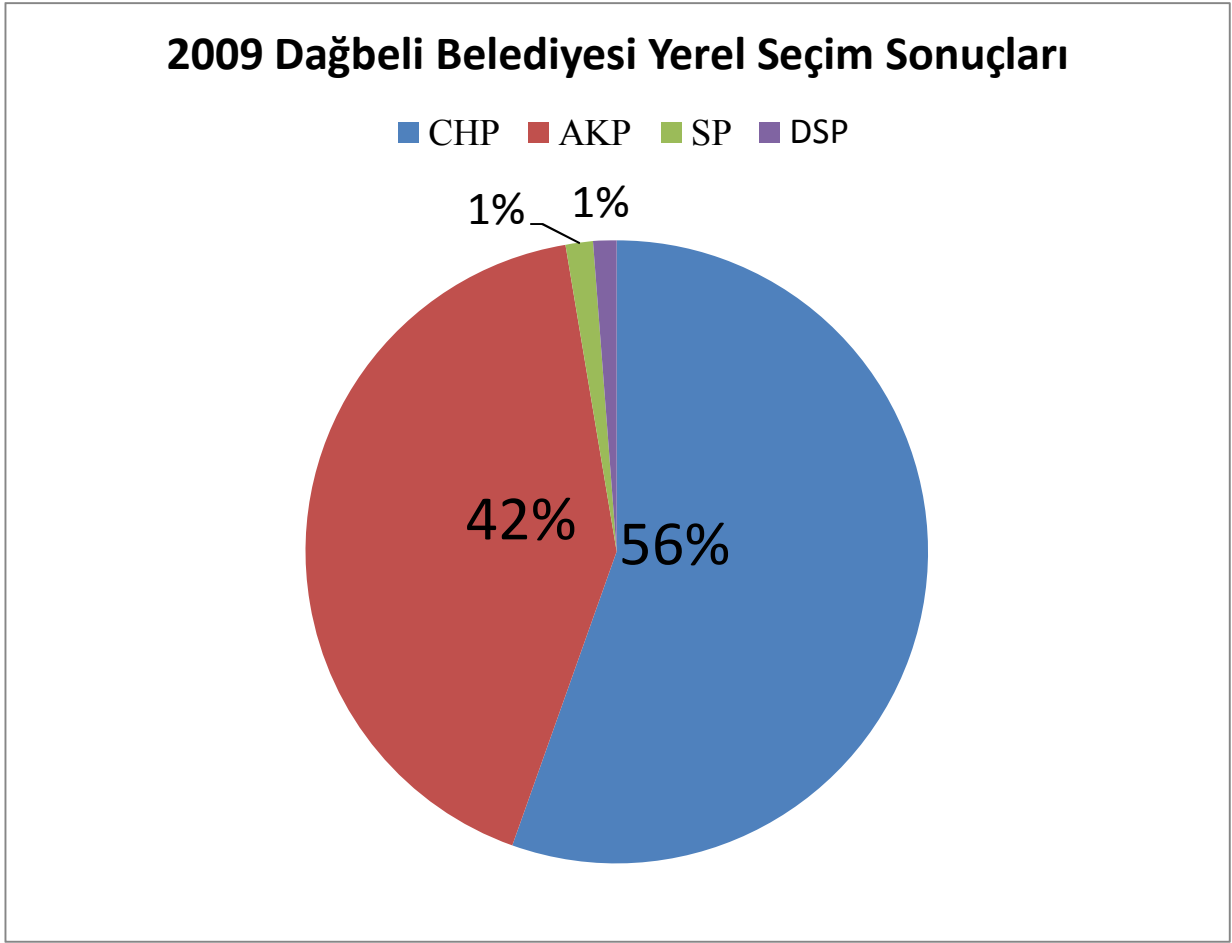
3.3.1. Bademağacı Belediyesi

Grafik 1

Akpınar ve Yeni Mahalle'den oluşan Bademağacı Belediyesinde, 2009 yerel seçim sonuçlarında, 1650 geçerli oyun, 899'u CHP'ye, 483'ü MHP'ye ve 268'i de AKP'ye verilmiştir. Bu bölgede oyların yarısından fazlasını alan CHP'nin üstünlüğü göze çarpmaktadır.

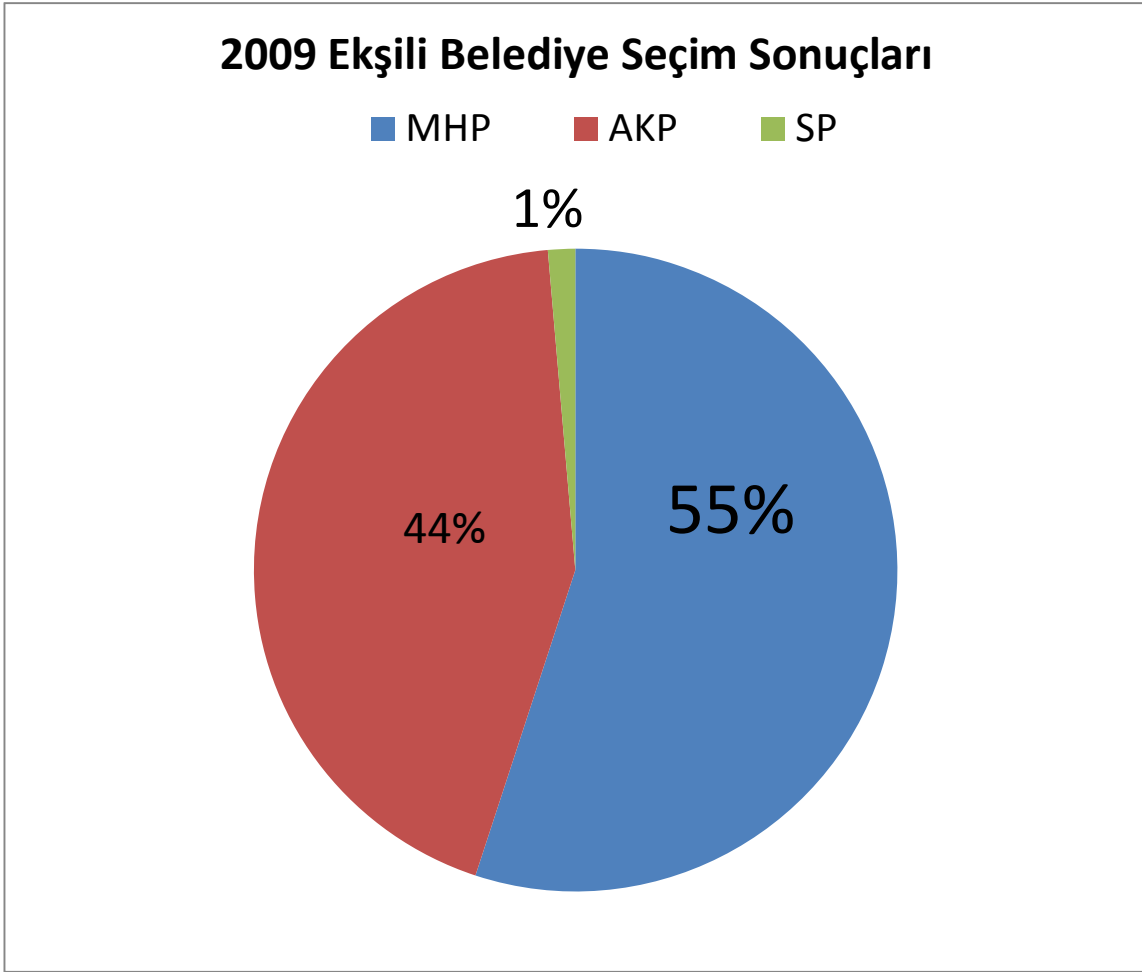
3.3.2 Dağbeli Belediyesi

Grafik 2

Cami ve Emniyet mahallelerinden oluşan Dağbeli Belediyesinde, 2009 yerel seçim sonuçlarında, 1476 geçerli oyun, 805'i CHP'ye, 609'u AKP'ye, 42'si SP'ye ve 20'si DSP'ye verilmiştir. Burada CHP'nin üstünlüğünün olmasının yanısıra, kuvvetle muhtemel parti bağlılığından dolayı Saadet Partisi'ne ve Demokratik Sol Parti'ye de geçerli oy çıkmıştır.

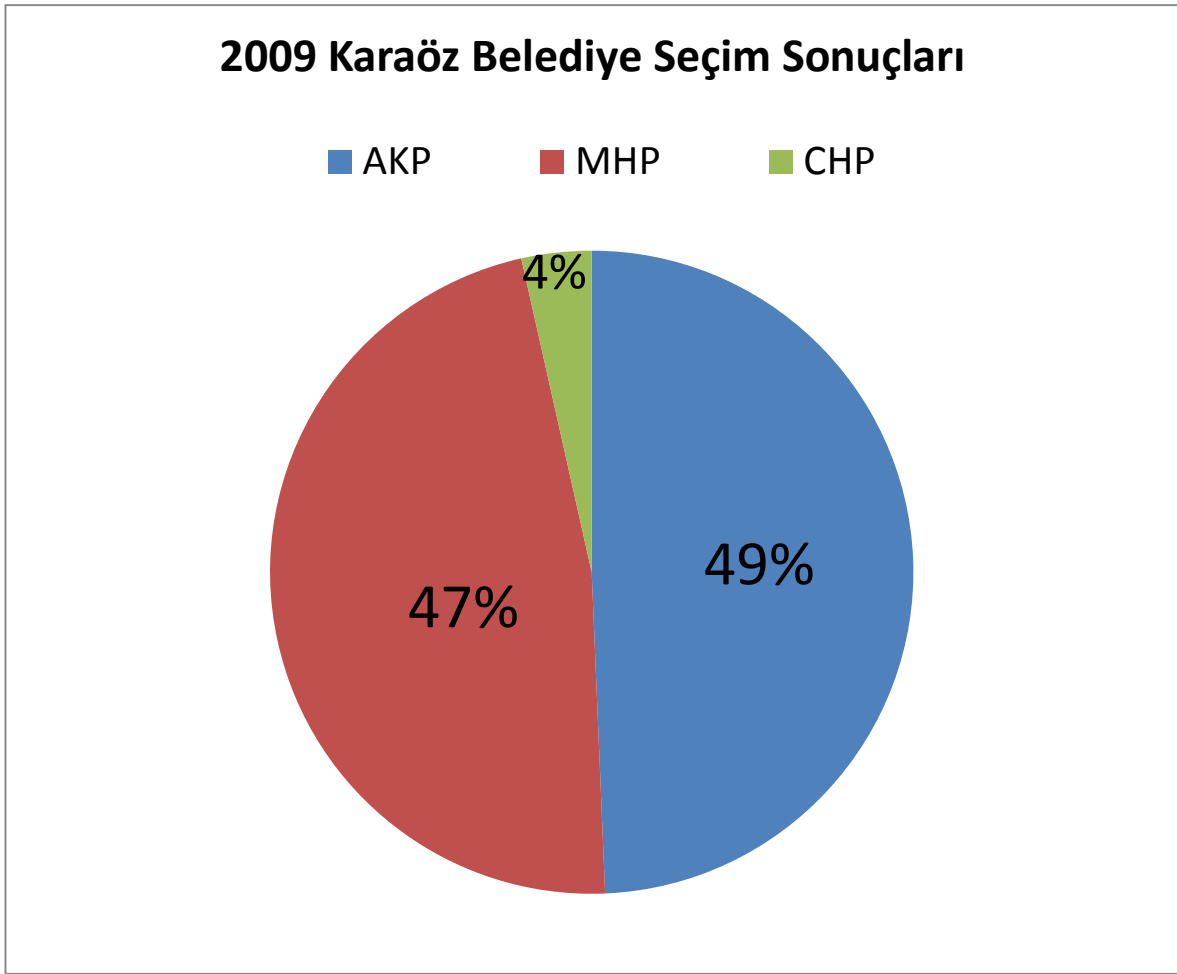
3.3.3. Ekşili Belediyesi

Grafik 3

Aşar, Aşağı, Menderes ve Pınar mahallelerinden oluşan Ekşili Belediyesinde 2009 yerel seçim sonuçlarında, geçerli sayılan 731 oyun, 407'si, MHP'ye, 322'si AKP'ye ve 2 tanesi de Saadet Partisine verilmiştir.

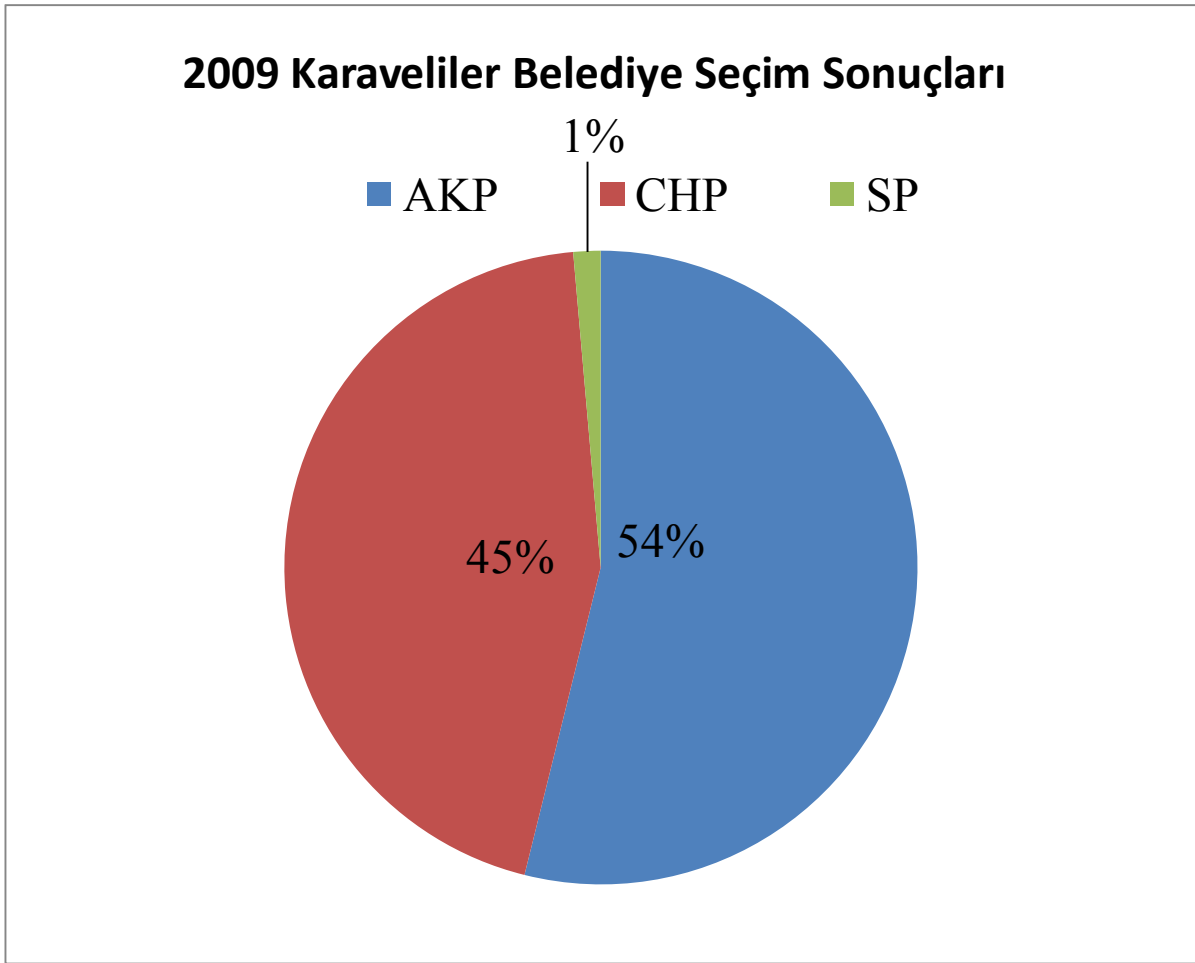
3.3.4. Karaöz Belediyesi

Grafik 4

Cebel, Hacıceliller, Hatipler, Köseler, Ortaköy ve Yelyurt Mahallelerinden oluşan Karaöz Belediyesinde 2009 yerel seçim sonuçlarında, geçerli sayılan oyun 1923 oyun, 948'i AKP'ye, 906'sı MHP'ye, 69'u da CHP'ye verilmiştir. Bu belediyede AKP ile MHP arasındaki büyük çekişmenin neticesinde AKP önde gelmiştir.

3.3.5. Karaveliler Belediyesi

Grafik 5

Bucak, Camiönü, Orta ve Yörükler mahallelerinden oluşan Karaveliler Belediyesinde 2009 yerel seçim sonuçlarında, 1095 geçerli oyun, 588'i AKP'ye, 488'i CHP'ye, 14'ü MHP'ye ve 5'i de SP'ye verilmiştir. Karaveliler belediyesinde seçim AKP ve CHP arasında gidip gelmiş ve neticede AKP belediye seçimini kazanmıştır.

Seçim neticelerinden çıkarılabilecek sonuç açıktır. Yörükler, siyasi tercihlerini yaparlarken, sadece bir partinin çerçevesinde toplanmamaktadır. Buldukları çevrede kendi ailelerine ait bir siyasi görüş veya bir siyasi partinin arkasında durmak bulunurken, bir genelleme yaparak yörükler sağ görüşlü veya sol görüşlüdür demek yanlıştır. Neticede yapılan tercihler ailevi veya çevresel nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir.

Antalya'nın doğusu (Serik, Akseki, Manavgat vb.) genel olarak sağ görüşlüdür şeklinde yapılan genelleme, zaten kendisi Serikli olan Dr. Bekir Kumbul'un siyasetinde solunda bir duruşu olan CHP'nden aday olması ve Büyükşehir Belediye Başkanlığını kazanmasıyla çürütülmüştür. Bunun tersi olan örnekleri de çoğaltmak mümkündür.

Yerel seçimlerde gerçekleşen, partilerden yana olan seçim tercihlerinin dönem dönem değişkenlik göstermesi de bir anlamda, esasında, seçmenlerin adayın isminden dolayı oyunu kullanmasından gerçekleşmektedir.

Sonuç itibariyle yörükler, Antalya'nın yerel siyasetinde çoğu zaman aile ve çevresinin desteklediği partiyi desteklemesinden dolayı, net olarak belli bir partinin tekelinde olduğu söylenemez. Bu da yörüklerin derneklerin şu partiyi destekleyeceğiz sözlerinin tam olarak gerçeği yansıttığı söylenemez. Seçim dönemi öncesi partilerin yaptıkları yörükler üzerine çalışmalar, esasında yörüklerin seçmeyi düşündüğü partiyi değiştirmemekte, sadece kendi kültürlerinin biraz daha ön plana çıkmalarına sebep olmaktadır.

3.4. Aktif Siyasette Yörükler

Antalya yerel siyasetinde yörükler, seçmen olarak siyasette bulunduğu gibi, seçilen olarak da bir çok kez adayların karşılıklarına çıkmışlardır.

1999 Antalya büyükşehir belediyesi seçim sonuçları neticesinde, yörük kökenli olan Dr. Bekir Kumbul, CHP'nden aday olmuş ve seçimi kazanmıştır. Bekir Kumbul 1951 yılında Serik-Karadayı'da doğdu. Tıp fakültesini bitirdi. 1999-2004 döneminde Antalya Büyükşehir Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur.⁹⁴

23. Dönem AKP milletvekillerinden Yusuf Ziya İbreç, Kaş'lı olup kendisinin kökeni de yörüktür. Yusuf Ziya İbreç, 13 Mart 1959'da Antalya Margaz'da doğdu. Viyana İktisat Üniversitesi'ni bitirdi. Yüksek lisans ve doktorasını aynı üniversitede tamamladı. Birçok üniversitede öğretim üyesi olarak ders verdi. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde Dekan

⁹⁴http://www.antalya.bel.tr/tr/bel_kurumsal/eski_baskanlar.cfm?uid=71, erişim tarihi: 03.05.2010

Yardımcılığı, Çankaya Üniversitesi'nde Bölüm Başkanlığı, Beykent Üniversitesi'nde Dekanlık, Rektör Yardımcılığı ve Rektörlük, Bahçeşehir Üniversitesi'nde Uğur Eğitim Kurumları Başkanvekilliği, Uluslararası Balkan Üniversitesi'nde Kurucu Rektörlük görevlerinde bulundu. TOBB ve Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu'nda; KEİPA, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Ankara Ticaret Odası'nda yönetici ve danışman olarak görev yaptı. 23. Dönem'de Türkiye-AB KPK Üyesi oldu.⁹⁵

21. Dönem milletvekili seçilmiş olan Kemal Çelik, Antalya ilinin Serik ilçesinden olup kendisi de yörüktür. Kemal Çelik, 1980-1990 yılları arasında Çamlıhemşin, Pütürge ve Iğdır ilçelerinde Kaymakam olarak görev yaptı. 1990-1995 yılları arasında İçişleri Bakanlığı Teftiş kurulunda Mülkiye Başmüfettişliği ve İçişleri Bakan Danışmanlığı yaptıktan sonra, 1995-1997 yılları arasında Hakkari Valisi olarak görev yaptı. 1997 yılında Emniyet Genel Müdürü oldu. 1999 seçimlerinde DYP Antalya Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde İçişleri Ve Çevre Komisyonları üyeliklerinde bulundu. Ayrıca Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Üyesi olarak ülk

emizi yurtdışında temsil etmiştir. 2002 seçimlerinde Antalya'dan yine birinci sıra milletvekili adayı olmasına rağmen, partisi DYP'nin ülke barajını aşamaması nedeniyle, parlamentoya giremedi.^{96 97}

Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Antalyalı yörükler genel olarak sadece bir partiden siyasi hayatlarına sürdürmemiş, Türk siyaset yelpazesinin sağında, solunda ve merkezindeki partilerin çoğunda siyasi hayatlarını devam ettirmektedirler.

3.5. Yörükler Cemaat-Cemiyet Kültürünün Neresinde?

Bu konuda Ferdinand Tönnies'in temel kavramsal kategorilerinden bahsetmek gerekir. Ferdinand Tönnies "gemeinschaft" (cemaat) ve "gesellschaft" (cemiyet/toplum) olarak adlandırdığı iki farklı toplumsal grup tipi arasında bir ayrım yapmıştı. Ona göre, "cemaat" bireyselliklerini aşmış olan insanların ortak inanç ve değerler etrafında bütünleşmiş olduğu durumu, "cemiyet" ise bireyselliklerin ön planda olduğu ama ortak çıkarlar bilincinin bir arada tuttuğu daha gevşek grubu ifade ediyordu. Bununla beraber cemaat toplumunda ortak irade, üyelerin bağımsız kişiliğinin olmaması, grubun menfaatinin önde gelmesi, karizmatik

⁹⁵ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.bilgi?p_sicil=6451, erişim tarihi: 03.05.2010

⁹⁶ http://www.mhp.org.tr/mhp_merkez_yonetim_kurulu.php?dummy=1&sub=&cvid=234, erişim tarihi:03.05.2010

⁹⁷ Kendisiyle yapmış olduğum birebir röportaj Ek-1 syf 80'de bulunmaktadır.

inancın önemi, törelerin ve adetlerin değeri ve doğal dayanışmanın bulunmasına karşın cemiyette ise bireysel irade,bağımsız kişilik, birey menfaati, doktrinlerin önemi, geçici zevk ve modaların önemi ve bireysel mülkiyet önem kazanmaktadır.

Yörüklerde bu durumu göçebelik kültürüyle anlatmak mümkündür. Yerleşik hayata geçiş çoğaldıkça ve birincil ilişkiler ikincil ilişki tarzına dönmeye başlamakta ve dolayısıyla bağlar da yavaş yavaş kopmaya başlamaktadır. Zaman içerisinde yerleşik hayata geçmiş olan cemaat kültürü almış olan yörük aileleri, kendisi veya bir alt jenerasyonunun eğitim almasıyla beraber, artık kendi düşünce yapısını oluşturmaya başlıyor ve bu da biat etme kültürünün özgür düşünceye dönmesine sebep oluyor. Ayrıca göçer konumdayken Yörük aşiretlerinin kendi çadırlarından, zaman içinde bireysel mülkiyete geçmesi ve adetlerin yerini modanın alması gibi örnekler de cemaat kültüründe cemiyet kültürüne geçişin birebir göstergesidir.

Yörüklerin son zamanlarda bu kadar çok festival ve sosyal aktivite yapması da esasen buna dayanmaktadır. Özellikle bu kopuşun ve kültür erezyonunun farkına varabilmiş olan yörükler, kendi adetlerini, gelenek ve göreneklerini bir sonraki nesle aktarabilmek için bu tip faaliyetler düzenlemekte ve cemiyet hayatının getirdiği bazı eksik yönleri bu şekilde tamamlayabilmektedirler. Yani esası tamamen cemaat kültürüne dayanan Yörük kültürü, zamanın getirdiği değişimlere karşı, yine kendi çabasıyla geçmişine sahip çıkabilme anlayışına inanan Yörüklerce kendi kendini koruyabilme çabası içersindedir.

3.6. Baskı Grubu ve Sivil Toplum Olarak Yörükler

Dernekleşme ve kendi kültürlerinin sesinin oluşturduğu gücü belli bir dernekleşme neticesinde yörükler, 1994 yılında Antalya Yörükler Kültür ve Yardımlaşma Derneği'ni kurmuşlardır.

Halen başkanlığını Abdullah Duman'ın sürdürdüğü dernek, kendi kültürlerinin en güzel örneklerinin sergilendiği şölenlerle, kültürlerini yaşatmaya ve yeni nesillere tanıtmaya ve sevdirmeye devam etmektedir.

Bu dernek, yalnızca kültürel etkinliklerle göz önünde olmayıp, ülkede ve yerelde gerçekleşen olayları da takip etmekte ve olaylara karşı yörüklerin duruşunu göstermektedir.⁹⁸

2009 yılında kurulmuş olan Yörük Sanayici İşadamları Derneği(YÖSİAD) emekleme aşamasındadır. Bu dernek, son dönemde düzenlenen şölenlerde ön plana çıkmaktadır.

⁹⁸ Örnek olarak bkz. http://www.ajansbir.com/haber-25499---Antalya_Yorukler_Dernegi_nden_Ozbek_in_tutuklanmasina_tepki.html, erişim tarihi: 09.05.2010

Ancak bu dernekler haricinde, Antalyalı yörüklerin başka bir oluşumu öne çıkmamaktadır. Bu biraz da Antalyalı yörüklerin kendi bölgelerinde, köylerinde veya yaşadığı yerlerin getirdiği siyasi eğilimler neticesinde şekillenmesinden gelmektedir. Daha önce de belirttiğim gibi Antalyalı yörükler, siyasetin bütün partilerinden sempati duyan insanlardan oluşmaktadır. Bu biraz da yörüklerin bağımsızlık ruhlarından gelmektedir. Kendilerini belli bir dernek altına bağlamak yerine, kendileri diledikleri partinin doğrultusunda ilerlemekte ve kendini içinde özgür hissettiği oluşumların içinde görmektedir.

Siyasi anlamda bolca farklılığı barındıran yörükler, kültürel anlamda büyük farklılıklar barındırmazlar. Genel olarak Antalya'nın doğusunda ve batısındaki yörükler arasında, konuşma şeklinden, yaşamlarını idame ettirme yöntemlerine kadar hemen hemen hiç fark yoktur. Buradan hareketle, dernekleşmeyi siyasal değil, kültürel olarak gördüğümüzde yörükler, bu tip derneklere daha çok ilgi gösterecek ve kendi kültürlerinin devamını sağlamayı daha çok arzu edecektir. Yapılması gereken, siyasal derneklerin olduğu gibi, sadece kültürel duruşu olan derneklerin de Antalya'da çoğalabilmesini sağlamaktır.

Bu derneklerin çoğalması, tabi ki kültürün devamını sağlamaya yetmez. En önemlisi, kültürün asıl sahiplerinin bu derneklere üye olmasını ve etkinliklere katılımını sağlamaktan geçmektedir.

3.7. Yörüklerin Siyasi Kültürü

Almond ve Verba'nın ünlü Civic Culture adlı çalışmalarının 1963'de yayımlanmasıyla siyasi kültür kavramı siyaset bilimi incelemelerinde daha yoğun kullanılmaya başlanmıştır. Almond ve Verba'ya göre siyasal kültür, yurttaşların siyasal sisteme ve onun farklı unsurlarına karşı tutumları ile bireylerin sistem içindeki rolüne ilişkin tutumlarından oluşur. Diğer bir tanıma göre siyasal kültür, ampirik inançlar, anlamlı semboller ve siyasal eylemin ona bağlı olarak gerçekleştiği durumları niteleyen değerler sistemidir.⁹⁹ Almond ve Verba, toplum üyelerinin siyasal birimlere katılım derecesini esas alarak siyasal kültürle ilgili üçlü bir ayrıma gitmişlerdir: cemaatçi ve yerel siyasal kültür, tabiyet kültürü ve katılımcı siyasal kültür.¹⁰⁰

Cemaatçi ve yerel siyasal kültürde birey içine doğduğu çevresiyle özdeşleşmiştir. Çevreye aidiyeti, kısa mesafeli, yerel ve dar olan birey, siyasal merkezin ya hiç farkında değildir ya da uzağında olup ona karşı kayıtsızdır. Ulus devletin kurumlarını bilmez ve tanımaz. Şayet

⁹⁹ Pye, Verba, "Political Culture and Political Development" Princeton, Princeton University Press 1965 s. 513

¹⁰⁰ C. Oktay, "Siyaset Bilimi İncelemeleri", Alfa Yayınları, syf.218

tanıyor olsa bile kurumlardan herhangi bir beklentisi olmaz. Modern bir siyasal merkez olarak ulus devlet bireyin kapsama alanı dışındadır. Dolayısıyla, bireyin ilgisi cemaatla sınırlıdır, yereldir. Bireyin varlığı da cemaata bağlıdır.¹⁰¹

Tabiyet kültüründe birey, siyasal merkezden haberli olup siyasal merkezin farkında olmasına karşın, kendisini teba olarak algılamakta ve siyasal merkez üzerinde herhangi bir etkide bulunabileceğini düşünmemektedir. Siyasal merkez karşısında birey edilgindir, siyaseti daha çok ileri gelenlerin işi olarak düşündüğünden kendisi geri planda durur.¹⁰²

Siyasal kültürün üçüncü biçimi olan katılımcı kültürde birey siyasal düzenin bütünüyle farkındadır. Bu kültürde etkin, toplumsal ve siyasal yaşama yoğun biçimde katılan birey örneği yaygındır. Bireyin siyasal eylemleri ile bu eylemlerden beklediği sonuçlar arasında rasyonel bir bağ vardır. Katılımcı kültürde siyaset birey açısından etkilenebilen ve üzerinde denetim kurulan süreçtir.¹⁰³ Siyasal kültürün bu çeşidini aynı zamanda yurttaşlık kültürü (civil culture) olarak adlandıran Almond ve Verba, bunu istikrarlı demokrasiye yol açan tutum ve değerler demeti olarak adlandırırlar.¹⁰⁴

Yörüklerde de Almond ve Verba'nın bu üçlemesine en uygun düşeni tabiyet kültürüdür. Seçmen, siyasal merkezin varlığından haberdardır, ancak yörük beyinin verdiği karar neticesinde seçmenler oylarını belirlerler. Ancak tabi zamanla yörükler yerleşik hayata geçip, obalarıyla bağlantılarını koparmasından sonra tabiyet kültüründen, katılımcı siyasete geçmelerine sebep olmuştur. Ama bu yerleşik olanlar için geçerlidir, yoksa hala göçmen olan yörüklerde teba kültürünün devam ettiğini, oyların blok halinde yörük beyinin seçtiği partiye gittiğini söyleyebiliriz.

3.8. 2010 Anayasa Referandumunun Antalya İlçelerinde İncelenmesi

2010 Anayasa referandum öncesi yörükler adına açıklama yaptığını belirten bazı yörük dernekleri basına yaptıkları açıklamalarda evet oyu kullanacaklarını söylemişlerdi. Zaman gazetesinin 04.09.2010 tarihli yapmış oldukları habere göre; "Manavgat'ın Taşağıl beldesi Bekirler Mahallesi'nde bulunan kıl çadırda toplanan Honamlı, Karahacılı, Solaklı, Karaçadır yörüklerinin temsilcileri, Toros Yörükleri Kültür ve Diyalog Derneği(TOYÖKÜD) Başkanı Ömer Gürler ve dernek genel sekreteri avukat Mücahit Gündoğdu, 8 gün sonra yapılacak olan halk oylamasında 'evet' diyeceklerini bildirdi.

¹⁰¹ age. syf. 218

¹⁰² age. syf. 218

¹⁰³ age. syf. 220

¹⁰⁴ B. Levit, "Political Culture and the Science of Politics" Latin American Research Review,

Toros yörükleri olarak referandumu partiler üstü gördüklerini, siyasi parti liderlerin polemiklerini tasvip etmediklerini belirten avukat Mücahit Gündoğdu, milli iradenin tecellisi adına böyle bir halk oylamasının 27 Mayıs askeri darbesi sonrası yapıldığı için tarihi bir öneme sahip olduğunu kaydetti. Hükümetin, 26 maddelik anayasa değişikliği paketinin Türkiye'nin özgürleşmesi ve halk namına doğru bir karar olduğunu belirten Gündoğdu, yörüklerinde 12 Eylül'de 'evet' diyerek doğru kararı tasdikleyeceğini ifade etti. Gündoğdu, "Yörükler derneklerinde farklı partilere üye ve oy vermiş kişiler var. Ülkemizin demokratikleşmesi ve ileri düzey yargı sistemine kavuşması için referandumu partiler üstü görüyoruz. Partilerin liderleri ve taraftarlarının siyasi polemikleri ve çekişmelerini 2011 genel seçimlere saklamalarını istiyoruz. Referandumda 'evet' diyen arkadaşlar, 2011 seçimlerinde gönüllerinden geçen istediği partiye oyunu verebilir. Bir daha ülkemizde askeri darbelerin olmaması ve Yakomoç, Ayışığı, Balyoz, Eldiven ve Sarıkız darbe planları olmaması için referandumda evet diyoruz. Sandıkta seçtiğimiz temsilcilerin atanmışların vesayetine girmemesi için 'evet' diyoruz. Son sözü belirli zümrelerin değil, 'milletin' söylemesi için 'evet' diyoruz. Gelecek kuşakların özgürlüklerle ve düşüncelerini rahatça ifade edebileceği bir Türkiye için 'evet' diyoruz" diye konuştu.

Solaklı yörüklerinden olduğunu belirten Taşagıl Yaş Sebze ve Meyve Komisyonu Derneği Başkanı Recep Gündoğdu, siyasi iktidarların gelip geçici olduğunu, 12 Eylül'de yapılacak olan halk oylamasının gelecek kuşakların kaderini belirleyeceği için tarihi öneme sahip olduğunu kaydetti. Gündoğdu, "Atanmışların, seçilmişler üzerinde boyunduruk kurmasına referandumda 'evet' diyerek dur diyeceğiz. Gerçek anlamda milli iradenin tecellisi ve sivil bir anayasa için 'evet' diyoruz. Bir kısım ayrıcalıklı olmasına son vermek için 'evet' diyoruz. Hukukun üstünlüğü için 'evet' diyoruz. Referandumun politik malzeme yapılmasına karşıyız. Kişi temel hak ve hürriyetleri politik malzeme olamaz" şeklinde konuştu."¹⁰⁵

Bu haberden yörükleri temsilen bazı derneklerin verdiği demeçlerden dolayı yörüklerin çoğunluğunun bu yönde bir oy kullanmış olduğu gibi bir kanı oluşuyor görünmüş olmasına rağmen, netice bu yönde gerçekleşmemiştir. Antalya ilçe bazında 2010 Anayasa referandum sonuçlarına göre yörüklerin çoğunlukta bulunduğu Elmalı, Finike, Gazipaşa, Kumluca, Manavgat, Serik, Demre, İbradı, Kemer gibi ilçelerin yanı sıra, Kepez, Konyaaltı, Muratpaşa, Aksu, Döşemealtı gibi merkez ilçelerde hayır oyu çıkmıştır. Ancak Akseki, Alanya, Gündoğmuş ve Korkuteli'den de evet oyu çıkmıştır. (2010 Referandum Sonuçları için bkz. Tablo-1)

¹⁰⁵ <http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1023865> erişim tarihi: 15.09.2010

2010 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ REFERANDUMU SONUÇLARI

İlçenin Adı	İlçenin Sandık Sayısı	Sandık seçmen listesindeki kayıtlı olanların sayısı	Halkoylamasına katılanların sayısı	Geçerli oyların sayısı	Geçersiz oyların sayısı	Evet oyu verenlerin sayısı	Hayır oyu verenlerin sayısı
AKSEKİ	71	12393	9180	8910	270	4975	3935
ALANYA	461	162455	122709	120001	2708	62940	57061
ELMALI	106	27981	25367	24730	637	11858	12872
FİNİKE	100	32975	27029	26410	619	11215	15195
GAZİPAŞA	108	34597	28497	27841	656	10975	16866
GÜNDOĞMUŞ	34	6985	5755	5509	246	3286	2223
KAŞ	126	38021	31899	30996	903	12621	18375
KORKUTELİ	135	37015	32845	32138	707	18380	13758
KUMLUCA	136	45625	36634	35892	742	16345	19547
MANAVGAT	351	120516	95778	93978	1800	41428	52550
SERİK	219	73169	61610	60498	1112	23607	36891
DEMRE	51	17517	14840	14431	409	6323	8108
İBRADI	12	2655	2083	2026	57	909	1117
KEMER	63	24065	17955	17627	328	7170	10457
KEPEZ	679	272524	198538	194818	3720	95893	98925
KONYAALTI	209	79635	59352	58680	672	18492	40188
MURATPAŞA	740	295609	219730	216937	2793	71403	145534
AKSU	121	41750	32133	31484	649	15038	16446
DÖŞEMEALTI	92	29300	24971	24372	599	11706	12666

İli : ANTALYA

Tablo 1: Antalya İlçelerinde 2010 Anayasa Referandumu Sonuçları¹⁰⁶

Buradan çıkarılması gereken netice, bazı yürük derneklerinin yapmış oldukları açıklamalardan yola çıkarak yapılan değerlendirmelerin tam manasıyla gerçeği yansıtmadığı ya da başka bir deyişle bu derneklerin temsilcilerinin söylemlerinin, demecin bulunduğu bölgedeki bütün yürükleri kapsamadığıdır.

¹⁰⁶ <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> erişim tarihi: 15.09.2010

SONUÇ

Antalya yörüklerinin yerel siyasetteki yeri ve önemi adlı tezimin neticesi itibariyle varılmak istenen ilk nokta, yörüklerin genel olarak bir milletten öte bir kültürü yansıtmakta olduğunu göstermektedir.

Yörükler, bir diğer anlamıyla konar-göçerler, Türklerin göçmen kültürünün vücut bulmuş halidir. Bu kültür diğer yabancı kültürlerin çabalarıyla yavaş yavaş çürümeye başlamıştır. Her ne kadar yerel çalışmalarla bu kültür yaşatılmaya çalışılsa da, artık şehirli olmaya başlayan ve göçmenlik vasıfları azalan yörükler geçmişlerinden uzaklaşmaya başlamıştır ve bu gibi çalışmalarla ve zaman zaman yaylalarda gerçekleştirilen festivaller ve şenlikler bir anlamda bunu durdurmayı amaçlamaktadır.

İşin yerel kısmına ve tezin asıl konusunu oluşturan yere gelirse, Antalya yörüklerinin siyasi tercihleri, tam bir Türkiye tablosu gibidir. Yörüklerin içinde, sağ partilerden, merkez blokta bulunan partilerden ve sol partilerden bir çok aday ve seçmen bulunmaktadır. Esasında bu biraz da yörüklerin tam manasıyla bir parti peşinde gitmediğini, dönem dönem çeşitli isimlerin arkasında bulunduğunu göstermektedir.

Antalya doğusu ve batısı itibariyle kültürel olarak her ne kadar birbirine yakın gibi görünse de, kültürel anlamda bazı konularda ayrışmaktadır. Bu kültürel farklılığı, iki bölgenin geçmişinde farklı göç yollarından gelmiş olmaları ve yerleştirilmiş olmalarına bağlanabilir.

Bölgelerdeki yapmış olduğum mülakatlar ve araştırmalar neticesinde Antalya'nın doğusundaki Serik, Akseki, İbradı gibi ilçelerde, İç Anadolu'ya yakınlık olmasından dolayı, kültürel olarak daha muhafazakar bir duruş çıkmakta ve sağ ve merkeze yakın partilere daha fazla oy çıkmakta olduğu gözlemlenmektedir. Antalya'nın batısında, belki de Ege Bölgesi'ne olan yakınlıktan dolayı, Kumluca, Finike, Demre gibi ilçelerde sol ve merkeze yakın partilerden oy çıkmaktadır.

Antalya'nın merkezine ve merkeze bağlı olan köylerine gelince ise bu durum iyice karmaşıklaşmaktadır. Merkezde daha sonradan yerleşik hale gelmiş olan yörükler, belli iş kollarında uzmanlaşmasıyla birlikte, eğitim standartlarının arttığını veya daha sonraki nesilin eğitim standartlarını arttırmak için çaba sarfettikleri görülmektedir.

Merkezde veya merkeze bağlı köylerde siyasi duruş, Antalya batı ilçeleri veya doğu ilçelerindeki gibi çok net olmamakla beraber, merkezde bütün ilçelerden göç etmiş olan yörüklerin de bulunmasıyla birlikte siyasi görüş farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Üçüncü

bölümde vermiş olduğum merkeze bağlı yörük köylerinde ortaya çıkmış olan siyasi tercih yelpazesinin genişliği bunun bir örneği konumundadır.

Yörüklerin siyasi anlamda bilinçli olması bir anlamda göçerlikleriyle bağlantılıdır. Yörüklerde göçerlik azaldıkça, bağımsız ve kendi iradeleriyle kullandıkları oylar artmaktadır. Bunun nedeni de yerleşikleşen yörüklerin eğitsel ve kültürel anlamda kendilerini geliştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, yerleşikleşen yörükler çoğu zaman kendi kültürlerinden, örf ve adetlerinden zamanla uzaklaşmakta ve geçmişle olan bağlarında bir zayıflama görülmektedir.

Antalya'nın aktif yerel siyasetinde de bir çok önemli görevlerde bulunmuş olan yörükler, seçmen olarak da oylarıyla Antalya'nın siyasetini yönlendirmiştir ve yönlendirmeye devam etmektedir.

KAYNAKÇA

166 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1350), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995.

387 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri (937/1350), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1996.

438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1993.

998 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Diyar-ı Bekr ve Arap ve Zü'lkadirriye Defteri (937/1530), Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1998.

ALKAN H. ve S., “Sosyal Haklar Boyutuyla Avrupa Birliği ve Baskı Grupları”, Akademik Araştırmalar Dergisi, 4(14), 2003.

ALKAN T., “Siyasal Bilinç ve Toplumsal Değişim, Gündoğan Yay.”, Ankara, 1989.

APTER D., “Introduction to Political Analysis”, Cambridge Mass, Winthrop, 1977.

ARSLAN H., “16. Yy. Osmanlı Toplumunda Yönetim, Nüfus, İskan, Göç, Sürgün”, Kaknüs Yayınevi, Haziran 2001.

ARSLAN O., “Sivil Toplum ve Türkiye Gerçeği”, Bayrak Yayınları, İstanbul, 2001.

ASLANOĞLU R., “Kent, Kimlik ve Küreselleşme”, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2000.

ATLAS Dergisi, Yörüklerden Kayıp Masallar Eki, Eylül 2009.

BAL H., “Kent Sosyolojisi”, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2002.

BARBER B., “Güçlü Bir Demokrasi: Yeni Bir Çağ İçin Katılımcı Siyaset”, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995.

BOTTOMORE T., “Siyaset Sosyolojisi”, Çev: E. Mutlu, Teori Yayınları, Ankara, 1987.

CASTELLS M., “Kent, Sınıf, İktidar”, Çev: A. Erendil, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1997.

ÇAHA Ö., “Siyasal Parti Üyelerinde Siyasal Katılım Düzeyi: Kırıkkale Örneği”, Yeni Türkiye, Mayıs 1996.

ÇAHA Ö., “Sivil Toplum ve Liberalizm”, Türk Demokrasi Vakfı Diyalog Dergisi, 1996.

ÇAHA Ö., “Aşkın Devletten Sivil Topluma Geçiş”, Kültür Yayınları, İstanbul, 2000.

ÇAM E., “Siyaset Bilimi”, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

ÇETİNTÜRK S., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri”, AÜDTCF Dergisi, 1943.

ÇUKURÇAYIR M. A., “Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi”, Çizgi Kitabevi, Konya, 2002.

ÇUKURÇAYIR M. A., “Yurttaş Odaklı Yerel Yönetim”, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003.

DAVER B., “Siyaset Bilimi Giriş”, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.

DE PLANHOL X., “Geography, Politics and Nomadism in Anatolia”, Unesco International Social Science Journal, 1959.

DÖNMEZER S., “Toplumbilim”, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1994.

DURU B. ve ALKAN A., “20. Yüzyıl Kenti”, İmge Yayınevi, Ankara, 2002.

EASTON D., “A Framework for Political Analysis”, New Jersey, 1965.

EMECEN F. M., “Batı Anadolu’da Yörükler, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası”, İstanbul, 2001.

ERDER S., “İstanbul’da Bir Kent Kondu: Üsküdar”, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

ERYILMAZ B., “Kamu Yönetimi”, Erkam Matbaası, İstanbul, 2001.

FİŞEK K., “Yönetim”, Ankara Üni. Siy. Bilg. Fak. Yayınları, Ankara, 1975.

ALMOND G.ve POWELL J. B. , “Comparative Politicis: System, Process and Policy, Little, Brown and Co.”, 1978, Boston

GÖRMEZ K., “Yerel Demokrasi ve Türkiye”, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.

İŞBİR E., “Şehirleşme ve Meseleleri”, Gazi Büro Yayınları, 1991, Ankara.

KALAYCIOĞLU E., “Çağdaş Siyasal Bilim”, Osman Aykaç Matbaası, İstanbul, 1984.

KAPANİ M., “Politika Bilimine Giriş”, Bilgi Yayınları, İstanbul, 1996.

KEANE J., “Demokrasi ve Sivil Toplum”, Çev: Necmi Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994

KELEŞ R., “Yerinden Yönetim ve Siyaset”, Cem Yayınevi, 2000, İstanbul.

KIRAY M., “Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası”, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2000

KIŞLALI A. T., “Siyaset Bilimi”, İmge Kitabevi, Ankara.

KIZILÇELİK S. ve ERDEM Y., “Açıklamalı Terimler Sözlüğü”, Atilla Kitabevi, Ankara, 1994.

ORHONLU C., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskanı”, Eren Yayıncılık.

PAKALIN M. Z., “Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü”, Milli Eğitim Basımevi, 1972.

SÜMER F., “Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilatı, Destanları”, İstanbul, 1992

ŞAHİN İ., “Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler”, Eren Yayıncılık, 2006, İstanbul.

ŞAHİN İ., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları”, Türk Kültürü, 1982.

ŞAHİN İ., “Osmanlı Devrinde Konar-Göçer Aşiretlerin İsim Almalarına Dair Bazı Mülazalar”, TED, 1987.

ŞAHİN İ., “16. Asırda Halep Türkmenleri”, TED, sayı 12, 1982.

ŞENEL A., “Siyasal Düşünceler Tarihi”, İmge Yayınevi, Ankara, 1996.

TURAN İ., “Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış”, Der Yayınları, İstanbul, 1986.

TÜRKAY C., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiret, Oymak ve Cemaatler”, Tercüman Kaynak Eserler Serisi, 1. Bs, İstanbul Garanti Matbaası, 1979.

YILDIRIM F., “Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne”, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.

WEBER M., “Sosyoloji Yazıları”, Çev: Taha Parla, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

<http://www.kanalvip.com.tr> (Siteye Erişim Tarihi: 03.05.2010)

<http://www.antalya.bel.tr> (Siteye Erişim Tarihi: 03.05.2010)

<http://www.tbmm.gov.tr> (Siteye Erişim Tarihi: 03.05.2010)

<http://www.mhp.org.tr> (Siteye Erişim Tarihi: 03.05.2010)

www.ajansbir.com (Siteye Erişim Tarihi: 09.05.2010)

<http://www.zaman.com.tr/haber.do?haberno=1023865> (Siteye Erişim Tarihi: 15.09.2010)

<http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html> (Siteye Erişim Tarihi: 15.09.2010)

EKLER

Ek 1. Kemal Çelik'le Yapmış Olduğum Birebir Mülakat ve Röportaj

Soru: Merhabalar, Kemal Bey, tez konum, Antalya'nın yerel siyasetinde yörüklerin yeri ve önemi. Bilindiği gibi yerel seçimlerde yörüklerin çoğunlukta olduğu yerlerden gelen oylar, büyükşehir belediyesi seçimlerinde ve genel seçimlerde belirleyici olmuştur. Sizin bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

Cevap: Antalya 81 vilayetimizden insanın bulunduğu bir şehir. Antalya'nın bu bakımdan bir önemi var, bu bakımdan bir model Antalya. Yani ülkenin birlik beraberliği açısından, insanlar arasında hiçbir farklılığın görülmeysi. Bir arada yaşayabilme olayını kanıtlamış olmaları açısından Antalya güzel bir örnek. Son günlerdeki açılım olayı var ya, Antalya'da buna ihtiyaç yok, güzel bir şey var. Bu sevindirici, Antalya açısından bir model. Tabii yörükler Antalya'nın yerlileri. Antalya'nın yerlilerinde de son günlerde bir birleşme var. Bu birleşmenin nedeni de herhalde diğer vilayetlerden insanların gelmesinden dolayı. Hemşericilik kültürünün yaygın olmasından dolayı. Şu anda Antalya'daki 81 ilden gelen insanlarımız kendi kültürlerini gayet güzel sergiliyorlar. Hemşericilik ruhunu canlandırıyorlar. Bu önemli bir şey benim söylediğim. Türkiye'deki canlandırılması gereken hemşericilik ruhudur, bunu canlı tutmak lazımdır. Örneğin, İngiltere gibi ülkeler şehirlerdeki futbol takımları kanalıyla hemşericilik, yerel milliyetçiliği canlı tutuyorlar ve sonra İngiliz milli takımı yoluyla, İngiliz ulusal milliyetçiliğini canlı tutuyorlar. Yani ordaki futbol takımları da böyle bir işlevi yerine getiriyorlar. Bizde ise bu kendiliğinden var. Bu hemşericiliğin şöyle bir özelliği var, bu hemşericilik ruhunun canlı tutulmasının etnik milliyetçilik veya etnik kimliği ortaya çıkarmayan da bir özelliği var. Bu bakımdan Antalya'da hemşericilik yaygınlaştıkça insanlar, yörükler de bir araya gelelim diye bir tavırları oluyor. Bizim adayımız kazansın tavırları var. Olabilir, insanlar örgütlü toplum nihayetinde. Eskiden insanların örgütlü olması istenirdi üniversitedeyken, toplum örgütlü değil denirdi. Örgüt çok ön plana çıkardı, biz üniversite yıllarındayken. Şimdi insanların bu sorunu aştığı görünüyor. Yani insanlar sivil toplum örgütleri kanalıyla, hem de hemşericilik, yakınlık, akrabalılık durumunda da örgütlenebiliyorlar, ve dolayısıyla seçimlerde de blok oy kullanabiliyorlar. Siyasi partiler de blok oyu çok severler. Blok oy neredeyse oradan aday gösterirler. Ben büyükşehir belediye başkanı aday oldum. İşte geliyorlar, bizim 150.000 oyumuz var, biz şu dernekteniz bizim 50.000 oyumuz var, biz şu dernekteyiz 100.000 oyumuz var, tüm bunları topladığında Antalya'nın nüfusu 10 milyona çıkabiliyor. Herkes kendi gücünü abartarak göstermek istiyor. Yörükler de Antalya'da bunu sergilediler. Zaman zaman dağılma olur, ama zaman zaman da

birleşme olabiliyor. Küçük yerlerde daha fazla olabiliyor, örneğin Kemer’de. Kemer küçük bir yer, bir yerlileri var, bir de turizm nedeniyle yerleşen emeklileri var. Baktığımız zaman orada blok oy olan yerlilerin oyuyla kazanılabiliyor. Konyaaltı’nda böyle bir şey var. Yerli aday daha çok ön plana çıkarılıyor. Yani bunun yörükten ziyade o şehrin eski zamanlarından beri kalan yerlileriyle bağlantılı denebilir.

Soru: Yörükler oylarını belirlerken, belli bir isim üzerinden mi, yoksa parti üzerinden mi tercihlerini yapar?

Cevap: Şöyle ki, 12 Eylül öncesinde AP-CHP-MHP vardı. 12 Eylül’den sonra şartlar değişti, Anavatan Partisi çıktı. Milliyetçi Demokratik Parti çıktı, o çabuk gitti. Anavatan biraz kaldı, ama Anavatan Partisi insanların her görüşten toplandığı bir yer oldu. Bu toplama olayları da fazla gitmiyor, belli bir dönemden sonra o parti dağılabiliyor, çöküyor. Belli bir ideolojik temele oturmamış, tamamen Turgut Özal’ın popülaritesine dayanan bir partiydi. Bu olay şimdi de geçerli. AKP’de de Tayyip Erdoğan’ın popülaritesine dayanan, mağduriyetine dayanan bir toplama parti. Yani ileride ben bunun da aynı şekilde dağılacığını düşünüyorum. Ama baktığımız zaman yerel seçimlerde aday da önemli. Antalya’da şunu görebildik, şu gitsin de kim gelirse gelsin olabiliyor. Eskiden CHP’ye oy vermeyen MHP’liler, CHP’ye oy verebiliyor. MHP’ye oy vermeyen CHP’liler, MHP’ye oy verebiliyor. Buradan görüyoruz ki, partiden ziyade, adaya herkes oy verebiliyor. Daha doğrusu herkes her partiye oy verebiliyor. Genel seçimlerde de buna doğru gelebilir. Bu kötü mü? Kötü değil. Amerika’nın seçimlerine baktığımız zaman böyle şeyler olabiliyor. Gene İngiltere’de Margaret Thatcher vardı. İki dönem rahatça kazandı, şahsına oy verildi. Clinton çok başarılıydı, tekrar aday olma imkanı olsaydı tekrar seçilecekti. Dünyada böyle bir demokrasi gelişme örneği var, Türkiye de ona doğru gidiyor. Bu da partilerin değil adayların ön planda olmasının doğal olduğunu gösteriyor. Bu doğala doğru Türkiye gidiyor. Yörükler de bunu uyguluyor. Yörük bir adayı tercih ediyorlar. Ama burada yörük olan bir adayın etkili bir propoganda yapması, etkili bir kampanya yürütmesi de çok önemli.

Soru: Diyelim ki, yörük camiasında sevilen ve bilinen iki-üç isim, farklı farklı partilerden, sağ, sol veya merkez partilerden, aday olsa, oy dağılımı ne şekilde olur, neye göre oy verirler?

Cevap: Birisi tercih edilir, en uygun olanı hangisiyse hangisi daha sempatikse. Tabi yörükler de kendi içlerinde değişik ailelerden oluşuyor. Parti isimi biraz ön plana çıkar, sülale isimi biraz ön plana çıkar. Ama bence televizyonları iyi kullanan, popülaritesi olan aday daima

kazanır. Yörük de medyayla yakından ilgili. Görsel basın çok önemli. Toplumun onu algılaması çok önemli, algılamayı, medya desteğini aldığı anda oyu kazanır.

Soru: Antalya çapında, yörüklerin dernekleştiği bazı kurumlar var. Siz bu kurumların çalışmalarını nasıl buluyorsunuz? Temel eksiklikleri nelerdir?

Cevap: Örgütlü toplum olayı önemli. İnsanlar haftasonlarında aileleriyle dışarıya çıkıyor. İnsanlar nereye gidecek, kendi beğendiği veya kendini yakın hissettiği şenliklere gidecek. Bir yörük şenliği var denildiği zaman, insanlar çocuklarıyla beraber gidebiliyor. Böyle bir imkanı sağlamak güzel bir şey. Orada görmediklerini görebiliyor, unuttuklarıyla karşılaşılabiliyor. Bir de bunların hepsinden öte, Türkiye son günlerde biraz daha hassas olduğu için, milliyetçilik duyguları daha okşanıyor. Şimdi insanlara geleceğe biraz karamsar bakıyor, o geleceğe karamsar bakışını orada tartıyor, yani ben geleceğime karamsar bakıyor muyum, toplumda bir kıpırdama var mı, sönmeyen bir ateş var mı küllenmiş de olsa ona bakıyor. Bugünler de önemli diye düşünüyorum. Ama tabi bu önemi varken, bunun bölücü de olmaması gerekli. Yörükler aslında Anadolu'nun aslıdır. 1000 yıldan beri, beraber olduğu insanlara kötü gözle bakamaz onlar ayrı diyemez. Ama şu var, bölünsün diyenlere de biz buradayız, böldürmeyeceğiz havası vermektedir. Bu dernekler eleştirilebilir, şu eksigi vardır, şunu iyi yapamıyor denebilir. Bence çok önemi yok. İyiyi yapmıyor diyenler de talip olmazlar. Arkadaşlar da bence bunu çok iyi yapıyorlar. Ben şahsım olarak her türlü desteği veriyorum. Kolay bir iş değildir dernek işi, bela bir şeydir. Arkadaşlar da iyi yapıyorlar, eksikleri vardır. Bazıları falan partiye yamandı derler. O dernekler de ayakta kalmak için partilere yakın durabilirler. Bazı ufak-tefek derneğin gelişmesi için imkanları oradan sağlayabilirler. Yani o gözle bakmıyorum, iktidara çok yakın dendi. Bence yakın olsunlar çok da önemli bir şey değil yani.

Soru: Yörüklerin yerel olarak çektikleri sıkıntılar nelerdir, yerel siyasetten beklentileri nelerdir?

Cevap: Yörükler özellikle Antalya'da iyi şartlarda değiller. Antalya'da 2/b sorunu, vakıf arazisi sorunu var Antalya'da. Yörüklerin şu anda ikamet ettikleri yerler, gecekondulu statüsündeki rant yerleri. Çok sıkıntı çekiyorlar, çok ilkel şartlar altında karınlarını doyuruyorlar. Ben büyükşehir belediye başkan adayı olduğumda, Kepez'den tutun Aksu'dan, Döşemealtı'na kadar hemen hemen hepsinde tapu sorunu var olduğunu gördüm. Bu sorunu çözmek lazım. Bu çözüldüğü zaman refah düzeyleri çok yükselecek. Aslında karınlarını doyuruyorlar, el açmamak, avuç açmamak gibi durumları var, ona da şükrediyorlar. Ama

şu var, dünyada önemli olan insanların üzerinde oturdukları rantın nimetlerinden faydalanabilmeleri, ve bunu sağlayamıyorlar maalesef. Bu anayasa teklifinde Antalya'ya özel bir şey konabilirdi. Ama onlar galiba Anayasa Mahkemesinden dolayı çekindiler. Ama vakıflar, vakıf arazileri var bunlar anayasa sorunu değil, bunları belediyenin çözmesi lazım. Benim valiliğim sırasında vakıflardan alıyorduk, belediye yoluyla vatandaşa ucuz veiyorduk. Mesela vakıflar 10 liraya alıyorsa vatandaşa 12 liraya veriyordu, sonra da taksitlendiriyordu. Bunu yapmak lazım, Antalya'daki yörüklerin durumu son derece kötü, ama sorduğunuz zaman memnunuz, karnımızı doyurabiliyoruz, iyi kötü iş, aş bulabiliyoruz diyorlar. Sanırım arada bazen yardım falan da alınıyor. Yardım da avuç açma kültürü yaratıyor, yanlış bir olay tabi. Yörükler çadırdan gelmiş, kıt-kanaat geçinebilen insanlar, hiç olmazsa, kendini sokabilecek bir barkı var. Ben gidiyorum zaman zaman, hepsi gecekonduda. İşadami olarak çalışanlar da hızla artıyor. Bence her sektöre girmeleri gerekiyor. Dayanışma çok güçlü değil, işbirliği çok güçlü değil gördüğümüz kadarıyla. Ama bu konularda da organize olmak lazım. Antalya çünkü çok müsait bir yer. Yörüklerde sıkıntı çok. Antalya'da tapu nedeniyle sıkıntıları var. Esnaf ve ticari sanayi odalarında çok fazla etkin değiller. Bir yerde işsizi azaltmak için zengini çoğaltmak lazım. Zengin çoğalmazsa fakir azalmaz. Zengini çoğaltmanın yolu da rantı onların hizmetine sunmaktan geçer.

Soru: Yerel seçimlerde, partiler ve adaylar seçim önce yaptıkları çalışmalarda, Antalya'da yörüklerin sıkıntılarıyla ilgileniyor mu? Neticesinde verilen vaatler yerine getiriliyor mu?

Cevap: Toplum, vaat konusunda adayları sıkıştırıyor. Bu da adayların uçuk vaatler vermesine götürüyor. Rakibiniz bir vaat veriyor, siz de onun üstüne vaat veriyorsunuz. Dolayısıyla vaatler, yapılamayan vaatler olarak kalıyor. Yani aslında sorunlar bellidir. Sadece belediye yerel yönetim adayları vizyon sahibi olması gerekli. Onun düşündüğünden ötesini yapması gerekiyor. Onun düşündüğü nedir, bir göz evi varsa, iki göz ev almak ister, ama siz ona öyle bir imkan sağlayın ki beş gözlü ev alabilsin. Yerel yönetim vizyonu bu demektir. Bu özellikle, rahmetli Özal'dan sonra, belediyelere büyükşehir imkanı sağlandı ve imar değişikliklerinde yerel imkanlar sağlandı ve rant yaratıldı. Bunların neticesinde, insanların bir anda malı değerlendirildi, arazisi değerlendirildi, yeni insanlara kavuştu. Bunlar vizyondur. Yörüklere de bence yerel yönetimden, vaatten ziyade, sözleri yerine getirmesi gerekmektedir. Örneğin şöyle bir yarış oluyor, şimdiki hükümet yardım yapıyor. Son kullanma tarihi gelmiş pirinç, makarna, yağ yardımı yapıyor. Ben yardımları keseceğim dersiniz oy alamazsınız. Ama doğrusu da balık tutmayı öğretmekten geçiyor. Ama balık tutmayı vatandaş da istemiyor. Günlük düşünüyor, günlük yaşıyor. Niye böyle oluyor da diyemezsiniz. Vizyon sahibi adayları bizim

desteklememiz lazım. Vatandaşın sorununun daha üstünde bakılması gerekli, o zaman daha kolay olur. Bu işsizlik konusunda da geçerli. Ben valiymen çalışmayan sümerbank fabrikası vardı, onu çalıştırdım, yün ürettim. 1,5 senede 1350 kişiye iş verdim. Ben onların üzerinde düşündüm, yardım falan yapmadım. Baştağinin bu şekilde bir vizyon sahibi olması lazım. Yörüklerin sorunu belli, yörükleri zenginleştirmek lazım, yani Antalya'yı zenginleştirmek lazım. Antalya'nın zenginleşme imkanı var mı, var. Turizm burada, ticaret burada, tarım burada, bir de şu hazine arazisi, vakıf arazisi, 2/b sorununu çözdüğünüz zaman Antalya büyük bir rant bölgesi olacak. Bu ranttan, şu anda yörükler, yerliler faydalanamıyor.

Soru: Bildiğiniz üzere, siyasetin aktörlerinden en önemlilerinden biri de kamuoyu ve sivil toplumlar, yörüklerin de Antalya'da büyük bir çoğunluğu oluşturduğundan hareketle, yerel siyasette, çok büyük bir dinamik güç oluşturması gerekirken, böyle bir yapılaşma çok da göze çarpmamakta. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Parti genel başkanlarıyla çok yakın ilişki kurulamıyor. Parti genel merkezlerinde görev almazk lazım. Antalya'yı biraz da Ankara'da anlatabilmek lazım. Antalya'yı Ankara'da anlatamazsanız, Ankara'nın Antalya'dan haberi olmaz. Antalya'ya mahalli teşkilatlardan öte, üst düzeyde bakmak lazım. Bekir Bey'in bir davası vardı, Deniz Baykal'la arayış açtı, buna gerek yoktu bence.

Ek 2. Bir Yörük Tekerlemesi

Evvel biz üç kişiydik. Gede gedede üç eve vardık. İkiyi yıkık mıkık, birinin de dört duvarı yok. Dört duvarı yoğun içinde üç adam yatıyor. İkiyi ölü mölü, birinin heç canı yok. Heç canı yoğa bir tepik vurduk. Sen emret, biz tutalım dedik. Ben emredip, siz tutacağsanız, kundaksız tüfeği alın dedi. Anasından doğmadık, bitmedik, tespih dibindeki tavşanları vurun gelin dedi. Gittik, vurduk, geldik. Bir gariya gazan istemeye vardık. Üç tencere verdi bize garı. İkiyi delik melik, birinin dibi yok. Dibi yoğa gattık, ocağa koyduk. Pişiyor, biraz pişti. Bunun kapağını bir açalım, tuzuna bir bakalım dedik. Kapağını açtık. Patladı, kaçtı tavşan. Bundan yok bize bir hayır dedik. Bir al horozum var, bir de bal horozum var. Al horoza bir gem taktım. Üstüne bindim. Çarşıya vardım. Orda da bir değirmenci var. Eey! Arkadaş, biz bunu ne yapacağız dedik. Değirmenci dedi, geri dep geri geri (çuvala geri koy) . orda da bir ceviz ağacı var. Taşlayı taşlayı ettiler bir tarla. Tarlaya tuttuk bir karpuz ektik. En büyüğü Hindistan cevizi gibi, en güççüğü eşek sıpası gibi. Birini yuvarlaya yuvarlaya kölgeye (gölgeye)

getirdik. Kel anamın başı pekmez, çalarım çalarım ötmez, goca garılara gücüm yetmez, hindiki (şimdiki) devire aklım yetmez...¹⁰⁷

Ek 3. Bir Yörük Masalı Örneği: “Köse Masalı”

Evvel zamanda bir Köse varmış. Bu Köse iki tane tavşan tutmuş. İkisini de eve koymuş. Bir gün çift ekmeğe giderlerken komşuları çağırmış. Hadi, benim çifti imece halinde ekelim demiş. Çifte gitmeden hanıma demiş ki, bak ben bu tavşanlardan birini götüreceğim. Oradan salacağım, diyeceğim ki, tavşan git. Ablana selam söyle, şu şu tür yemekleri pişirsin, biz gelince hazır olsun. Sen de bunları pişir. Eğer bu iş yerine gelirse biz bu tavşanı satar zengin oluruz.

Çifti sürerken tavşana demiş ki, haydi tavşanım, eve git ablana söyle, şu tür, şu tür yemekleri pişirsin. İşte biz çifti bitirdik mi varacağız. Yemek saati yaklaşıyor. Tavşanı salıvermiş. Tavşan dağa kaçmış, gitmiş. Ama tavşan ikiymiş, biri evde kalmış.

Neyse çifti imece ile sürerler beş altı arkadaş. Akşam gelmişler, tavşana dedikleri yemekler pişmiş. Diğer tavşan da orda oturup durur. Arkadaşları:

Köse biz bu tavşanı satalım.

Yok arkadaş, ben bu tavşanı satmam. Ben unutkan adamım. Dağa daşa gittiğimde, eve bir haber gönderdiğimde varır iletir.

Ülen Köse ben de unutkanım ya. Satalım. Kaç kuruşsa verelim.

Satmam matmam, ısrar ederler buna. Misal değer bir fiyat söylerler. Köse tavşanı satmış. Adamlar gitmiş. Çifte giderler, dağa giderler... Tavşana, haydi ablana söyle, şunları şunları yapsın, pişirsin, varıncak yiyelim, yemeğimiz hazır olsun demiş, tavşanı salıvermiş. Tavşan dağa dikilip gitmiş, eve bile varmaz. Neyse akşama gelince, hani hanım, ne pişirdin, ne ettin demiş.

E bir şey yapmadım.

Ben sana tavşan gönderdim şunu şunu yapsın diye.

Tavşan gelmedi, tavşan görmedim.

Allah Allah! Ülen bu köse bizi atlattı herhal, biz gidip bu paramızı alalım.

Şimdi Köse onların geleceğini tahmin edermiş. Hanımına demiş ki, şimdi onlar tavşanı salıverecek, tavşan kaçıp gidecek. Onlar gelip de bizi üttün, kandırdın dediklerinde ben hemen bir hükulalık yapacağım. Dedikodu çıkaracağız kendi aramızda, seni kaldırıp keseceğim. Sen

¹⁰⁷Atlas Dergisi, Yörüklerden Kayıp Masallar Eki, Eylül 2009, s. 11

de öleceksin. Ben de şu kavalı çaldığımda sen dirilecen. Bir davar bağırsağına kan doldurmuş, kadının ümüğüne bağlamış.

Adamlar varmışlar Köse'nin yanına. Biz tavşanı saldı, tavşan eve gelmemiş. Yav gelmez olur mu? Niye öyle oldu acaba, yabancısadı mı? Hayır, sen bize hile yaptın. Köse o sırada garısına ters bir laf edip bağırmiş. Oradan kadın da buna çemkirmiş, karşılık vermiş, bir bağırmiş çağırmiş. Anlaşmalı ya!

Ne diyon sen demiş, Köse, gariyi yıktığı ile beraber bıçağı kıymış. Dur Köse, gariyi kestir ya, dur kesme, kesme! Yaptığımı gördün mü Köse, gariyi öldürdün demişler. Ölsün ya, öfkem vardı geçti demiş. Bir gavalı varmış, güzel, nakışlı bir ala gaval.

Onu dirildirim ben.

Naal (Nasıl) dirildirsin Köse?

Benim bir gavalım var. Ala gavalım, çaldım mı dirilir o.

Köse, gavalla garı dirilir mi?

Dirilir arkadaş. Bu ala gavalı eline almış, çalmış, garı doğrulmuş.

Köse! Elini ayağını öpeyim gavalı bana sat.

Olmaz arkadaş! Ben sinirli, asabi bir adamım. Öfkemi kesersem alıyorum.

Ben de sinirliyim ya.

Olmaz! sen benim hayatımla oynuyorsun gardeşim ya. Veremem ben sana gavalı.

Köse! Elini ayağını öpeyim, şu gavalı sat.

Değer fiyat istemiş. Şunu verirsen veririm, demiş. Tabii o günün bellinde bir lira, elli kuruş verdi mi büyük paradır. Gavalı almış. Eve varmış. Gariya bir hükümlük yapmış. Gariyi bir yıkıp kesip atıvermiş. Alır gavalı eline, güvence var ya. Çalar çalar, hululü, hululü, garı kalkmaz. Öteki arkadaşlarını çağırır. Gel arkadaş demiş, bu Köse'yi öldürelim. Bu Köse'den kurtuluş yok. Bu bize hile yaptı. Garı da gitti.

Köse'yi yakalamışlar. Bunlar Köse'yi bir iki döverler, möverler, bunu gömelim derler. Köse, arkadaş beni öldürmen de bir kabire gömün, fakat üstümü açık kon (koyun) demiş. Yarın bu vakitler gelin, beni bir yoklan (yoklayın). Ben hindi (şimdi) huzuru mahşerde ne varsa onu da anlatırım size. Olur mu öyle? Olur demişler. Ama sabahleyin bir yoklan beni demiş. Bunu götürürler, bir kabire gömerler. Kafasını da açık koyarlar. Köse beline iyi bir sivri kama bıçağını koymuş. Biri höyle (şöyle) napıyor diye eğilmiş. O da dürter kama bıçağının ucunu.

Bu Köse'nin ölüsü de yetti, dirisi de, ne edelim bunu? Koca göle atalım demişler. Bir göl varmış höyle bayağı büyük. Bunu çuvalın içine katmışlar. Doğru gölüm kıyısında indirmişler. Bunla atarsak çabuk ölür. Ee? Bunu azcık taksite bağlayalım. Haydi gidelim biraz zopa

keselim gelelim. Dövelim, dövelim öyle atalım göle demişler. Bunlar sopa kesmeye gider. Baksa Köse'nin kulağına bir goyun çanı gelir. Goyun suya inmiş, gölün kıyısından gelirmiş.

Köse, ben almaam, ben almaam diye bağırır imiş çuvalın içinde. Çobanın kulağına gitmiş bu ses. Allah Allah, neci burada ben almam diye bağırır? Baksa ki hararın içinden geliyor ses. Eskiden harar derlerde, kıl çullardan dokuma, saman çekerlerdi. Saman hararı derlerdi ona harara gatılmış, ağzı bağlı.

Hemşerim, ne o sen neyi alman?

Bana bir ağa kızı veriyorlar, ben almam. Beni dövecekler. Zorla aldıracaklar. Sen alır mın (mısın) arkadaş?

Ben alırım.

Alırsan sen çöz çuvalın ağzını, beni sal, yerime gir, ben ağzını bağlıyım. Köse'nin çuvalının ağzını çoban çözmüş, içine girmiş, Köse onu da bağlamış. Çoban da ağa gızı alacam diye seviniyormuş. Köse goyunun yanına geçmiş. Oradan takip edermiş. Goyun da geliyor gari yavaş yavaş.

Çoban, ben alırım, ben alırım diye bağırıyormuş çuvalında. Ülen, de gidinin Köse'si demişler. Vur! Biraz dövmüşler, mövmüşler, ben alırım, ben alırım. Bir atmışlar göle. Çoban gitmiş. Köse diye atmışlar. Bir dönseler, Köse hu (şu) yandan goyunun önünden düşüp gelir. Ah babam, gölün kenarından sulanarak goyun geliyor, çanlar fran fran...

Ne o Köse? Arkadaş biz seni göle attık.

Attınız da kötü mü ettiniz? Bir sürü goyun getirdim size demiş Köse. Goyunun da çehresi suyun içinden görünürmüş kıyından gidincek. Hakkatten! Köse bizi de at, biz de çıkaralım. Biri de demiş ki, ben anamı da getireyim, anam da görsün bu goyunların çokluğunu, bu goyunları sudan çıkaralım.

Köse tutar bir atar, o bir gitmiş, ötekini bir daha atmış, o da gitmiş. Lık, lık lık... hop gider, çıkış yok. Goca garının oğlunu da atmış. Ağzına su dolmuş da can veriyormuş, gırk gırk demiş. Guzuum, guzuum, kırk goyun babanın borcuna yetmez, ötesini beri topla goyunun dermiş oğlanın anası. Halbuki can veriyormuş oğlan, o da kırk, kırk sayıyor sanmış. Öylelikle Köse yine kurtulmuş, goyun çobanı olup çıkmış.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Atlas Dergisi, Yörüklerden Kayıp Masallar Eki, Eylül 2009, s. 43-47

Ek 4. Bir Yörük Manisi Örneği: “Karakoyun Manisi”

Karakoyun karakoyun,
 Var yününü tara koyun.
 Karakoyun kuzuludur
 Ayakları pazuludur
 Elin kuzusu kuzu olmaz,
 Varın bakın şu koyuna
 Sen kendi kuzunu ara koyun.
 Yanı emlik kuzuludur.

Ek 5. Erkek Çocuğu Doğunca Söylenen Mani

Oğlunun ömrü uzun olsun,
 Düğünü güzün olsun,
 Hz. Hamza gibi güçlü olsun,
 Babası gibi çalışkan olsun,
 Ailesine, vatanına hayırlı uğurlu olsun.

Ek 6. Yörüklerin Hastalıkları Tedavi Yöntemleri

Konar göçer olan Yörüklerin, doktoru dağ başlarında bulamayacağı aşıkardır. Bu da Yörükleri kendi tıbbi yöntemlerini bulmaya yöneltmiştir. Bu tip yöntemler, her ne kadar sağlıksız görünse de birçoğunun benzerine modern tıpta rastlamak mümkündür. Ulaşımın kolaylaşması ve göçlerin azalması çoğunun, artık kullanılmamasına sebep olmuştur.

Ek 6.1. Buğu Yapmak

Üst solunum yollarından rahatsızlanan veya grip olan kişilerde uygulanır. Bir tencerede su kaynatılır. Bu tencerenin içine kekik otu, defne (hardal) dalı, mersin dalı veya çam dalı (yapraklı olarak) konur. Tencerenin ağzı kapalı tutulur. Bu esnada da hasta yere sırt üstü yatırılır. Açılmış olan ayaklarının arasına bakır veya alüminyum leğen yerleştirilir. Leğenin üzerine 60-70 cm uzunluğunda iki tane çita veya tahta yerleştirilir. Hastanın ayakları arasına konan bu leğenin içine iyice kaynayan su su dökülerek hastanın üstü örtülür. Hasta burada terler, yarım saat, 45 dk sonra yataktan kaldırılır. Hemen terleyen üstü başı değiştirilir ve

kurulanır. Su kaybını engellemek için bol şekerli limonata verilir. Böylece terleme yöntemiyle vücuttan toksinler atılmış olur.

Ek 6.2. El ve Ayaklardaki Mantarın Tedavisi

Bir kişinin el ve ayaklarında mantar varsa, kaşıntı oluyor ve akıntı geliyorsa, oralar öncelikle sabunlu su ile iyice temizlenir. Şişe içinde saklanan sülükler buralara yapıştırılır ve zehirli kan alınır. Ayrıca sülüklere Yörükler arasında “kara doktor” denir. Hatta sülük ticareti yaparak geçimini sağlayanlar bile vardır.

Ek 6.3. Lök Vurma (Sürme)

Sık sık başı ağrıyan, burun ve göz deliklerinden yaş akıp, gözleri kanlanan hasta kişinin saçları ustura ve jiletle kazınır. Kel olan kafaya lök sürülür. Lökün hazırlanması şu şekilde olur; öncelikle kalaylı bakır çanak içine beş adet yumurta akı konur. Daha sonra bir kalıp banyo sabununun yarısı yumurta akına konur ve yumurta akıyla karıştırılır. Hazırlanan lök, bir gün kafada kalır.

Ek 6.4 Alerjik Olan El ve Kolların Tedavisi

Bu tür rahatsızlığı olan kişiye ineklerin dışkısı sürülür. Eğer dışkı soğumuşsa, bir kaptan ısıtılır. Sıcaklık uygun hale gelince, rahatsızlığın görüldüğü yere akşamdan sürülür, bir bezle sarılır. Sabahleyin de bu sargı alınır.

Ek 6.5 Yara Olan Yerlerdeki Cerahatin Çıkarılması

Yaranın olduğu yerlere keten tohumu dövülerek sarılır. Böylece yara daha çabuk iyileşir ve yaranın mikrop kapması da önlenmiş olur.

Ek 6.6. Karın Ağrısına Uygulanan Tedavi

Ardıçlardan toplanmış olan, ardıç çekirdekleri havanda dövülür ve hamurla karıştırılır. Elde edilen karışım ağrıyan yere sarılır.

FOTOĞRAFLAR

Foto 1 Antalya Serik İlçesi Deniztepe Köyünden Yörük Kadının El Emeği Kilimi

Foto 2- Yörüklerde Kilim Deseni Örneği

Foto 3- Yörüklerin Küçükbaş Hayvanlarda Kullandıkları Çanlar

Foto 4- Antalya Serik İlçesi Deniztepesi Köyü Yörük Evi Örneği

Foto 5- Yörüklerin İp Eğirmede Kullandıkları Çıkırık

Foto 6- Yörüklerin Develeri

Foto 7- İçerisinde Yayık Ayrarı Yapılan Tuluk

Foto 8- Kilim Tezgahı

Foto 9- İçerisinde Yayık Ayrarı Yapılan Yayık

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI : Işın SOYSAL

Doğum Tarihi : 14.06.1985

Doğum Yeri : ANTALYA

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu : Üniversite
Selçuk Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler '07

Mezun Olduğu Lise : Antalya Anadolu Lisesi

Yabancı Dil / Diller : İngilizce
ÜDS 72.5

İş Deneyimi : TANSAS Mağaza Müd. Yrd. Ekim 2008-Nisan 2009
Maliye Bakanlığı Milli Emlak Memurluğu Temmuz 2010-...

Çalıştığı Kurumlar : Migros Türk TAŞ.
Maliye Bakanlığı Milli Emlak Departmanı

Adres : Bayındır Mah. 335. Sok. Şeran Apt. 11/9 Muratpaşa/ANTALYA